

ILARI VUOLA

**POHJOISMAINEN PUOLUSTUSYHTEISTYÖ –
NOSTALGIAA VAI FUTURISMIA?**

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu
Kansainvälinen politiikka
Pro gradu
Ohjaaja: Tuomas Forsberg
Syksy 2013

Tampereen Yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma/ Kansainvälinen politiikka

VUOLA, ILARI: Pohjoismaiden puolustusyhteistyö – nostalgiaa vai futurismia?

Pro gradu- tutkielma, 115 s.

Joulukuu 2013

Pro gradu- tutkielmani tarkastelee pohjoismaiden puolustustyön historiaa sen ensi askelista aina tähän päivään asti. Kylmän sodan aikana Pohjoismaiden välinen yhteistyö otti ainoita harppauksia eteenpäin yhteiskunnan eri osa-alueilla, mutta sen ajan kansainvälispoliittisen tilanteen johdosta Pohjoismaiden ulkopoliittinen liikkumatila oli sangen rajallinen. Kylmän sodan päätyminen mahdollisti Pohjoismaalle liittymisen niin eurooppalaiseen integraatioon kuin pohjoismaiden puolustusyhteistyönkin tiivistämisen. Syvenevän yhteistyön taustalla on ollut tarve vastata alueellisiin järjestelyin yleismaailmallisiin haasteisiin, kuten kutistuviin puolustusbudjetteihin ja kallistuvaan sotilasteknologiaan. Luomalla historiallisen katsauksen yhteistyöhön pyrin analysoimaan tietä nykyhetken sekä pohtimaan puolustusyhteistyön tulevaisuudennäkymiä.

Tutkimukseni teoreettisena viitekehyksenä toimii *englantilainen koulukunta*, jonka kansainvälinen yhteisö- käsitteen pohjalta tarkastelen pohjoismaiden yhteistyön sosiaalisia аспекteja. Tukeudun suurelta osin Barry Buzanin teokseen *From International to World Society*, jossa Alexander Wendtin konstruktiivisia ajatuksia mukaillen Buzan tarkastelee yhteisöjä ja niiden koossa pitäviä voimia. Pohjoismaista puolustusyhteistyötä on markkinoitu sen teknistaloudellisten hyötyjen avulla, mutta käsitteiden, kuten *jaetun identiteetin* ja *normien syvän sisäistämisen asteen* avulla pyrin tuomaan esiin yhteistyön syvemmän luonteen.

Työni metodikseni on valikoitunut *historiallinen analyysi* johtuen työni luonteen lisäksi suurelta osin myös englantilaisen koulukunnan perinteisestä historiaorientaatiosta. Koulukunnan ajattelussa historiallisuutta ja historiallista tietämystä on korostettu edellytyksenä kansainvälisten suhteiden ymmärtämiselle. Toisaalta koulukunnan oppi-isät varoittavat myös historiaan takertumisen voivan rajoittaa nykyhetken toimintaamme. Tämän jokseenkin ristiriitaisen lähestymistavan vastapainoksi tuon esiin myös Michael Oakeshottin näkemyksiä historian roolista perustuen William Bainin julkaisuun *The English School and the Activity of Being an Historian*. Oakeshottin mukaan historia tulee nähdä *ideana* eikä työkaluna nykyhetken ymmärtämiseen. Menneisyys on eräällä tavalla menetettyä eikä sillä ole mitään sanottavaa. Näitä kahta lähestymistapaa tutkimalla pyrin löytämään mielekkään tavan tarkastella Pohjoismaiden yhteistä historiaa nykyhetken valossa.

Työni jälkimmäinen osa käsittelee kylmän sodan jälkeistä aikaa ja sen aiheuttaman muutoksen merkitystä Pohjoismaiden toimintaympäristöön. Tarkastelen myös maakohtaisesti kunkin Pohjoismaan suhteita sekä Natoon että eurooppalaiseen ja pohjoismaiseen puolustusyhteistyöhön saadakseni kokonaiskuvan mahdollisimman kattavaksi. Pohdin lisäksi maiden mahdollisten turvallisuusidentiteettien eroavaisuuksien merkitystä yhteistyön syventämiselle, sekä maantieteellisesti laajentuvan yhteistyön vaikutusta pohjoismaiden arvo- ja identiteettipohjan asemaan yhteistyötä koossapitävänä voimana.

Asiasanat: *Pohjoismaat, puolustusyhteistyö, englantilainen koulukunta, historiallisuus.*

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO.....	1
2. TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN RAKENNE	4
2.1. Aikaisempi tutkimus	5
3. TEOREETTINEN VIITEKEHYS	7
3.1. Lähtökohdat	7
3.2. Koulukuntaan kohdistunutta kritiikkiä	8
3.3. Wight, Bull ja kolme traditiota	9
3.4. Kansainvälinen järjestelmä	11
3.5. Kansainvälinen yhteisö	13
3.6. Pluralismi ja solidarismi	14
3.7. Maailmanyhteisö.....	17
3.8. Konstruktivismi ja englantilainen koulukunta	17
3.9. Englantilaisen koulukunnan haasteet tänä päivänä.....	19
3.10. Pluralismi vs solidarismi.....	21
3.11. Koulukunnan kolmijaon uudelleenjaako	24
3.12. Järjestelmän fyysiset/mekaaniset ja sosiaaliset konseptit	24
3.13. Yhteisö (society) ja ihmisyyhteisö (community).....	26
3.14. Yksilö- ja transnationaalinen taso.....	27
3.15. Primääri- ja sekundaari instituutiot.....	29
4. METODI	32
5. KATSAUS POHJOISMAIDEN YHTEISEEN HISTORIAAN	41
5.1. Skandinavismi.....	41
5.2. Viisi maata etsimässä turvallisuutta.....	42
5.3. Viisi kansallista turvallisuuspolitiikkaa vai kollektiivinen pohjoismainen tasapaino?	44
5.4. Pohjoismaiden neuvosto	47
5.4.1. Perustaminen ja toiminta	48
5.4.2. Ministerineuvosto	50
5.4.3. Taloudellinen yhteistyö	51
5.5. Pohjoismaat rauhanturvaoperaatioissa.....	53
6. KYLMÄN SODAN JÄLKEINEN AIKA.....	56
6.1. Pohjoismaiset puolustusyhteistyöjärjestelyt	59
6.1.1. Nordac	60
6.1.2. Nordcaps.....	62
6.1.3. Nordsup	63
6.1.4. Nordefco.....	64
6.1.5. Baltia-yhteistyö	67
6.2. Stoltenbergin raportti	69
6.3. Taisteluosastot	70
6.3.1. Nordic Battle Group	72
6.3.2. SHIRBRIG (Stand-by High Readiness Brigade)	73
7. POHJOISMAIDEN SUHDE NATOON/EUROOPPALAISEEN/POHJOISMAISEEN PUOLUSTUSYHTEISTYÖHÖN	74
7.1. Norja	74
7.1.1. Norja ja ESDP/CSDP	76

7.1.2. Norja ja Nato	77
7.1.3. Norja ja pohjoismainen puolustusyhteistyö	78
7.2. Ruotsi.....	79
7.2.1. Ruotsi ja ESDP/CSDP.....	82
7.2.2. Ruotsi ja Nato.....	83
7.2.3. Ruotsi ja pohjoismainen puolustusyhteistyö	83
7.3. Tanska.....	84
7.3.1. Tanska ja ESDP/CSDP.....	85
7.3.2. Tanska ja Nato.....	86
7.3.3. Tanska ja pohjoismainen puolustusyhteistyö	87
7.4. Suomi.....	88
7.4.1. Suomi ja ESDP/CSDP.....	90
7.4.2. Suomi ja Nato.....	91
7.4.3. Suomi ja pohjoismainen puolustusyhteistyö	92
7.5. Islanti	93
7.5.1. Islanti ja ESDP/CSDP	94
7.5.2. Islanti ja Nato	95
7.5.3. Islanti ja pohjoismainen puolustusyhteistyö	95
7.6. Pohjoismaat ja yhteinen turvallisuusidentiteetti – onko sitä?.....	96
8. JOHTOPÄÄTÖKSET	100
LÄHDELUETTELO.....	104

1. JOHDANTO

Pohjoismainen yhteistyö ja erityisesti sen puolustuspoliittinen ulottuvuus ovat kokeneet renessanssin viime vuosina. Oltuaan pitkään taka-alalla niin politiikan tutkimuksessa kuin päivän politiikassakin ovat *pohjoismainen puolustusyhteistyö* ja *Pohjola* nykyään asioita, joista puhuvat niin poliitikot kuin sotilaatkin ja joista laaditaan yhä uusia selvityksiä ja raportteja. Mistä sitten uudestisyntyneessä yhteistyössä oikein on kysymys? Historian valossa tämän päivän yhteistyö näyttäytyy luonnollisena jatkumona vuosisatoja kestäneelle rinnakkaiselolle ja keskinäiselle kanssakäymiselle. Pohjoismaiden yhteinen historia alkoi muodostua viikinkiajalla yli tuhat vuotta sitten. Sittemmin Pohjolan historiaa ovat leimanneet niin liittoumat kuin veriset sodatkin. 1800-luvulta alkanut *nordismi*, joka korosti pohjoismaiden kansojen veljeyttä, loi puitteet yhä tiiviimmälle yhteistyölle, ja kanssakäymistä alkoi ilmetä yhteiskunnan eri aloilla. Pohjoismainen yhteistyö ei ole rajoittunut pelkästään viralliselle tasolle vaan yhteistyön kivijalan on muodostanut ruohonjuuritason toiminta, joka on tehnyt yhteistyöstä käytännönläheistä ja mutkatonta.

1900-luvulla saatiin todistaa yhtäällä pohjoismaisen yhteistyön huikeaa tiivistymistä ja toisaalta suuria epäonnistumisia. Yhteistyö otti aimo harppauksen eteenpäin toisen maailmansodan jälkeen koettuaan sitä ennen kolhuja turvallisuuspolitiikassa. Parlamentaarinen yhteistyö alkoi pohjoismaiden neuvoston perustamisella 1950-luvulla, josta muotoutui eurooppalaisen integraation edelläkävijä merkittävine saavutuksineen esimerkiksi lainsäädännön, työmarkkinoiden ja sosiaalipolitiikan alalla. Kylmän sodan aikaisesta tilanteesta johtuen turvallisuuspoliittinen yhteistyö oli kuitenkin poissa pohjoismaiselta agendalta. *Pohjolan turvallisuusyhteisö* ja *Pohjolan tasapaino* ovat käsitteitä, joilla on pyritty kuvaamaan Pohjoismaiden *sui generis* -luonnetta idän ja lännen sotilaallisten ja ideologisten blokkien välissä kylmän sodan aikana. Vaikka kansainvälispoliittinen tilanne ei mahdollistanutkaan sotilaallista yhteistyötä kylmän sodan aikana, pystyivät Pohjoismaat koordinoimaan yhteistyötä rauhanturvaamisoperaatioissa. Pohjoismaat profiloituvatkin kylmän sodan aikana rauhanturvaamisen suurvalloiksi.

Kylmän sodan päättyminen muutti perusteellisesti Pohjoismaiden, erityisesti Suomen, edellytyksiä harjoittaa ulko- ja turvallisuuspolitiikka. Puolustuspoliittiset kysymykset eivät olleet enää tabuja Pohjoismaiden välisissä suhteissa. Eurooppalaisen integraation syveneminen ja ulkopoliittisen liikkumatilan kasvaminen johtivat kuitenkin siihen, että katseet alkoivat kääntyä yhä enenevissä määrin eurooppalaiseen yhteistyöhön ja sen mukanaan tuomaan turvallisuuspoliittiseen yhteistyöhön. Suomi ja Ruotsi ovatkin olleet aktiivisesti mukana tukemassa eurooppalaisen siviili- ja sotilaskriisinhallinnan kehittämistä sekä hyväksyneet Lissabonin sopimuksen sisältämän

solidaarisuuslausekkeen. Norja ja Islanti ovat samoin olleet tiivistä mukana eurooppalaisessa turvallisuus- ja puolustusyhteistyössä, vaikka eivät olekaan EU:n jäsenvaltioita. Tanska puolestaan erottuu muista Pohjoismaista Maastrichtin sopimuksen yhteydessä tekemänsä varauksen kautta, jonka mukaan se ei osallistu CSDP:n puolustuspoliittiseen ulottuvuuteen.

Kylmän sodan päättyminen avasi ovet myös tiiviimmälle pohjoismaiselle puolustusyhteistyölle. Vuonna 1994 perustettiin *Nordac* koordinoimaan yhteisiä asehankintoja ja vuonna 1997 *Nordcaps* tarkoituksena vastata yhä kasvaviin ja haastavampiin rauhanturvaoperaatioihin. 2000-luvulle tultaessa Pohjoismaat ovat muiden valtioiden tavoin joutuneet kohtaamaan globaalit haasteet, kuten modernin sotilasteknologian kasvavat kustannukset, puolustusmenojen supistamisen, laajoihin turvallisuusuhkiin vastaamisen sekä yhä haastavammat ja monimuotoisemmat kriisinhallintaoperaatiot. Vaikka sotilaallisesti liittoutumattomat Pohjoismaat, Suomi ja Ruotsi, ovatkin sitoutuneet eurooppalaisen puolustusyhteistyön kehittämiseen, on sen rinnalle noussut enenevässä määrin myös pohjoismainen puolustusyhteistyö. EU-yhteistyön suunnan ja syvyyden epäselvyys, EU-yhteistyön *vis-à-vis* Nato-yhteistyön problematiikka sekä talouskriisistä selviytymiseen huomionsa kohdistava Unioni ovat muutamia syitä, minkä takia pohjoismainen puolustusyhteistyö on ollut merkittävässä nosteessa. Samoin pohjoismaisen yhteistyön neutraalin arvolatauksen takia on se helpommin ”myytävissä” suurelle yleisölle kuin esimerkiksi intohimoja puolin ja toisin herättävä Nato-yhteistyö.

Vuonna 2008 Pohjoismaiden ulkoministerit pyysivät entistä Norjan ulkoministeriä Thorvald Stoltenbergiä johtamaan tutkimusta koskien mahdollisuutta kehittää pohjoismaiden välistä ulko- ja turvallisuuspolitiikka. Raportti sisälsi 13 kohtaa, joista yhdeksän koski suoraan tai välillisesti puolustusyhteistyötä. Suurimman huomion raportista keräsi pohjoismainen solidaarisuusjulistus, jonka mukaan kunkin Pohjoismaan tulisi selvittää miten ne reagoisivat, jos jokin pohjoismaa joutuisi ulkoisen hyökkäyksen tai painostuksen kohteeksi. Stoltenbergin mukaan tämä on tarpeellista, jotta mahdollisen kriisitilanteen koittaessa toimintamallit olisivat avunannon suhteen selvät. Pohdintaa onkin herättänyt kysymys mikä on solidaarisuusjulistuksen lisäarvo, kun Norjalla ja Tanskalla on Naton turvatakuut ja Suomi ja Ruotsikin voivat Lissabonin sopimuksen myötä ainakin jossain määrin luottaa muiden EU-jäsenvaltioiden apuun mahdollisen hyökkäyksen tapahtuessa.

Pohjoismainen puolustusyhteistyö otti Stoltenbergin raportin hengessä merkittävän askeleen eteenpäin vuoden 2009 lopussa, kun pohjoismaiden puolustusministerit sopivat yhdistävänsä puolustusyhteistyön kaikki osa-alueet yhden organisaation, *Nordefcon*, piiriin. Nordefcon tehtävänä on mm. parantaa kustannustehokkuutta ja sotilaallisen yhteistyön avulla kehittää puolustuskykyä ja yhteistoimintaa kriisinhallintaoperaatioissa. Jokaisella maalla on oma vastualueensa, joita kierrätetään kahden vuoden välein. Suomi toimii vuonna 2013 Nordefcon puheenjohtajamaana.

2. TUTKIMUSKYSYMYS JA TUTKIMUKSEN RAKENNE

Tämän työn tarkoituksena on tarkastella pohjoismaista puolustuspoliittista yhteistyötä viime vuosisadoista tähän päivään asti. Ajatus pohjoismaisesta puolustusyhteistyöstä heräsi 1800-luvun puolivälin jälkeen Tanskan jouduttua preussilais-itävaltalaisen hyökkäyksen kohteeksi. Kylmän sodan aikana puolustuspoliittiset kysymykset työnnettiin taka-alalle kansainvälispoliittisen tilanteen vuoksi muiden alojen yhteistyön ottaessa harppauksia eteenpäin. Kylmän sodan jälkeen puolustuspoliittisen yhteistyön mahdollisuudet tulivat jälleen kysymykseen, ja viime vuosina tällä saralla onkin todistettu merkittävää yhteistyön syventymistä pohjoismaiden etsiessä kollektiivisia ratkaisuja kasvaviin sotilasteknologian kustannuksiin ja operatiivisen yhteistyön kehittämiseen kriisinhallintaoperaatioissa.

Työni tarkoituksena ei ole niinkään tutkia yhteistyön teknistaloudellisia nyansseja, kuten asehankintojen tai kustannussäästöjen yksityiskohtia, vaan pikemminkin *luoda historiallinen katsaus* siihen *mistä* puolustusyhteistyö on lähtenyt liikkeelle, *miten* yhteistyö on muovautunut vuosikymmenten saatossa, *mikä* on tilanne nyt ja *mitä* mahdollisesti tästä eteenpäin.

Teoreettisena viitekehyksenä työssäni toimii *englantilaisen koulukunnan* teoriaperinne sekä erityisesti Barry Buzanin koulukunnan teoriaa uudistava kirjallisuus. Englantilainen koulukuntahan pyrkii tarkastelemaan monimuotoisesti kansainvälistä politiikkaa, jonka keskiössä on kansainvälinen yhteisö ja sitä synnyttävät ja muokkaavat voimat. Vaikka koulukunta tunnustaakin kansainvälisen järjestelmän anarkisuuden, näkee se myös realismista poiketen valtioiden välisessä kanssakäymisessä mahdollisuuden syvempään yhteistyöhön, jonka taustalla ovat kollektiivisesti jaetut säännöt ja perusinstituutiot, kuten diplomatia ja kansainväliset sopimukset. Pohjoismaat, joita myös veljeskansoiksi kutsutaan, ovat vuosisatojen saatossa muodostaneet tiiviin yhteisön, jonka taustalla on yhteiseksi koettu arvomaailma ja maantieteellinen läheisyys. Koulukunnan teoretisoinnin tarkennuttua myös taloudellisen yhteistyön vaikutus kansainvälisen yhteistyön kehittymiseen on otettu huomioon. Näin ollen voidaan englantilaisen koulukunnan teoretisointia pitää hedelmällisenä lähestymistapana pohjoismaisen yhteistyön ja sen puolustuspoliittisen ulottuvuuden tutkimiseen.

Kuten jo aikaisemmassa kappaleessa mainitsin, pyrin tarkastelemaan pohjoismaisen puolustusyhteistyön raameja ja ilmenemismuotoja vuosikymmenten saatossa päätyen tämänhetkiseen tilanteeseen. Työni metodiksi on näin ollen valikoitunut historiallinen tutkimusote, eikä vähiten siitä syystä, että englantilaisen koulukunnan teoretisointiin on olennaisesti kuulunut historiallisen tietämyksen hyödyntäminen kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa. Koulukunnan

oppi-ististä monet olivat vahvasti historiaorientoituneita. Samoin historian ja sen tietämyksen hyödyntäminen kansainvälisten suhteiden teoretisoinnissa nähtiin vastapainona sen ajan valtavirtaiselle, pohjoisamerikkalaiselle, tieteelliselle lähestymistavalle.

Metodiosion loppupuolella tarkastelen myös William Bainin kriittistä näkemystä koskien englantilaisen koulukunnan historiallista lähestymistapaa kansainvälisten suhteiden tutkimisessa. Bain pohjaa näkemyksensä Michael Oakeshottin näkemyksiin historian tutkimisen luonteesta. Oakeshottin mukaan historiaa kirjoitetaan nykyisyydessä ja nykyisyyttä varten. Menneisyys on menneisyyttä eikä se tarjoa käyttäytymismalleja tai ohjenuoria tämän päivän toiminnalle. Näitä kahta lähestymistapaa tutkimalla pyrin löytämään mielekkään tavan tarkastella historian merkitystä yhteistyölle tämänhetkisessä tilanteessa.

Työni jälkimmäisellä puoliskolla käsittelen kylmän sodan päättymisen vaikutusta Pohjoismaiden ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Tuon esiin pohjoismaisen puolustusyhteistyön kehitysvaiheet, jonka lisäksi käsittelen maakohtaisesti Pohjoismaiden suhdetta sekä Natoon että eurooppalaiseen ja pohjoismaiseen puolustusyhteistyöhön aina kylmän sodan ajalta nykyhetkeen asti. Näiden seikkojen valossa tarkastelen mahdollisen yhteisen pohjoismaisen turvallisuusidentiteetin olemassaoloa. Johtopäätösosiossa pyrin pohtimaan historiallisuuden ja englantilaisen koulukunnan sosiologisten aspektien merkitystä pohjoismaisen puolustusyhteistyön kehittymiselle ja perustalle sekä luomaan tältä pohjalta katseen tulevaan.

2.1. Aikaisempi tutkimus

Pohjoismaiset yhteistyöjärjestelyt ja geopolitiittinen asema kylmän sodan aikana herättivät monien tutkijoiden mielenkiinnon ja pohjoismaat olivatkin useiden tutkimusten kohteena 1900-luvun puolivälin jälkeen. Esimerkkeinä voidaan mainita mm. Frantz Wendtin ”Cooperation in the Nordic Countries” (1982), Bengt Sundeliuksen toimittama ”Foreign Policies of Northern Europe” (1982) ja Johan Jörgen Holstin ”Five Roads to Nordic Security” (1973). Näitä teoksia olen käyttänyt myös työni historiaosiossa.

Eurooppalaisen integraation mennessä eteenpäin kiinnostus pohjoismaiseen yhteistyöhön laimeni. Pohjoismainen yhteistyö ei tarjonnut enää mitään mullistavaa ja uutta vaan tutkijoiden katseet kääntyivät laajentuneeseen ja syventyneeseen eurooppalaiseen yhteistyöhön. Viime vuosina on kuitenkin ollut havaittavissa selvä kasvava trendi kiinnostuksessa pohjoismaiseen yhteistyöhön ja varsinkin sen puolustuspoliittiseen ulottuvuuteen. Lisääntyvä kiinnostus pohjoismaihin ei ole saanut jalansijaa pelkästään tutkijoiden piirissä vaan myös lehdet ovat kirjoitelleet ahkerasti yhteistyön

tulevaisuuden näkymistä. Pääkirjoituksissa ja kolumneissa on spekuloitu laajasti puolustuspoliittisen yhteistyön vaikutuksesta yleiseurooppalaiseen ja Nato-yhteistyöhön kuin myös kansalliseen puolustukseen. Innokkaimmat ovat viritelleet jo ajatusta pohjoismaisesta puolustusliitosta konservatiivisempien tahojen esittäessä näkemyksensä yhteistyön rajallisista mahdollisuuksista.

Viime vuosien puolustusyhteistyötä käsittelevästä kirjallisuudesta mainittakoon Håkan Lunde Saxin ”Nordic Defence Cooperation after the Cold War” (2011), joka on ollut suureksi avuksi tutkiessani Nordefcon syntyvaiheita ja toimintaa. Suomalaisista puolustusyhteistyön tutkijoista voidaan mainita mm. Hanna Ojanen, Tuomas Forsberg ja Anu Sallinen. Pertti Joenniemi on kirjoittanut vuosikymmenten varrella runsaasti Pohjoismaita käsittelevää kirjallisuutta, mutta lähinnä alueellistumisen näkökulmasta.

3. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Englantilainen koulukunnan monimuotoisuus ilmentyy myös koulukunnan sisäisinä painotuseroina. Esimerkiksi R.J. Vincent ja Nicholas Wheeler ovat keskittyneet normatiivisiin kysymyksiin ja ovat antaneet oman panoksensa keskusteluun mm. humanitaarisen intervention oikeutuksesta. Tämän tutkimuksen lähtökohta on luonteeltaan historiallis-sosiologinen, eli pyrin valottamaan pohjoismaisen kansainvälisen yhteisön taustaa ja sitä ylläpitäviä elementtejä. Tämänkaltaiselle lähestymistavalle luo kattavan pohjan Barry Buzanin vuonna 2004 ilmestynyt *From International to World Society?*. Aluksi esittelen kuitenkin koulukunnan perustamisvaiheet sekä sen alkuaikojen oppi-isien kolmen tradition periaatteet.

3.1. Lähtökohdat

Englantilainen koulukunta (ek, koulukunta) on nimensä mukaisesti Englannissa perustettu kansainvälisen politiikan teoriakoulukunta. Koulukunnan piirteisiin kuuluu sen tutkimuskohteiden jakautuminen kolmeen traditioon sekä sen teoreettis-pluralistinen lähestymistapa, jonka tarkoituksena on viedä huomio pois monista kansainvälisen politiikan joko/tai-teorioista (realismi-idealismi, rationalismi-reflektivismi jne.) kohti kokonaisvaltaista ja yhdistävää vuorovaikutusta kolmen tradition välillä.¹ 1950-luvulla joukko tutkijoita alkoi lähestyä kansainvälisen politiikan tutkimusta tavalla, joka poikkesi amerikkalaisesta, behavioralistisista lähtökohdista tapahtuvasta tutkimuksesta.² Tutkijoiden halu ymmärtää modernin kansainvälisen yhteisön luonnetta ja kehyksiä ajoi heidät tutkimaan historiallisia valtiojärjestelmiä ja kuinka niiden selviytyminen oli riippuvaista kulttuurisesta yhtenäisyydestä.³ Toisin sanoen EK hylkäsi ahistoriallisuuden ja oletti, että oli olemassa merkittäviä eroavaisuuksia käyttäytymismalleissa, jotka kehittyivät erilaisissa valtiojärjestelmissä. EK halusi esimerkiksi näyttää toteen, että behaviorismi antiikin Kreikan kaupunkivaltiojärjestelmässä poikkesi vastaavasta eurooppalaisesta yhteydestä, koska kreikkalaiset olivat epäonnistuneet voiman tasapainon mallin luomisessa. Näin ollen ek:n näkökulmasta kansainvälisiä järjestelmiä voitiin parhaiten ymmärtää historiallisten ja vertailevien metodien pohjalta.⁴

¹ Buzan 2004, 10.

² Dunne 1998, 116.

³ Dunne 1998, xiv.

⁴ Buzan and Little, 29.

Realistien tavoin myös englantilainen koulukunta lähtee liikkeelle anarkiasta, mutta kysymyksenasettelu suhteessa ympäröivään maailmaan on erilainen. Realisteille anarkia on rakentunut kansainvälisen järjestelmän sisään, jossa jokainen valtio pitää puoliaan parhaansa mukaan. EK:kin tunnustaa anarkian olemassaolon, mutta esittää kysymyksen: *miten valtioiden välillä voi ilmetä niin paljon yhteistyötä, vaikka realistisen näkemyksen mukaan valtioiden pitäisi olla jatkuvassa sotatilassa?*

Historiallisten ajattelijoiden kuten Hobbesin, Grotiuksen ja Kantin näkemyksistä ammentava ek on itse myös luonteeltaan *historiallinen*. Se tukeutuu paitsi teoriassaan, myös esimerkeissään historiaan ja sieltä saataviin oppeihin siirtämättä kuitenkaan niitä valmiina malleina nykyhetkeen. Näin ollen ek:n tutkima historiallisuus ei tarkoita menneisyyteen ankkuroituja muuttumattomia asetelmia vaan koulukunta hyväksyy *muutoksen* olemassaolon. Historiallisuutta peilataan näin ollen koulukunnan teoriassa opitun ymmärtämisen ja kontekstuaalisuuden kautta, mikä tekee koulukunnan edustamasta rationalismista luonteeltaan keskustelevaa ja analyttistä. Englantilaisen koulukunnan onkin katsottu olevan yhdistettävissä näiltä osin myös postmoderniin teoriaan. Kuten postmoderni teoria, myös erityisesti ek:n uudempi sukupolvi on pyrkinyt katsomaan kansainvälisen politiikantieteenalan käsitteitä ja kategorioita uusin silmin.⁵

3.2. Koulukuntaan kohdistunutta kritiikkiä

Englantilainen koulukunta on joutunut myös puolustamaan paikkaansa kansainvälisen politiikan tutkimuskentässä. Monet tutkijat ovat nähneet koulukunnan vain osana realismia, viitaten mm. Hedley Bullin ja Martin Wightin alkuaikojen realistisiin näkemyksiin.⁶ Tim Dunnen mukaan on olemassa kuitenkin kaksi vasta-argumenttia, jotka puhuvat koulukunnan puolesta omana itsenäisenä tutkimussuuntauksena: Ensinnäkin, koulukunnan jäsenet ovat itse uskoneet olleensa osa post-realistista dialogia. Toiseksi, ek tekee selvän pesäeron koulukunnan sekä realismin välille paljastamalla näiden mukautumisen lähestymistapaan, joka on yhteen sovittamaton valtaviiran realististen teorioiden kanssa. Dunnen teoksen ”Inventing International Society” tarkoitus onkin haastaa käsitys englantilaisesta koulukunnasta joukkona realisteja toisella puolella Atlanttia.⁷

⁵ Waewer 1998, 26.

⁶ Little 2000, 397.

⁷ Dunne 1998, 5.

Koulukuntaa on kritisoitu myös sen ulkopuolelta. Esimerkiksi 80-luvun alkupuolella Roy E. Jones ehdotti koulukunnan lopettamista syyttäen sitä käsitteiden määrittelyn täsmällisyyden puutteellisuudesta, keskeisten yhteiskuntatieteiden metodien puuttumisesta sekä sellaisten tutkimuskysymysten muodostamisesta, joihin ei kyetä vastaamaan varmuudella.⁸ Ian Hall meni vielä pidemmälle väittäessään koulukunnan lakanneen olemasta tutkijoiden kuten Tim Dunnen ja Nicholas Wheelerin toimesta. Hallin mukaan Dunnen ja Wheelerin solidaristiset ja konstruktivistiset näkemykset eivät vastaa koulukunnan perustavanlaatuisia lähtökohtia, joita ovat valtiokeskeisyys, voimapolitiikan merkitys kansainvälisissä suhteissa sekä skeptisyys erilaisten poliittisten yhteisöjen yhteisymmärryksen saavuttamiselle merkittävissä asioissa.⁹

Dunne tiivistää koulukunnan kolmeen rajaavaan tekijään: Ensimmäinen on teorian rakentaminen muodollisten instituutioiden raameissa, perustana tiedon ja ideoiden jaettu kokonaisuus. Toinen on tulkitseva lähestymistapa koskien historiallisia ajatusmalleja kansainvälisessä politiikassa. Kolmas on kansainvälinen yhteisö sääntöjä ja normeja sisältävänä kohteena akateemiselle tutkimukselle ja kriittiselle tarkastelulle.¹⁰

Mielenkiintoinen nyanssi koulukuntaa koskevassa keskustelussa on ollut myös se, keiden on katsottu kuuluneen koulukuntaan ja ketkä on jätetty ulkopuolelle. Tim Dunne esimerkiksi sisällyttää E.H. Carrin koulukunnan piiriin, jättäen Charles Manningin sen ulkopuolelle. Tonny Brems Knudsen kritisoi tätä vastaan kutsumalla Manningia ja Wightia koulukunnan kantaisiksi, joita yhdisti kiinnostus kansainväliseen oikeuteen ja sen merkitykseen kansainvälisen yhteisön kehittymiselle. Carr puolestaan ei mieltänyt itseään koulukunnan jäseneksi. Ken Booth ilmaisi asian näin: ”Carr was in the English School but the English School was not in him”¹¹ Mielestäni kyseissä sanonnassa ilmentyykin hyvin se miksi kiistely kategorisoinnista on irrelevanttia jo pelkästään koulukunnan moninaisuuden takia. Historiankirjoituksen valossa jonkinlainen luokittelu on ymmärrettävää, mutta loppujen lopuksi ajatukset tekevät koulukunnan, eivät ihmiset.

3.3. Wight, Bull ja kolme traditiota

1950-luvulla London School of Economicissa luennoinut Martin Wight toi esille näkemyksiä kansainvälisestä politiikasta, sen luonteesta ja historiasta. Wight kritisoi vallinneita käsityksiä kv-

⁸ Jørgensen and Knudsen 2006, 155.

⁹ Bellamy 2005, 2.

¹⁰ Dunne 1998, 16.

¹¹ Knudsen 2000, 198.

politiikan lähestymistavoista. Hän kylläkin puolusti valtion ensisijaisuutta kansainvälisessä politiikassa ja sitä koskeneessa teorianmuodostuksessa, mutta hänen mielestään kansainvälinen maailma tuli kuitenkin erottaa valtio-opillisesta ajattelusta. Valtion sisäpoliittinen maailma ja toisaalta kansainvälinen maailma olivat luonteeltaan täysin erilaiset. Näin ollen valtioiden sisäisten toimintatapojen siirtäminen kansainväliseen yhteyteen ei voi olla funktionaalinen tarkastelutapa. Wight ei myöskään hyväksynyt realistien yksipuolista katsontatapaa valtioiden väliseen kanssakäymiseen. Hänen mukaansa valtioiden välisiin suhteisiin tuli etsiä taustoja myös talouden, kansainvälisen lain ja historian piiristä.¹² Wightille tämä ajattelutapa kiteytyi kolmiona, joka muodostui *realismin*, *rationalismin* ja *revolutionismin* traditioista.

Wightin kolmen tradition mallin taustalla oli tyytymättömyys Carrin realismi-idealismi – kahtiajakoon ja yleisesti paradigmojen väliseen kilpailuun ja sen hyödyttömyyteen kv-politiikan tutkimuksen kannalta. Wight itse luonnehtii traditioiden luonnetta seuraavasti:

Thus, the three traditions are not like railroads tracks running into infinity. They are not philosophically constant and pure like three stately, tranquil and independent streams flowing first from Vitoria and Suarez to J.L. Brierly, secondly from Machiavelli to E.H. Carr, and lastly from Ignatius Loyola to Eric Hobsbawm and Palme Dutt. They are streams, with eddies and cross-currents, sometimes interlacing and never for long confined to their own river bed. They are, to vary the metaphor, interwoven in the tapestry of Western civilization. They both influence and cross-fertilize one another, and they change, although without, I think, losing their inner identity.¹³

Wightille oli siten *via median* löytäminen kahden ääripään väliltä avain kansainvälisen politiikan tutkimiseen. Kolme traditiota edustivat Wightille historiallisia ajatusrakennelmia, jotka olivat löydettävissä historiallisista teksteistä ja tapahtumista ja jotka olivat jättäneet jälkensä läntiseen sivilisaatioon. Nämä traditiot eivät ole toisiansa poissulkevia, vaan ne ovat esiintyneet historiassa yhtäaikaaisesti, jonkin tradition kuitenkin hallitessa toisia. Wight pyrki lisäksi traditioajattelullaan avaamaan kansainvälisen politiikan diskursseja. Hänelle traditio edusti historiallisten ajatusmallin lisäksi tilaa, johon sisään astuessaan tutkija astuu samalla yhteisten olettamusten ja yhteisen kielen maailmaan. Tämä maailmaan ei ole valmis hyväksymään kritiikkiä, vaan sääntelee eräänlaisena valtarakennelmana osallistujiensa toimintaa.¹⁴

Wightin oppilas Hedley Bull tunnusti myöskin kolmen tradition merkityksen, mutta antoi niille vähemmän painoarvoa kuin Wight. Häntä ei niinkään kiinnostanut hermeneutiikka

¹² Wight 1966a, 15-31.

¹³ Wight 1966b, 260.

¹⁴ Dunne 1998, 56.

rekonstruoitaessa keskustelua normien ja arvojen alkuperästä ja kehityksestä valtioiden yhteisössä. Kysymys, joka motivoi Bullin teoreettista tutkimusta, ei ollut se miten tietty valtion päämies tai diplomaatti mukaili groatiaanista tai machiavellimaista traditiota vaan missä määrin edellä mainitut normit ja säännöt voidaan identifioida nykyaikaiseen kansainväliseen yhteisöön. Tätä agendaä painottivat *The Anarchial Society* ja *The Expansion of International Society*, joissa kolmea traditiota käytetään siinä määrin kun ne sisältävät rinnakkaisia malleja kansainvälisten suhteiden hoitamisen käytännössä¹⁵.

Toisin kuin Wight, Bull puuttui voimakkaasti myös tieteenalan tietoteoreettiseen ja metodologiseen keskusteluun. Bull asettui kritisoimaan skientististä ja behavioralistista otetta yhteiskuntatieteissä syyttäen niitä liiallisesta epätarkkuudesta kansainvälisen politiikan tarpeisiin. Tämä liiallinen tarkkuus oli Bullille toinen tapa tuoda esille behavioralismin suurinta puutetta, kykenemättömyyttä esittää kansainvälisen politiikan kannalta oikeita kysymyksiä. Bullin omissa töissä heijastuikin holistinen ja käsiteanalyttinen ote, jota tukee tulkitseva tieteen tekeminen. Toisin kuin esimerkiksi Walzilla, ei metodi asettunut Bullilla etusijalle, vaan hän aloitti tutkimuksensa itselleen tärkeitä kysymyksistä kuten sodasta, kulttuurista, moraalista ja järjestyksestä¹⁶.

3.4. Kansainvälinen järjestelmä

Wightin kolmijaossa realismi muodostaa hyvin dogmaattisen tradition. Ian Hallin mukaan Wight rakensi realismista omassa ajattelussaan traditioista johdonmukaisimman kuvan esittäen sen maailmalle, joka on jatkuvasti alttiina ihmisen pahuudelle. Wightin mukaan realismi ei ymmärrä muunlaisen todellisuuden olemassaoloa kuin sen, joka esittyy jatkuvana tasiteluna vallasta luonnontilaisessa maailmassa. Hobbesilaiseen anarkiaan ja kaikkien sotaan kaikkia vastaan perustuva realismi näkee valtiot vain ja ainoastaan omaa parastaan ajattelevina toimijoina, joille diplomatia ja yhteistyö edustavat vain keinoja omien etujen ja tavoitteiden saavuttamiseksi.¹⁷ Realistinen traditio kieltää kansainvälisen yhteisön olemassaolon kuvaten kansainvälisiä suhteita luonnontilana, jossa sodan uhka on aina läsnä. Valtion kohtalo on ainoastaan sen ja johtajansa varassa ylläpitää valtion ulkoista turvallisuutta ja edellytyksiä omien intressiensä puolustamiseen.

¹⁵ Dunne 1998, 138.

¹⁶ Hoffman 1990, 16-17.

¹⁷ Hall 2006, 147.

Voima määrittää kaiken kansainvälisen toiminnan alistaen tarkoituksperilleen niin yhteiskunnan, lain kuin oikeuden ja moraalinkin.¹⁸

Wight näki realismin historiallisena jatkumona tuoden ajatuksia Hobbesin ja Machiavellin kirjoituksista aina aikalaistensa, kuten Morgenthauin, teeseihin asti. Wight ei kuitenkaan katsonut realismin edustavan vain pintapuolista kansainvälisen politiikan tarkastelua vaan ulotti lähestymistapansa myös realismin tieteelliseen luonteeseen. Realismi edustaa hänen ajattelussaan mekanistista, biologista ja psykologista todellisuutta, joka heijastuu mm. valtioiden ulkopoliittisessa toiminnassa. Juuri tämä toiminta on moraalista vapautunutta politiikkaa. Etiikan paikka on yksilöiden välisissä suhteissa.¹⁹

Bull esitti Wightin realismin *valtioiden järjestelmää* (system of states) koskevassa ajattelussaan. Valtioiden järjestelmä on Bullin ajattelussa heijastuma realistisesta maailmankuvasta, joka syntyy kahden tai useamman valtion ollessa kosketuksissa ja vaikuttaessa toiminnallaan toisiinsa.²⁰ Realismin sisältämä oletus anarkiasta ja valtioiden toiminnasta vain omien etujensa ajamina pitää huolen siitä, että yhteisiä sääntöjä, lakeja tai instituutioita ei synny, vaan valtiot ovat paitsi kansainvälisen toiminnan keskipisteenä myös ainoita relevantteja toimijoita. Tätä huomiota alleviivaa realisteille ominainen ajatus siitä, ettei valtion tule huomioida toimissaan ja päätöksissään yleistä moraalialia, koska mitään yleistä moraalialia ei yksinkertaisesti ole olemassa. Valtionjohdon tulee huomioida vain pyrkimys suojella valtion järjestystä sitä ympäröivältä anarkialta ja pyrkiä aina maksimoimaan turvallisuutensa ulkoisia uhkia vastaan. Vaikka järjestystä kansainvälisestä maailmasta joskus löytyykin, tulee se ymmärtää jatkuvaa sodan uhkaa vasten.²¹

Bull erosi omassa ajattelussaan selkeästi realistisesta traditiosta, mikä osaltaan selventää hänen vähäistä kiinnostusta valtioiden järjestelmää ja sen ominaisuuksia kohtaan. Toisin kun realistit, ei Bull lähtenyt omassa ajattelussaan liikkeelle valtioista ja niiden omaamasta voimasta, vaan keskittyi niiden sijaan siihen maailmaan, jossa valtiot toimivat interaktiossa ja muodostavat valtioiden järjestelmän kautta *valtioiden yhteisön*. Bullin vähäinen keskittyminen valtioiden järjestelmään on täten ymmärrettävää siksi, että se edusti hänelle porrasta matkalla kohti valtioiden yhteisöä, yhteisöä, jonka hän jo näki ympärillään toiminnassa olevana.²²

¹⁸ Clark 1996, 4-5.

¹⁹ Hall 2006, 147-8.

²⁰ Bull 1995, 9-10.

²¹ Clark 1996, 5.

²² Clark 1996, 5.

3.5. Kansainvälinen yhteisö

Siinä missä kansainvälinen järjestelmä operoi enemmän tai vähemmän automaattisesti ja pakosta, kansainvälinen yhteisö puolestaan edustaa tietoisista pyrkimystä yhteisten sääntöjen ja normien noudattamiseen.²³

Hedley Bull ja Adam Watson ovat tiivistäneet kansainvälisen yhteisön seuraavasti: ”*kansainvälisellä yhteisöllä tarkoitamme valtioiden ryhmää (tai yleisemmin itsenäisten poliittisten yhteisöjen ryhmää), jotka eivät ainoastaan muodosta järjestelmää ottaakseen välttämättömyydestä huomioon toisten valtioiden laskelmat vaan dialogilla sekä yhteisillä säännöillä ja instituutioilla hoitavat keskinäisiä suhteitaan ja tunnustavat yhteiset intressit näiden järjestelyjen säilyttämiseksi.*”²⁴

Bullin ja Watsonin mukaan nykyinen kansainvälinen yhteisö juontaa juurensa keskiajalle, jolloin maailma ei ollut vielä järjestäytynyt kansainväliseksi yhteisöksi vaan useiksi alueelliseksi järjestelmiksi. Euroopan laajeneminen siirtomaavaltoihin merkitsi taloudellista ja teknologista yhdistymistä maailmassa. Vuosisatoja myöhemmin, Euroopan vaikutusvallan vähennettyä ja siirtomaajärjestelmän hajottua uudet valtiot omaksuivat edelleen eurooppalaiset normit ja instituutiot, vaikkakin modifioiden niitä omiin erityispiirteisiinsä.²⁵

Lähtökohtana kansainvälisille suhteille on valtioiden olemassaolo. Kun kahdella tai useammalla valtiolla on riittävästi kontakteja keskenään ja niillä on vaikutusta toistensa päätöksiin siinä määrin, että niiden voidaan katsoa toimivan kokonaisuuden osina, ne muodostavat valtioiden järjestelmän (tai kansainvälisen järjestelmän).²⁶ Tämä vuorovaikutus voi olla luonteeltaan konfliktiin tai yhteistyöhön perustuvaa, mutta yhtä lailla neutraalia suhtautumista niin yhteistyötä kuin toisen valtion intressejäkin kohtaan. Kaksi tai useampi valtio voivat olla myös olemassa ilman, että ne muodostavat minkäänlaista järjestelmää edellä mainittujen kriteereiden valossa.²⁷

Valtioiden yhteisö (tai kansainvälinen yhteisö) sen sijaan muodostuu, kun joukko valtioita, tietoisina yhteisistä arvoista, intresseistä ja niiden velvoitteista, toimivat niiden puitteissa yhteisissä instituutioissa. Kansainvälinen yhteisö edellyttää tässä mielessä kansainvälistä järjestelmää, mutta

²³ Diez and Whitman 2002, 47.

²⁴ Watson 1984, 1.

²⁵ Watson 1984, 1-2.

²⁶ Bull 1995, 9.

²⁷ Bull 1995, 9-10.

kansainvälinen järjestelmä voi olla olemassa ilman, että se on kansainvälinen yhteisö. Toisin sanoen, kaksi tai useampi valtio voivat ottaa toistensa motiivit huomioon ilman, että ne perustuvat käsityksiin yhteisistä arvoista ja intresseistä ja niiden noudattamisesta yhteisissä instituutioissa.²⁸

Wightille kansainvälisessä yhteisössä ilmenevät niin yhteistyö kuin konfliktit valtioiden välillä. Kansainvälisen oikeuden lisäksi valtioiden yhteistyötä säännöstelevät mm. diplomatia, liittoumat, voiman tasapaino ja sota. Sodan syttyessä valtiot ovat silti alisteisia sodan sääntöjen noudattamiselle. Rationalistisen valtiojohdon tärkein tehtävä onkin luovia kansallisten ja kansainvälisten intressien välillä.²⁹

Bull viittaa kansainvälisiin järjestelmiin, jotka ovat olleet myös kansainvälisiä yhteisöjä. Näitä ovat olleet mm. Antiikin Kreikan kaupunkivaltiojärjestelmä sekä muinaisen Intian valtiojärjestelmä. Yhteistä näille yhteisöille oli niiden pohjautuminen yhteiseen kulttuuriin tai ainakin joihinkin seuraavista elementeistä: yhteinen kieli, yhteinen epistemologia ja ymmärrys maailmankaikkeudesta, yhteinen uskonto, yhteinen eettinen säännöstö sekä yhteinen esteettinen ja taiteellinen traditio. Bull näkee näiden seikkojen edesauttavan kansainvälisen yhteisön toimintaa valtioiden ymmärtäessä toistensa motiiveja paremmin ja jakaessa yhteiset normit yhteistyön ylläpitämiseksi.³⁰

Kansainvälisellä yhteisöllä on myös sille ominaisia tavoitteita, kuten halu säilyttää yhteisö osana universaalia järjestelmää, yhteisön valtioiden suvereniteetin suojeleminen, rauhan säilyminen ja sodan vaihtoehdon poissulkeminen osana kanssakäymistä. Lisäksi, kaikille yhteisöille ominaista on väkivallan rajoittaminen, lupauksista kiinnipitäminen ja sopimusten noudattaminen.³¹

3.6. Pluralismi ja solidarismi

Englantilaista koulukuntaa koskevaa keskustelua voidaan kuvailla kahden eri käsitteen eli pluralismin ja solidarismin välisenä dialogina. Molemmat katsontakannat tunnustavat valtioiden yhteisön olemassaolon, johon kuuluvat hyväksytyt arvot, säännöt ja instituutiot.³² Bullin mukaan on kuitenkin olemassa erimielisyys koskien yhteisön normatiivista sisältöä, erityisesti kolmen tärkeän

²⁸ Bull 1995, 13.

²⁹ Dunne 1998, 59.

³⁰ Bull 1995, 15.

³¹ Bull 1995, 16-18.

³² Bellamy 2005, 9.

kysymyksen kohdalla: sodan asema kansainvälisessä yhteisössä, kansainvälisen lain juuret ja yksilöiden asema yhteisössä.³³

Pluralistien mielestä kansainvälinen yhteisö perustuu anarkisessa järjestelmässä olevien valtioiden monimuotoisuuden hyväksymiselle. Jokainen valtio sisältää poliittisen yhteisön, joka rakentaa oman käsityksensä hyvän elämän edellytyksistä ja oikeudenmukaisuuden konsepteista. Koska nämä näkemykset luodaan erikseen eri yhteisöjen sisällä, ne eivät ole yhteneväisiä toistensa kanssa ja sisältävät näin ollen konfliktin uhan kohdatessaan. Jos anarkia ymmärretään jatkuvana konfliktina, valtiot eivät kykenisi luomaan yhteisölleen puitteita tavoitella sosiaalisen elämän peruspilareita, jotka Bullin mukaan ovat elämä, totuus ja omaisuus. Keskinäisen yhteisymmärryksen kautta koskien jokaisen valtion itsemääräämisoikeutta, jokainen valtio on oikeutettu kehittämään omaa näkemystään hyvän elämän edellytyksistä. Kyseisen kansainvälisen yhteisön mallin normatiivinen sisältö rajoittuu yhteisön osapuolien keskinäiseen ymmärrykseen rinnakkaiselon säännöistä. Tämä ilmentyy vastavuoroiselle tunnustukselle valtion suvereniteetille ja toisen valtion asioihin puuttumattomuuden periaatteelle.³⁴

Pluralistien mukaan valtiot ovat kykenemättömiä saavuttamaan yhteisymmärrystä merkittävässä asioissa kuten oikeudenmukaisuuden määrittelyssä, mutta pluralistit myöntävät, että valtioita sitovat suvereniteetin ja toisen valtion asioihin puuttumattomuuden säännöt.³⁵ Edellä mainitut periaatteet ovatkin voimallisia ja tärkeitä normeja, jotka yhdistävät valtioiden intressit, moraaliset periaatteet ja formaalit lait.³⁶ Pluralistinen kansainvälinen yhteisö osoittaa siis juridiset ja moraaliset puitteet, jotka sallivat kansallisten yhteisöjen edistää eri päämääriään ilman ulkopuolista puuttumista.³⁷

Kuten aiemmin on tullut jo ilmi, pluralisteille yhteisymmärryksen saavuttaminen olennaisissa asioissa, kuten ihmisoikeuksissa tai oikeudenmukaisuuden konseptissa ei ole mahdollista. Heille olennaiset moraalien ja politiikan harjoittamisen säännöt ovat sidoksissa kunkin kulttuurin ominaispiirteisiin, eivätkä täten voi olla universaaleja. Pluralisteille parasta mitä kansainvälinen yhteisö voi saavuttaa, on luoda käytännön ohjeistukset valtioiden välisen kanssakäymisen säätelemiseksi. Yleismaailmalliselle etiikalle perustuva politiikka on pluralistien mukaan omiaan

³³ Bull 1966, 52.

³⁴ Bellamy 2005, 10.

³⁵ Bellamy 2005, 10.

³⁶ Bellamy 2005, 10.

³⁷ Linklater 1998, 59.

vain heikentämään kansainvälisen yhteisön kirjoittamatonta perustuslakia, mikä johtaa kasvavaan epäjärjestykseen maailman politiikassa.³⁸

Solidaristin ajatusmalli kansainvälisestä yhteisöstä sisältää puolestaan käsityksen, että erilaiset yhteisöt voivat ja pystyvät saavuttamaan yhteisymmärryksen tärkeistä moraalistandardeista ja että kansainvälisellä yhteisöllä on velvollisuus ylläpitää näitä standardeja.³⁹ Bullin mukaan solidaristisessa kansainvälisessä yhteisössä valtiot sisällyttävät solidarismin elementtejä lainsäädännössään ja lakien täytäntöönpanossaan.⁴⁰ Voiman käyttöä tällaisessa yhteisössä voidaan harkita ainoastaan yhteiskuntajärjestyksen puolustamiseksi.⁴¹ Kyseinen menettelytapa sisältää valtion puolustautumisen aggressioita vastaan ja valtion moraalistandardien varjelemisen.⁴²

Solidaristit perustelevat näkemystään tuomalla esiin tämän päivän ihmisoikeuksia käsittelevät sopimuskokonaisuudet, jotka sisältävät kollektiivisesti ymmärretyt ja selitetyt humanin toiminnan standardit, hyväksytyt metodit valtiollisen ja ei-valtiollisen toiminnan valvontaan ja lisääntyneen tietoisuuden maailmanlaajuisen rikollisuuden taustatekijöistä. Yleisen tietoisuuden kasvaessa on myös valtioiden politiikka kulkenut kohti kasvavaa tietoisuutta yhteisistä arvoista ja intresseistä, erityisesti taloudellisella sektorilla.⁴³

Yksinkertaistetun näkemyksen valtioista kansainvälisen yhteisön osana on lisäksi olemassa merkittäviä eroavaisuuksia kansainvälisen yhteisön mallista missä elämme nyt ja mallista missä meidän *pitäisi* elää. Niin pluralismi kuin solidarismi sisältävät sekä deskriptiivisiä että preskriptiivisiä osatekijöitä. Tähän päivään mennessä molemmat lähestymistavat ovat pitäneet kansainvälistä yhteisöä valtioiden yhteisönä ja keskittyneet niitä muovaaviin diplomaattisiin ja oikeudellisiin seikkoihin sekä historiallisiin analyyseihin. Tämä linkittyy näin ollen varhaisen ek:n lähestymistapoihin. Pluralismin ja solidarismin välinen dialogi auttaa valottamaan järjestyksen ja oikeudenmukaisuuden välistä jännitettä kansainvälisissä suhteissa. Bellamyn mukaan debatti pluralismin ja solidarismin välillä tarvitsee kuitenkin uusia näkökulmia mikä johtuu siitä, että kansainvälisen yhteisö-käsite sisältää enemmän seikkoja kuin mitä tähän mennessä on ajateltu.⁴⁴

³⁸ Bellamy 2005, 10.

³⁹ Linklater 1998, 166-167.

⁴⁰ Bull 1966, 52.

⁴¹ Bull 1966, 57.

⁴² Bellamy 2005, 10.

⁴³ Bellamy 2005, 11.

⁴⁴ Bellamy 2005, 11.

3.7. Maailmanyhteisö

Wight identifioi revolutionistisen tradition erityisesti Immanuel Kantiin ja tämän edustamaan kosmopolitanistiseen ajatteluun, joka ihmisluontoon nojautuvan optimismin avulla uskoo maailmanvaltion tai yhteisön saavuttamiseen. Revolutionistit siirsivät ajattelunsa fokuksen rationalismin edustaman valtioyhteisöajattelun taakse uskoen valtioiden moraaliseen yhteenkuuluvuuteen. Revolutionistit identifioivat itsensä tähän päämäärään, joka ei ole alisteinen valtioille, kansainväliselle laille eikä johtajien haluille ja ambitioille. Sen sijaan maailmanyhteisöä ohjaa universaali moraalinen järjestys, jossa yksilön vapaus ja autonomia nousevat lopullisiksi päämääriksi.⁴⁵

Muodostuva yhteisö nojaa moraalisiin imperatiiveihin ja uskoon ihmisiä yhdistäviin ominaisuuksiin, mahdollistaen lähtökohdiltaan hyvinkin erilaisten ideologioiden ja ajatusmallien sijoittamisen revolutionismi-termin alle. Revolutionismi onkin Wightin ajattelussa sangen fragmentoitunut ja osin myös epäselvä traditio. Kuten hän itse totesi, on se enemmän ”virta kuin sarja peräkkäisiä aaltoja” Revolutionismiin Wight katsoi kuuluvan niin kalvinistien, Leninin kuin 1900-luvun totalitaristienkin, mikä ei ole ainakaan auttanut revolutionismi-tradition ymmärtämisessä ja avaamisessa.⁴⁶

3.8. Konstruktivismi ja englantilainen koulukunta

Useat koulukunnan teoreetikoista jakavat nykyisin näkemyksen konstruktivismin ja englantilaisen koulukunnan sijoittamisesta saman metateoreettisen keskustelun alle. Tim Dunne huomautti vuonna 1995, että englantilaisella koulukunnalla on ollut merkittävä vaikutus konstruktivismin kehitykseen.⁴⁷ Molemmat teorit korostavat valtiokeskeisyyttä ja tarkastelevat kansainvälisen yhteisön toimintaa sosiaalista vuorovaikusta muokkaavien käytäntöjen kautta.⁴⁸ Tätä näkemystä ovat tukeneet myös monet johtavat konstruktivistit.⁴⁹ Alexander Wendt muun muassa on nähnyt yhtäläisyyksiä oman teoriansa ja Hedley Bullin näkemysten välillä.⁵⁰

⁴⁵ Hall 2006, 144.

⁴⁶ Hall 2006, 144.

⁴⁷ Dunne 1995a, 146.

⁴⁸ Dunne 1995b, 384; Dunne 2007, 132.

⁴⁹ Bellamy 2005, 8.

⁵⁰ Wendt 1999, 31-32.

Christian Reus-Smitin mukaan kylmän sodan jälkeinen aika on merkinnyt sosiaalisten aspektien uudelleen nousua kansainvälisiä suhteita koskevassa teoretisoinnissa. Amerikkalaista valtavirtaa pitkään edustaneet neorealistit eivät nähneet valtioiden välisessä toiminnassa mitään sosiaalista sisältöä. Neoliberalistit tiedostivat kansainvälisen yhteisön olemassaolon, mutta näkivät valtioiden välisen sosiaalisen kanssakäymisen rajoittuvan vain institutionaaliseksi yhteistyöksi. Konstruktivismi haastoi edellä mainitut lähestymistavat 1990-luvulla. Konstruktivismi näkee kansainväliset suhteet hyvin sosiaalisena toimintaympäristönä, jossa valtioiden identiteetit ja intressit rakentuvat diskursiivisesti osapuolten välisten lakien, normien ja instituutioiden muodossa.⁵¹ Samoin on myös englantilainen koulukunta painottanut sosiaalisten seikkojen merkitystä kansainvälisissä suhteissa, kuten kulttuurin vaikutusta valtioiden identiteettiin ja sosiaalisen dynamiikan vaikutusta kansainvälistä järjestystä ylläpitäviin instituutioihin.⁵²

Vaikka konstruktivismia ja englantilaista koulukuntaa yhdistääkin yhteinen kiinnostus sosiaaliseen ulottuvuuteen kansainvälisissä suhteissa, Reus-Smit tuo esiin myös metateoreettista keskustelua vaivanneet yleistyksset, jotka ovat vaikuttaneet heikentävästi rakentavan dialogin syntymiseen. Reus-Smitin mukaan konstruktivistien puolelta on lähes ainoastaan keskitytty *ek:n* ontologisiin puoliin ja sivuutettu siten normatiiviset näkökannat. Englantilaisen koulukunnan teoreetikot ovat puolestaan määritelleet konstruktivismin pääosin Wendtin mukaan luoden täten konstruktivismista liian valtiokeskeisen ja positivistisen kuvan.⁵³ Reus-Smitin mukaan hedelmällisemmän keskustelun aikaansaamiseksi ja molempien osapuolten teorioiden terävöittämiseksi molemminpuolinen, syväluotaavampi tarkastelu olisi paikallaan. Konstruktivisteilla olisi Reus-Smitin mukaan oppimista siinä miten *ek* on yhdistänyt ontologiset ja normatiiviset tutkimukset heijastamaan moraalisen toiminnan ulottuvuutta maailmassa. Englantilaisen koulukunnan teoreetikot puolestaan voisivat sisällyttää konstruktivismin kommunikatiiviset ja holistiset ulottuvuudet ja luoda näin uudet puitteet paikalleen jämähtäneelle pluralismi vs. solidarismi - keskustelulle.⁵⁴

Alex J. Bellamy näkee englantilaisen koulukunnan uudelleen tulemisen ja syventyneen vuorovaikutuksen konstruktivismin kanssa liittyvän tieteenalan ”suunnanmuutoksiin”, jotka ovat muovanneet tieteenalan sisältöä. Näitä muutoksia hän kuvaa *sosiologisiksi*, *historiallisiksi* ja *normatiivisiksi*. Sosiologiset muutokset liittyvät konstruktivismin myötä tapahtuneisiin sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden esilletuloon, joita käsittelin jo edellisissä kappaleissa. Historiallinen muutos

⁵¹ Reus-Smit 2002, 488.

⁵² Reus-Smit 2002, 488.

⁵³ Reus-Smit 2002, 488-9.

⁵⁴ Reus-Smit 2002, 488-9, 506.

on ollut seurausta realismin ”ajattomien viisauksien” kyseenalaistamisesta ja uusien näkökulmien tuomisesta historian tutkimiseen. Tämän seurauksena monet realisteille keskeiset menneisyyden myytit ovat paljastuneet historiallisesti epätarkoiksi. Normatiivinen muutos on näyttäytynyt kansainvälisen yhteisön roolin tarkasteluna siinä, miten otolliset puitteet mielekkäälle ihmiselölle voidaan saavuttaa.⁵⁵ Richard Shapcottin mukaan normatiivisen muutoksen myötä esille on noussut kaksi kysymystä koskien maailmanpolitiikkaa. Ensinnäkin, mitkä ovat ne eettiset periaatteet, joihin nykyaikainen kansainvälinen yhteisö nojautuu ja miten ne vaikuttavat olemassaolollaan? Toiseksi, miten oikeutettuja ja moraalisesti tyydyttäviä kyseiset periaatteet ovat?⁵⁶

Bellamyn mukaan edellä mainittujen kolmen muutoksen avulla englantilainen koulukunta on lähestymistapoineen sijoittunut tieteenalaa käsittelevän keskustelun ytimeen. Bellamyn mukaan voidaan sanoa, että koulukunta itsessään on näytellyt merkittävää roolia määritellessään mitkä tieteenalan keskeiset tutkimuskohteet tulisi olla.⁵⁷

3.9. Englantilaisen koulukunnan haasteet tänä päivänä

2000-luvun alkupuolella Barry Buzan kävi puolustamaan koulukunnan asemaa yhdessä Richard Littlen kanssa toteamalla koulukunnan olevan hyödyntämätön lähde, jolla on paljon annettavaa kv-politiikan tutkimukselle. Siten se ansaitsisi siinä keskeisimmän roolin.⁵⁸ Maailma on muuttunut kylmän sodan aikaisista asetelmista, joten koulukunnan opit tarvitsevat päivitystä nykyhetkeen. Buzanin mukaan ek:lla onkin paljon annettavaa kansainvälisten järjestelmien sosiaaliselle ymmärtämiselle. Jotta koulukunnan koko potentiaali tulisi hyödynnetyksi maailmanpolitiikkaa tarkasteltaessa, koulukunnan perustan muodostavan kolmijaon syvempi kehittäminen on välttämätöntä. Erityisesti maailmanyhteisö - käsitteen epämääräisyys ja häilyvä suhde kansainväliseen yhteisöön ovat Buzanin mukaan olleet koulukunnan suurimpia heikkouksia.⁵⁹

Hänen tarkoituksenaan onkin kehittää maailmanyhteisö - käsite sisällyttämään kansainvälisen toiminnan ei-valtiollista puolta ja luoda näin eräänlaisen vastavoima kansainvälinen yhteisö-käsitteelle. Buzan pyrkii tähän tuomalla *sosiaalisrakenteellisen* (social structural interpretation) tulkinnan jo olemassa olevien normatiivisen ja historiallisen lähestymistavan rinnalle. Hän lainaa

⁵⁵ Bellamy 2005, 7-8.

⁵⁶ Bellamy 2005, 8.

⁵⁷ Bellamy 2005, 8.

⁵⁸ Bellamy 2005, 2.

⁵⁹ Buzan 2005, 1.

ajatuksia niin Bullin käsityksistä koskien kansainvälistä ja maailmanyhteisöä kuin Wendtin konstruktivismista.⁶⁰

Kuten edellä totesin hyödyntääkseen koko potentiaalinsa koulukunnan tulee terävöittää teoriaansa ja paneutua sen heikkouksiin. Buzan luokittelee ongelma-alueet viiteen kategoriaan: (1) tasoihin, (2) sektoreihin, (3) metodologiaan, (4) rajoihin sekä (5) normatiivisiin konflikteihin.

- 1) Englantilaisen koulukunnan teoretisoinnissa järjestelmä - globaalitaso on nähty monesti ainoaksi merkittäväksi tasoksi kansainvälisten suhteiden tutkimisessa. Valtiot on mielletty pääasiassa kansainvälisen järjestelmän ja kansainvälisen yhteisön jäseniksi ja kumpaaakin edellä mainituista on pidetty maailmanlaajuisina ilmiöinä. Pääasiallinen syy tähän voidaan Buzanin mukaan hakea eurooppalaisen järjestelmän ja yhteisön synnystä ja sen muuntumisesta maailmanlaajuiseksi, kansainväliseksi yhteisöksi. Yksilötason tutkiminen ainoastaan maailmanyhteisöön yhdistettynä on Buzanin mukaan riittämätöntä. Koulukunnan tulisikin paneutua myös alueellisen tason kehityksen tarkasteluun ja sen vaikutuksiin globaalitason kehityksessä.⁶¹
- 2) Kun alueellisten kysymysten huomiotta jättäminen on leimannut tasoa koskevaa ajattelua, on sektoria koskeva vajavaisuus liittynyt taloudellisten aspektien laiminlyöntiin koulukunnan teoretisoinnissa. Tämä on Buzanin mukaan outoa ottaen huomioon alan valtaisan kehittymisen mm. normien ja instituutioiden osalta sekä kansainvälisen poliittisen taloustieteen kasvamisen merkittäväksi haaraksi kansainvälisten suhteiden tutkimisessa.⁶²
- 3) Koulukunnan rajanveto solidarismin ja maailmanyhteisön välille on Buzanin mukaan ollut epäselvää ja kiistanalaista. Se mihin solidarismi päättyy ja mistä maailman yhteisö alkaa on ollut hyvin tulkinnanvaraista. Ongelma onkin Buzanin mukaan johtunut paljolti maailmanyhteisön epäselvästä konseptista. Se onkin toiminut eräänlaisena kaatopaikkana kysymyksille, joihin koulukunnan teoretisointi ei ole kyennyt vastaamaan.⁶³
- 4) Koulukunnan teoriassa on olemassa kaksi toisiinsa liittyvää normatiivista konfliktia. Ensimmäinen koskee kansainvälisen yhteisön tarkastelua joko pluralismin tai solidarismin

⁶⁰ Buzan 2004, 1-3.

⁶¹ Buzan 2004, 16-18.

⁶² Buzan 2004, 19-20.

⁶³ Buzan 2004, 21.

silmin. Buzanin mukaan on epäselvää voidaanko pluralismista ja solidarismista puhua ainoastaan kansainvälisen yhteisön yhteydessä vai sulautuuko solidarismi osittain myös maailmanyhteisö - käsitteen alle johtuen sen ja kansainvälisen yhteisön epäselvästä rajanvedosta. Toinen konflikti liittyy valtioiden oikeuksien/kansainvälisen yhteisön ja yksilöiden oikeuksien/maailmanyhteisön väliseen tarkasteluun. Kysymys kuuluu ovatko yksilöiden oikeudet/maailmanyhteisö ja valtioiden oikeudet/kansainvälinen yhteisö väistämättä törmäyskurssilla keskenään vai voivatko ne esiintyä rinnakkain sopusoinnussa.⁶⁴

- 5) Metodologiaa koskevia ongelmia Buzan nimeää kaksi. Ensimmäinen liittyy niin kansainvälisen kuin maailmanyhteisön kattavan typologian puutteellisuuteen. Toinen koskee ontologian ja epistemologian epäselvyyttä koulukunnan teoreettisen pluralismin puitteissa. Toisin sanoen ontologiset ja epistemologiset eroavaisuudet tiedostetaan koulukunnan kolmijaossa, mutta mitkä nämä eroavaisuudet ovat, on vähemmän selvää.⁶⁵

3.10.Pluralismi vs solidarismi

Aikaisemmassa kappaleessa tarkastelin jo pääpiirteittäin pluralismin ja solidarismin käsitteitä. Seuraavassa tuon esiin Buzanin ajatukset näiden kahden lähestymistavan välisen debatin kehittämiseksi.

Kuten aiemmin on tullut jo ilmi, on maailmanyhteisö - käsitteen kehittäminen jäänyt koulukunnan teoriassa sivuraiteelle. Otettiinpa lähtökohdiksi yksilöiden ja valtioiden ontologia tai niiden välinen suhde, vastaus kysymykseen *mikä muodostaa maailmanyhteisön* jää joka tapauksessa saamatta. Buzanin mukaan toisenlainen lähestymistapa on tarkastella kansainvälisen yhteisön ja maailmanyhteisön rajanvetoa. Mihin kansainvälinen yhteisö loppuu ja mistä maailmanyhteisö alkaa. Tämän asetelman hahmottamista voidaan Buzanin mukaan tutkia pluralismin ja solidarismin välisessä vuoropuhelussa.⁶⁶ Samalla Buzan pyrkii tarkastelemaan pluralismi-solidarismi - debattia laajemmasta perspektiivistä erottaen ne ihmisoikeuksia koskevasta keskustelusta, joka Buzanin mukaan on rajoittanut koulukunnan teoreettista keskustelua.⁶⁷

⁶⁴ Buzan 2004, 21.

⁶⁵ Buzan 2004, 22-23.

⁶⁶ Buzan 2004, 45.

⁶⁷ Buzan 2004, 46.

Pluralismin perustuu kokonaan valtiokeskeisyyteen, joten se on näin ollen käsitteenä melko yksiselitteinen ja koherentti. Solidarismin asema on kuitenkin ongelmallisempi, sillä se käsittää niin valtiolliset kuin ei-valtiolliset toimijatkin. Nojautuessaan kosmopolitanistisiin arvoihin yksilön oikeuksista ja ihmiskunnasta yhtenä kokonaisuutena se auttamatta hämärtää rajanvetoa kansainvälisen yhteisön ja maailmanyhteisön välillä. Epäselvyyttä aiheuttaa myös kysymys edellyttääkö solidarismi tiettyä sitoutumista eettisiin arvoihin kuten ihmisoikeuksiin vai onko kyseessä vain yleinen yhteisesti hyväksyttyjen normien tason ja syvyyden tarkastelu. Buzan esittääkin kaksi kysymystä koskien edellä mainittua keskustelua: (1) Ovatko pluralismi ja solidarismi saman kolikon kaksi eri puolta vai ovatko ne toisensa poissulkevia vaihtoehtoja? (2) Rajoittuuko solidarismista käytävä keskustelu ainoastaan kansainvälisen yhteisön viitekehykseen vai ajautuuko se vääjäämättä myös maailmanyhteisöä koskevaan keskusteluun?⁶⁸

Ensimmäisen kysymyksen kohdalla Buzan näkee olennaiseksi sen, näemmekö oikeuden (*primacy of right*) kuuluvan valtioille vai yksilöille. Pluralismi ja solidarismi sulkevat toisensa pois, jos yksilöiden oikeudet nähdään kansainvälisen lain alaisina, jotka ylittävät perinteisen, realistisen käsityksen valtion suvereenisuudesta. Valtion suvereniteettiä voidaan kuitenkin tarkastella myös kansainväliseltä yhteisöltä saaduksi oikeudeksi. Tällöin suvereniteetti on ennemminkin sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta saavutettu yhteisymmärrys kuin välttämätön olotila ja sen puitteet ovat aina avoinna neuvotteluille. Tämän kaltainen ns. pehmeämpi malli suvereenisuudesta mahdollistaa pluralismin ja solidarismin rinnakkaiselon, kunhan yksilön oikeudet eivät kohoa määrääviksi, valtiosta erillään oleviksi premisseiksi.⁶⁹

Toisen kysymyksen kohdalla Buzan ottaa toisen lähestymistavan verrattuna eräiden aikaisempien teoreetikoiden näkemyksiin maailmanyhteisön suhteesta syvenevään solidarismin asteeseen. Buzanin mukaan solidarismi voi kansainvälisessä yhteisössä kehittyä vain tiettyyn pisteeseen asti ilman, että maailmanyhteisön toimijat astuvat mukaan kuvaan. Bull näki kansainvälisen yhteisön rajoittuvan vain valtioihin, joten hän rajasi selkeästi kansainvälisen yhteisön (valtiot) ja maailmanyhteisön (yksilöt) erilleen. Bullin mukaan luonnonoikeuteen perustuva lähestymistapa ei sovellu kansainvälisten suhteiden tutkimiseen vaan sen tulisi perustua positiiviselle oikeudelle.

⁶⁸ Buzan 2004, 47-48.

⁶⁹ Buzan 2004 48-49.

Buzanin mukaan positiivis-oikeudellinen lähestymistapa ei kuitenkaan estä valtioita kehittämästä jaettuja arvojaan, kuten ihmisoikeuksia, sellaiselle tasolle, joka uhkasi valtioiden suvereniteettia.⁷⁰

Positiivis-oikeudellinen suuntaus ei ainoastaan mahdollista laajamittaista yhteistyötä valtioiden välillä, vaan antaa myös suvereenisuuden ilmentymänä valtioille puitteet toimia kuten haluavat, esim. muodostaa solidaristia alueellisia yhteisöjä. Positiivis-oikeudellinen katsontakanta vetää näin ollen rajan pluralismin ja solidarismin välille poistaen aikaisemmat vastakkainasettelun elementit. Pluralismi voidaan nähdä täten jaettujen normien, sääntöjen ja instituutioiden heikompana muotona solidarismin edustaessa syvempää tulkintaa positiivisesta oikeudesta.⁷¹

Buzan mukaan pidäytyminen kapea-alaisen tulkintaan solidarismista kosmopolitanismin ilmentymänä rajoittaa solidarismin sisällön käsittämään lähinnä ihmisoikeuskysymyksiä. Tällöin ei ole mahdollista tarkastella kansainvälisiä yhteisöjä solidarismin näkökulmasta, missä yksilöitä ei nähdä kansainvälisen lain subjekteina, mutta missä kuitenkin heijastuu vahva usko jaettujen normien, sääntöjen ja instituutioiden merkitykseen. Pluralismin edustaa väljempää tai ”heikompaa” tulkintaa kansainvälisestä yhteisöstä, missä jaettuja arvoja on harvakseltaan ja missä pääpaino on rinnakkaiselon sääntöjen muovaamisessa suvereenisuuden ja koskemattomuuden periaatteiden puitteissa. Solidarismi näyttäytyy puolestaan tiiviinä tai ”vahvana” kansainvälisenä yhteisönä, missä jaettuja arvoja on paljon ja missä säännöt eivät kosketa ainoastaan rinnakkaiselon muotoja vaan myös yhteisten tavoitteiden saavuttamista ja ongelmien ratkomista.⁷² Näin ollen Buzan sijoittaa molemmat lähestymistavat saman arvoasteikon alle, pluralismin edustaessa väljempää ja solidarismin tiiviimpää yhteisöllisyyttä. Tätä kautta solidarismi voidaan nähdä kansainvälisen yhteisön ominaisuutena ja näin ollen tuoda esiin myös vaihtoehtoinen ajatus kansainvälisestä yhteisöstä, joka perustuu ainoastaan valtioihin ja maailmanyhteisöstä, joka perustuu vain ei-valtiollisiin toimijoihin. Buzanin mukaan maailmanyhteisö käsittää sekä *yksilö* että *transnationaaliset* tasot. Toisin kuin esim. Vincentillä, kansainvälisen yhteisön syvällisempi pohdinta yksilön ja transnationaalisten toimijoiden oikeuksista ei edellytä maailmanyhteisön sulautumista kansainväliseen yhteisöön vaan maailmanyhteisö tulee nähdä itsenäisenä, erillään kansainvälisestä yhteisöstä olevana alueena.⁷³

⁷⁰ Tämä on Buzanin mukaan jäänyt Bullilta huomaamatta johtuen suurelta osin hänen vähäisestä kiinnostuksesta talouselämän ja alueellisuuden kehittymiseen ja näin ollen solidarismin kasvaneeseen sisältöön.

⁷¹ Buzan 2004, 54-55.

⁷² Buzan 2004, 59.

⁷³ Buzan 2004, 59-60.

3.11.Koulukunnan kolmijaon uudelleenjako

Tarkastellessaan koulukunnan kolmijakoa Buzan hylkää useimpien koulukunnan teoreetikoiden näkemyksen maailmanyhteisöstä holistisena, niin valtiolliset kuin ei-valtiollisetkin toimijat yhdistävänä muotona. Sen sijaan Buzan lähtee ajatuksesta valtiollisuudesta ja ei-valtiollisuudesta erillisinä alueina, jotka samanaikaisesti tukevat toisiaan, mutta joiden välillä on myös jännitteitä.⁷⁴

Englantilainen koulukunta perustuu ajatukseen valtion erityisyydestä ja ainutlaatuisuudesta, mikä antaa sille näin ollen selvästi erottuvan roolin kansainvälinen politiikan tutkimisessa. Sekä kansainvälisen järjestelmän että kansainvälisen yhteisön käsitteet on rakennettu valtion roolin määrittelyn ympärille. Buzanin mukaan kolmijaon rakenteiden selventämiseksi on tehtävä selvä ero valtiollisten (kansainvälinen yhteisö) ja ei-valtiollisten toimijoiden (maailman yhteisö) välille. Edellä mainittujen käsitteiden sulautuminen toisiinsa tuhoaa koulukunnan kolmijaon tarjoamat analyttiset mahdollisuudet tehden siitä analyttisesti hallitsemattoman kokonaisuuden.⁷⁵

Valtiolla on Buzanin mukaan keskeinen rooli mm. lainsäätäjänä ja verotuksessa. Samalla hän kuitenkin tunnustaa myös muiden elementtien, kuten kosmopolitanismin ja transnationaalisten toimijoiden merkityksen. Käsitteiden selventämiseksi Buzan määrittelee valtion seuraavanlaiseksi: ”Any form of post-kinship, territorially-based, politically centralized, self-governing entity capable of generating an inside-outside structure”. Buzanin määritelmän pääpaino on näin ollen poliittisuudella ja territoriaalisuudella, mikä jättää suvereenisuuden tai selkeän rajanvedon avoimeksi. Käyttäessään näin laajaa määritelmää Buzan luo edellytykset kansainvälisen yhteisön laajakirjoisempaan tarkasteluun, riippuen siitä minkälainen ”valtio” on hallitseva.⁷⁶

3.12.Järjestelmän fyysiset/mekaaniset ja sosiaaliset konseptit

Kansainvälisellä järjestelmällä ja kansainvälisellä yhteisöllä on englantilaisen koulukunnan mukaan kaksi vuorovaikutuksen muotoa: fyysinen ja sosiaalinen. Järjestelmä edustaa fyysistä muotoa pohjautuen realisteille tyypillisiin näkemyksiin vallan tasapainosta ja valtioiden materiaalisesta valmiudesta. Sosiaalinen puoli näkyy yhteisten sääntöjen ja instituutioiden muodostumisessa ja niiden säilyttämisessä valtioiden välisissä suhteissa. Buzanin mukaan termien päällekkäisyys

⁷⁴ Buzan 2004, 90-91.

⁷⁵ Buzan 2004, 91.

⁷⁶ Buzan 2004, 92.

aiheuttaa kysymyksiä, sillä kaikenlainen ihmisten välinen vuorovaikutus edellyttää jonkinasteista fyysistä vuorovaikutusta ja fyysinen vuorovaikutus ilman sosiaalista sisältöä on hyvin harvinaista. Kaikkein primitiivisinkin fyysinen vuorovaikutus, kuten kaupankäynti, edellyttää jonkin asteista sosiaalisen ymmärryksen tasoa. Jopa sodankäyntikin heijastaa usein sosiaalista yhteisymmärrystä aina antautumisesta kuolleiden kohteluun. Jos näin ollen kaikki ihmisten välinen vuorovaikutus on edes jossain määrin sosiaalista ja sääntöihin sidottua, *ei edellytyksiä kansainvälisen järjestelmän ja kansainvälisen yhteisön erottelulle ole*. Buzan mukaan edellä mainitun erottelun sijaan asiaa tulee tarkastella kansainvälinen yhteisön eri asteina, alkaen heikoista ja kehittymättömistä yhteisöistä aina vahvoihin ja kehittyneisiin yhteisöihin.⁷⁷ Erottelun johdosta pluralismi-solidarismi voidaan nähdä näin ollen keskusteluna kansainvälisen yhteisön eri muodoista.⁷⁸

Buzan tuo teoretisoinnissaan mukaan myös Wendtin ajatuksia sosiaalisen järjestelmän ylläpidosta. Buzanin mukaan Wendtin merkittävä panos englantilaisen koulukunnan perspektiivistä on ollut se, miten eri toimijat ovat sisäistäneet normit. Toisin sanoen, Wendt on siirtänyt huomion kysymyksistä ” *Mitä jaetut normit, säännöt ja instituutiot ovat ja ketkä niitä jakavat*” kysymykseen ” *Mitkä ovat näitä normeja koossapitävät voimat*”? Wendt tuo esille kolme mahdollista normien sisäistämisen astetta ja tapaa, jotka ovat (1) *pakottaminen (coercion)*, (2) *laskelmointi (calculation)* ja (3) *uskomus (belief)*. *Pakottaminen* on pinnallis ja epävakain muoto. Siinä sosiaalinen rakenne on ulkopuolisen vallan määräämä. Kyseinen rakenne on tällöin heikosti sisäistetty ja todennäköisesti hajoaa ilman ulkopuolelta tulevaa tukea. Neuvostoliiton romahtamisen voidaan katsoa johtuvan pakottamista johtuvavasta heikosta sisäistämisen asteesta. *Laskelmointi* puolestaan edustaa keskitietä. Siinä sosiaaliset rakenteet lepäävät rationaalisessa oman edun tavoittelussa. Kyseinen rakenne on tällöin ainoastaan pinnallisesti sisäistetty ja säilyy vakaana ainoastaan niin kauan kuin se on sille hyödyllistä. Esimerkiksi suurvaltojen ”konsertti” romahtaa, jos jokin niistä tavoittelee itselleen hegemoniaa. Kolmas sisäistämisen aste on *uskomus*, joka on syvin ja vakain malleista. Tällöin toimijat tukevat sosiaalista rakennetta, koska ne hyväksyvät sen legitiimiyden ja näin ollen ottavat sen osaksi identiteettiään. Syvä sisäistämisen aste sallii myös suuria olosuhdemuutoksia, kuten historian saatossa on ilmennyt uskontojen säilymisen kohdalla, huolimatta niitä tukeneiden imperiumien sortumisesta (esimerkiksi kristinuskon säilyminen Rooman hajoamisen jälkeen).⁷⁹ Wendtin käsityksen mukaan jokaista edellä mainittua kolmea sisäistämisen astetta voidaan soveltaa

⁷⁷ Buzan 2004, 98-100.

⁷⁸ Buzan 2004, 102.

⁷⁹ Buzan 2004, 103.

mihin tahansa hänen kolmeen järjestelmää hallitsevaan sosiaalisen rakenteen muotoon. (Vihollinen, kilpailija, ystävä).⁸⁰

Fysikaalis-sosiaalisen erottelun hylkääminen poistaa siten kansainvälisen järjestelmän yhtenä koulukunnan pilareista Buzanin teoretisoinnista. Tarkastelun kohteeksi jää näin ollen enää kansainvälinen yhteisö ja maailmanyhteisö sekä niiden välinen rajanveto. Sosiaalisen ulottuvuuden painottamisen myötä Buzan seuraa Wendtiä ja muita konstruktivistien näkemyksiä. Jaettujen normien määrittelyn rinnalle nousee myös niitä ylläpitävien voimien tarkastelu.⁸¹

Pluralismi ja solidarismi eivät näyttäydy enää koulukunnan perinteisessä kolmijaossa kansainvälisen yhteisön ääripäinä. Sen sijaan Buzan sijoittaa ne kansainvälisen yhteisön spektrin keskiosaan. Solidarismia pidemmälle menee kantilainen malli, jossa kansainvälisen yhteisön valtiot alkavat paljolti muistuttaa toisiaan kansallisella tasolla. Pluralismia ”heikommalta” sosiaalisen vuorovaikutuksen tasolta löytyy hobbesilaisia, vihollissuhteisiin perustuvia sosiaalisia rakenteita. Spektrin tämän pään alkupuolelle sijoittuu asosiaalinen, pysyvä ja äärimmäinen vihollisuuksien tila. Näin tarkasteluna kansainvälinen yhteisö sisältää laajan kirjon eri sosiaalisten rakenteiden malleja, alkaen olemattomasta (ja näin ollen pelkästään vihollisuuksiin perustuvasta mallista) aina täydelliseen poliittiseen integraatioon asti. Buzanin mukaan Wendtin näkemyksiä seuraten on syytä ottaa huomioon myös sosiaalisen rakenteen sisäistämisen syvyys. Kansainvälisen yhteisön spektrin jokaisen mallin kohdalla pitää Buzanin mukaan kysyä millainen pakottamisen, laskelmoinnin ja uskomuksen sekoitus on sosiaalisen rakenteen kannatteleva voima. Esimerkiksi solidaristinen/kantilainen sosiaalinen rakenne saattaa olla hyvin syvästi sisäistetty jaettujen arvojen johdosta, mutta se saattaa olla seurausta myös laskelmoinnista tai hegemonin käyttämästä pakottamisesta.⁸²

3.13. Yhteisö (society) ja ihmisyyhteisö (community)

Buzanin mukaan yhteisö-käsitteen syvempi tarkastelu vaatii sen selkeämpää määrittelyä. Eri yhteisömallien rajanveto on ollut vaikeaa kuten myös kysymykset yksilöitä yhteisöön sitovista voimista. Tarvitaanko identiteettiä koskevan jaetun uskomuksen syvä sisäistäminen vai voiko

⁸⁰ Buzan 2004, 102, 104.

⁸¹ Buzan 2004, 106.

⁸² Buzan 2004, 107-108.

yhteisö perustua laskelmoinnin tai jopa pakon saneleman ylläpitävän voiman seurauksena ilmentyvään kollektiiviseen käyttäytymismalliin?⁸³

Yhteisöjä on määritelty kautta aikain poliittisin, taloudellisin, historiallisin, kulttuurisiin ja identiteettiin pohjautuvien kriteerein. Nämä voidaan yksinkertaistetusti kategorisoida kahteen lähestymistapaan. Ensimmäinen keskittyy jaettujen normien ja sääntöjen muodostamiin vuorovaikutusmalleihin. Toinen lähestymistapa keskittyy puolestaan identiteettiin ja ”me-henkeen” yhteisön rakentavina voimina. Buzan näkee erottelun yhteisön ja ihmisyhteisön välillä palvelevan hyvin kansainvälisten suhteiden piirissä käytävää keskustelua kansainvälisen yhteisön ja maailmanyhteisön suhteesta. Omassa teoretisoinnissaan Buzan haluaa korostaa mahdollisuutta ihmisyhteisön tietoisesta rakentumisesta. Buzanille yhteisö näyttäytyy normien ja sääntöjen noudattamisena yhteisesti sovittujen periaatteiden mukaisesti, kun taas ihmisyhteisö nojautuu vahvasti jaettuun identiteettiin (we-feeling). Tällöin ihmisyhteisö voi olla sangen pinnallinenkin yhteisömuoto (esimerkiksi jalkapallojoukkueen kannatusryhmä). Buzan tuo esiin sosiaalisen suhteen kaksi muotoa, jossa yhteisymmärryksessä tapahtuva rationaalinen oman edun tavoittelu nähdään yhteisön perustana, kun taas ihmisyhteisön nähdään pohjautuvan jaettuun identiteettiin, joka puolestaan perustuu perinteeseen ja kiintymykseen. Buzanille edelle mainitut suhteen muodot ovat ideaalityyppejä, joita ei täysin puhtaana muotona ole juurikaan olemassa. Lisäksi nämä muodot ovat myös aina toisiinsa sidoksissa ja niiden välillä oleva suhde on monimutkainen.⁸⁴

3.14. Yksilö- ja transnationaalinen taso

Kuten aikaisemmin on tullut jo esiin, on maailmanyhteisö toiminut eräänlaisena ”jäteastiana” koulukunnan käsitteistössä. Jos maailmanyhteisö nähdään ei-valtiollisten organisaatioiden ja yksilöiden sekoituksena, nousee Buzanin mukaan kysymys voidaanko transnationalismin ja kosmopolitanismin logiikat sijoittaa saman ilmiön sisälle vai onko analyttisempi tarkastelu niiden erottamiseksi paikallaan.⁸⁵

- 1) *Asosiaalinen (asocial) yhteisö*. Tämän tyyppinen yhteisö on harvinainen tila, jossa ainoa valtioiden välinen kontakti on tuhoamissota.

⁸³ Buzan 2004, 109-110.

⁸⁴ Buzan 2004, 110, 116.

⁸⁵ Buzan 2004, 158.

- 2) *Voimapoliittinen (power political) yhteisö*. Hobbesilainen yhteisö, jossa kansainvälinen yhteisö perustuu alati väijyvään sodan uhkaan, mutta jossa on myös hieman diplomatiaa ja kaupantekoa. Valtioiden pääasiallinen tavoite on selviytyminen. Yhteisten arvojen ja instituutioiden määrä on minimaalinen.
- 3) *Rinnakkaiselollinen (coexistence) yhteisö*. Englantilaisen koulukunnan käsitteistössä pluralistisuuteen ja grotiuslaisuuden realistiseen puoleen nojaava yhteisö, jossa pääinstituutiot ovat voimatasapaino, suvereenisuus, alueellisuus, diplomatia, suurvaltapoliitiikka, sota ja kansainvälinen oikeus.
- 4) *Yhteistyöllinen (cooperative) yhteisö*. Kyseinen yhteisö on kehitysasteeltaan pidemmällä kuin rinnakkaiselollinen, mutta ei kuitenkaan vielä laajamittaisen lähentymisen asteella. Tämä yhteisö edustaa grotiuslaisuuden solidaristista puolta ja voi ilmentyä eri muodoissa riippuen mitä arvoja jaetaan ja miksi niitä jaetaan. Sodan merkitys instituutiona vähenee muiden instituutioiden saattaessa nousta esiin.
- 5) *Lähentyvä (convergence) yhteisö*. Lähentyvässä mallissa jaettujen arvojen määrä on niin suuri, että valtiot omaksuvat samanlaisia poliittisia, oikeudellisia ja taloudellisia muotoja. Jaettujen arvojen tulee olla myös niin merkittäviä, että ne luovat samankaltaisia hallitusmuotoja (liberaaleja demokratioita, kommunistisia totalitarismeja jne.) ja oikeudellisia järjestelmiä, jotka perustuvat samanhenkisiin arvoihin koskien esim. ihmisoikeuksia ja valtion ja kansalaisen suhdetta. Tässä mallissa kansainvälisen yhteisön instituutiot saattavat kokea radikaalejakin muutoksia. Lisäksi tämän määrittelyn avulla rajanveto solidarismin ja kosmopolitanismin välille tulee selväksi.
- 6) *Konfederatiivinen (confederative) yhteisö*. Tämä malli sijoittuu solidaristisen valtiosyhteisön ja yhden, poliittisen kokonaisuuden välimaastoon. Se on konvergentti kansainvälinen yhteisö sisältäen merkittävän määrän hallitustenvälisiä organisaatioita (esim. EU).⁸⁶

Näitä kuuden yhteisömallin (paitsi asosiaalisen) koossapitävät voimat syntyvät pakottamisen, laskelmoinnin ja uskomusten yhdistelmästä.⁸⁷

⁸⁶ Buzan 2004, 159-160.

⁸⁷ Buzan 2004, 160.

3.15. Primääri- ja sekundaari instituutiot

Puhuttaessa instituutioista on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, mitä niillä tarkoitetaan englantilaisen koulukunnan teoretisoinnissa. Sen sijaan että ne olisivat ylimalkaisesti viitanneet tiettyihin kansainvälisiin organisaatioihin kuten Natoon ja YK:hon, näkivät Bull ja muut koulukunnan teoretikot instituutiot kansainvälisen yhteisön eräänlaisina pilareina, jotka pyrkivät tuomaan järjestystä kansainvälisiin suhteisiin. Toimiakseen näin tulisi niiden perustua yhteisön muodostavien maiden jaettuihin intresseihin sekä sovittuihin sääntöihin.⁸⁸

Buzanin mukaan instituutioiden käsitteet ovat tärkeitä koulukunnan ajattelulle kolmesta syystä: (1) Ne antavat olennaista sisältöä kansainvälisen yhteisön käsitteelle. (2) Ne luovat pohjaa sille mitä koulukunnan teoretikot tarkoittavat järjestyksellä kansainvälisissä suhteissa. (3) Instituutioiden tietynlainen ymmärtäminen koulukunnan teoretisoinnissa on yksi tärkeimmistä asioista, joka erottaa sen muiden valtavirtaisten, regiimejä tutkivien teorioiden tutkimisesta.⁸⁹

Buzan määrittelee primääri-instituutiot seuraavasti. (1) Primääri-instituutiot ovat jaettujen käytäntöjen kestäviä ja hyväksyttyjä toimintamalleja, jotka ovat yleisesti tunnustettuja annetun valtioiden välisen yhteisön arvojen piirissä sisältäen lisäksi joukon normeja, sääntöjä ja perusoletuksia. Joissain tapauksissa kyseessä olevat jaetut käytännöt ja arvot voivat laajentua koskemaan myös ei-valtiollisia toimijoita. (2) Täyttääkseen primääri-instituution kriteerit tulee jaettujen käytäntöjen esittää rakentavaa roolia niin suhteessa ”pelin pelaajiin” kuin ”pelin” sääntöihinkin. (3) Vaikka primääri-instituutiot ovat kestäviä, eivät ne kuitenkaan ole ikuisia tai ennalta määrättyjä. Ne läpikäyvät Buzanin mukaan tyypillisen historiallisen mallin mukaisesti nousun, kehittymisen ja taantumien vaiheet, kuten ihmiselämäkin. Muutokset instituution käytännöissä voivat olla merkki elinvoimaisuudesta tai mukautumisesta (kuten suvereenisuuden kohdalla parin viime vuosisadan aikana) tai taantumasta (kuten sodan oikeutuksen kaventumisesta viimeisen puolen vuosisadan aikana).⁹⁰

Klassisia englantilaisen koulukunnan primääri-instituutioita ovat suvereniteetti, non-interventio, territoriaalisuus, diplomatia, kansainvälinen oikeus, vallan tasapaino ja suurvaltapolitiikka.

⁸⁸ Murray 2011, 13.

⁸⁹ Buzan 2004, 161. (Buzanin vertailusta ek:n ja regiimiteorian välillä ks. Buzan 2004, 161-2).

⁹⁰ Buzan 2004, 181-2.

Myöhempiä tulokkaita ovat nationalismi ja kansainvälinen kauppa. Solidaristit ovat lisäksi ehdottaneet ihmisoikeuksien ja demokratian lisäämistä edellä mainittujen jatkoksi.⁹¹

Sekundaari-instituutioilla tarkoitetaan puolestaan niitä instansseja, jotka on tietoisesti suunniteltu palvelemaan kansainvälisen yhteisön normatiivisia kokonaisuuksia, toisin sanoen saavuttamaan käytännössä primääri-instituutioiden luomien puitteiden tavoitteet. Valtioiden välisessä toiminnassa näitä ovat mm. YK ja WTO. Transnationaalisella alalla sekundaari-instituutioita ovat (kon)federatiiviset elimet, kuten erilaiset kattojärjestöt, jotka valvovat esimerkiksi pankkeja, kansalaisjärjestöjä tai lobbausryhmiä.⁹²

Nykyaikaisia kansainvälisiä primääri- ja sekundääri - instituutioita ovat Buzania mukaillen mm. seuraavat:

Primääri – *Diplomatia*; Sekundääri – *Suuri osa kansainvälisistä organisaatioista, suurlähetystöt*

Primääri – *Suvereniteetti*; Sekundääri – *YK:n yleiskokous*

Primääri – *Suurvaltapolitiikka ja vallan tasapaino*; Sekundääri – *Nato*

Primääri – *Kansainvälinen kauppa*; Sekundääri – *GATT, WTO*⁹³

Tiivistettynä, primääri-instituutiot ovat ek:n ajattelussa valtioiden tavoittelemat puitteet, joiden piirissä toteuttaa sääntöjen toimeenpaneminen ja yhteisten intressien saavuttaminen. Sekundaari-instituutiot ovat puolestaan instituutioita, joiden avulla valtiot fyysisesti panevat säännöt käytäntöön ja toteuttavat institutionaaliset järjestelyt.⁹⁴

Pohjoismaita voidaan monessa mielessä pitää malliesimerkkeinä alueellisesta kansainvälisestä yhteisöstä. Yhteinen arvo- ja kulttuuripohja, identiteetti sekä ”me”-tunne ovat myötävaikuttaneet vahvasti pohjoismaisen yhteisön syntyyn. Pohjoismaita voidaan myös nähdä yhteisö- ja ihmisyyshyönteisö-käsitteiden hybridinä, jossa taustalla on sovittujen vuorovaikutusmallien (normit, säännöt, instituutiot) noudattaminen, mutta myös jaettu identiteetti ja vuorovaikuttamisen perinne. Buzanin mukaanhan niin yhteisö kuin ihmisyyshyönteisö eivät ole olemassa sellaisinaan lähes koskaan,

⁹¹ Buzan 2009, 27.

⁹² Buzan 2009, 27; Murray 2011, 14.

⁹³ Buzan 2004, 187.

⁹⁴ Murray 2011, 14.

vaan ne voivat olla sekä ristiriidassa keskenään että myös toisiaan tukevia⁹⁵, kuten Pohjoismaiden kohdalla.

Schouenborg näkee, että Tanska, Norja ja Ruotsi, sekä myöhemmin Suomi ja Islanti, alkoivat erottua omaksi, alueelliseksi kansainväliseksi yhteisöksi 1930-luvulla hyvinvointivaltiomallin kehittymisen sekä sosiaalidemokraattisen puolueen valtakauden myötä. Konfliktien rauhanomainen ratkaisu ja diplomatia muodostuivat itsestään selviksi instituutioiksi Pohjoismaiden välisissä suhteissa. Aktiivinen osallistuminen rauhanturvaoperaatioihin sekä runsas kehitysapu antoivat vahvan solidaristisen leiman Pohjoismaiden ulkopoliitikalle. Jaettu ideologia merkitsi myös sitä, että Pohjoismaat muodostivat usein eri kansainvälisissä organisaatioissa yhteisen blokin, jonka avulla he kanavoivat äänensä yhteiseksi, viralliseksi kannaksi.⁹⁶

Tarkasteltaessa normien sisäistämisen astetta Buzania ja Wendtiä mukaillen on Pohjoismaiden kohdalla havaittavissa vahva uskomukseen (belief) perustuva kansainvälinen yhteisö. Schouenborgin mukaan tämä on suurelta osin heijastunut vahvaan poliittiseen konsensukseen hyvinvointivaltiomallin toteuttamisessa. Lisäksi vuosisatainen perinne luokkarajat ylittävästä yhteistyöstä ja poliittisen väkivallan hylkääminen vaikutuskeinona ovat johtaneet siihen, että on voitu puhua depolitisoitumisprosessista hyvinvointivaltiomallin kehittämisessä. Schouenborg näkee, että uskomus ei välttämättä ole ollut ainoa pohjoismaista yhteisöä ylläpitävä voima. Joka tapauksessa, laskelmointikaan (calculation) ei ole hänen mukaansa ollut kuin marginaalisessa roolissa ja pakottamisen (kohdalla) voidaan sen katsoa puuttuvan lähes tyystin.⁹⁷

⁹⁵ Buzan 2004, 116-117.

⁹⁶ Schouenborg 2013, 106, 126.

⁹⁷ Schouenborg 2013, 127, 144.

4. METODI

Pohdittaessa kysymyksiä tietyn metodin soveltuvuudesta osana tutkimustyötä on syytä ottaa huomioon sen johdonmukaisuus kyseisen työn teoreettisen viitekehyksen kanssa. Metodologinen reflektointi sisältää enemmän kuin pelkkää teknistä informaatiota koskien tiedon keräystä ja analysointia. Se on olennainen osa valtiotieteiden tutkimuksessa ja tulisi nähdä keskeisenä osana teoretisointia sekä tietoisena valintana, joka kohdistuu tiettyyn tai useampaan metodiin tehtyjen ontologisten ja epistemologisten olettamuksien ja valintojen valossa.⁹⁸ Olennainen osa metodologiaa valittaessa on näin ollen se, että se on riittävän ”yhteensopiva” valitun teorian ja toisaalta empiirisen kysymyksen kanssa. Metodi toimii siten siltana, joka sitoo joka sitoo empirian käsitteistöön ja auttaa tutkijaa seulomaan olennaiset asiat tutkimusdatasta.⁹⁹

Englantilaisen koulukunnan teoreetikot eivät ole perinteisesti kiinnittäneet paljoakaan huomiota metodologisiin kysymyksiin. Metodologiset kysymykset kyllä implisiittisesti tunnustetaan, mutta epämääräisen tieteellisen stanssin takia on niistä suurimmaksi osaksi vaiettu koulukunnan piirissä.¹⁰⁰ Epämääräisyys metodologisissa kysymyksissä on herättänyt hämmennystä myös koulukunnan ulkopuolella. Realisti Roger Spegele on ihmetellyt koulukunnan ”metodologista hiljaisuutta”.¹⁰¹ Konstruktivist Martha Finnmore puolestaan on valitellut, että koulukunta on laiminlyönyt olettamustensa spesifioinnin ja että pelkkä ek:n metodien hahmottaminen on haasteellista. Cornelia Navarin mukaan edellä mainittu kritiikki heijasteleekin koulukuntaan kohdistunutta alkuaikojen arvostelua ajalta, jolloin Roy Jones ehdotti koulukunnan sulkemista vedoten mm. metodologiseen huolimattomuuteen sen edustajien taholta.¹⁰²

Miksi sitten metodologiset kysymykset ovat jääneet sivuosaan koulukunnan teoretisoinnissa? Navarin mukaan sekä Wight että Bull pitivät metodologisia kysymyksiä etäisinä, koska kumpikin jakoi brittiläisen empiirisen tradition. Sen edustajilla oli taipumus yhdistää metodologia mannermaiseen, erityisesti saksalaiseen teoretisointiin. Ja vielä tärkeämpi seikka oli se, että metodologia assosioitiin kuuluvaksi positivismiin, joka puolestaan pyrkii tarkastelemaan kansainvälisiä suhteita luonnontieteiden katsontakannasta käsin. Sekä Wight että Bull vastustivat

⁹⁸ George and Bennett 2005, 127.

⁹⁹ Haukkala 2010, 50.

¹⁰⁰ Navari 2009, 1.

¹⁰¹ Spegele 2005, 97.

¹⁰² Navari 2009, 1.

edellä mainittua lähtökohtaa, tosin eri syistä. Bullin kielteinen kanta perustui epistemologisiin syihin. Klassista lähestymistapaa, kuten filosofiaa, historiaa ja oikeutta kansainvälisissä suhteissa käsittelevässä artikkelissaan Bull väitti, että positivistisista premisseistä lähtevä, suoraan havainnointiin ja deduktioon perustuva lähestyminen, on riittämätöntä selittämään kansainvälisten suhteiden ilmiöitä.¹⁰³ Bull oli filosofinen realisti ja tällöin sosiaalinen tutkimuksen pitää lähteä teoreettisesta perspektiivistä, ei suorasta havainnoinnista käsin. Navarin mukaan Wight ei koskaan täysin selittänyt positivismia vastustavaa kantaansa, mutta jonkinasteinen ontologisiin syihin perustuva vastustus on havaittavissa. Wightille kansainvälinen yhteisö oli sekä subjektiivisen että intersubjektiivisen ymmärtämisen tuotos, mikä ei yleisesti kuulu positivistiseen agendaan. Joka tapauksessa Wight piti omaa lähestymistapaansa kansainvälisiin suhteisiin sellaisena, johon positivismin käsitteistö oli riittämätön.¹⁰⁴

Vaikka ek:n teoreetikot jättivätkin metodologian vähemmälle huomiolle, ei ole syytä olettaa, että he eivät käyttäneet metodeja tutkimuksessaan tai eivät pohtineet kuinka saavuttaa kognitiiviset päämääränsä. Eräs asia, joka on kuitenkin yhdistänyt koulukunnan teoreetikkoja, on ollut *historian* tai *historiallisen tietämyksen* merkityksen tunnustaminen kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että jokainen koulukunnan piirissä on kirjoittanut historiaa käsitteleviä töitä tai on käyttänyt historiallista tietämystä laajamittaisesti tutkimuksessaan. Manning esimerkiksi ei käyttänyt kumpaakaan.¹⁰⁵ Hän käytti metaforia ja analogeja useasti, mutta ei juuri lainkaan historiallisia esimerkkejä argumentointinsa tueksi.¹⁰⁶ Mutta jopa Manningille oli selvää, että kansainväliset suhteet ja historia ovat kytköksissä toisiinsa ja että historian tuntemus luo perustan kansainvälisten suhteiden tutkijalle.¹⁰⁷ Ei voida myöskään sanoa, että koulukuntaan kuulumattomat olisivat jättäneet historian tai historiallisen tietämyksen käyttämisen huomiotta.¹⁰⁸ Hans Morgenthau esimerkiksi puhui Watsonin mukaan menneisyyden kokemusten hyödyntämisestä nykypäivän kv-suhteiden tutkimuksessa.¹⁰⁹

Wight ja Butterfield, toisin kuin Manning, olivat historioitsijoita ja heille historia ei ollut ainoastaan perusta, jolle rakentaa teoria, vaan myös menetelmä minkä kautta tutkia mitä kansainvälisen

¹⁰³ Navari 2009, 2.

¹⁰⁴ Navari 2009, 2.

¹⁰⁵ Linklater and Suganami 2006, 84.

¹⁰⁶ Suganami 2011, 33.

¹⁰⁷ Suganami 2011, 33.

¹⁰⁸ Linklater and Suganami 2006, 84.

¹⁰⁹ Watson 1992, 9.

politiikan teoria mahdollisesti pitää sisällään. Erityisesti Wightille kansainvälinen politiikka, tai se mitä hän kutsui ”kansainväliseksi teoriaksi”, oli kysymysten ja vastausten kokonaisuus valtioiden välisten suhteiden luonteesta, joka on kiteytynyt vuosisatojen saatossa muodostamaan historiallisesti toistuvia malleja.¹¹⁰

Koulukunnan teoreetikoiden suhde historiaan on siis monimuotoinen. Suganami on tuonut julki muutamia esimerkkejä, jotka heijastavat tätä asetelmaa. Ensiksikin, Butterfieldin, Wightin ja Bullin mukaan atemporaalista lähestymistä kansainvälisiin suhteisiin voidaan pitää riittämättömänä, koska sen aihepiiri on olennaisesti historiallinen. Tämän ajatusmallin mukaisesti eräs tärkeä keino nykyhetken ymmärtämiseksi on sen näkeminen historiallisen jatkumon viimeisimpänä vaiheena. Toiseksi, Watsonin ja Bullin mukaan kansainvälisten suhteiden empiiriset tutkimukset ovat riittämättömiä, jos ne eivät huomioi aihepiirin idiografista ulottuvuutta. Toisin sanoen kansainvälisten suhteiden tutkijoiden tuleekin kiinnittää huomiota jokaisen kokonaisuuden ja tapahtuman yksilöllisyyteen yksioikoisen yleistämisen sijaan.¹¹¹ Ristiriitaa historian ja kv-politiikan kytkemisessä aiheuttaakin se, että ensimmäistä tulkitaan yleisesti ottaen nomoteistisista ja jälkimmäistä idiografisista lähtökohdista käsin. Kysymys kuulukin missä määrin kv-politiikan tulisi olla idiografista ja missä määrin nomografista.¹¹² Kolmanneksi, Bullin ja Watsonin mukaan ei ole väärin etsiä historiallisia yleistyksiä, mutta meidän tulee olla tietoisia siitä, että järkevän yleistyksen saavuttamiseksi tutkimuskohteen tulee olla laaja. Neljänneksi, vaikka historiallinen tietämys mahdollistaakin ihmiskunnan sosiaalisen kehityksen suunnan arvioimisen, Bull ja Wight varoittavat, että historia voi myös rajoittaa tulevaisuuden vaihtoehtojilla spekuloida. Voidaan myös ajatella, että nykypäivän näkemys kansainvälisistä suhteista tarjoaa vähän tai ei ollenkaan mitään uutta. Bull puhuukin ”käsitteiden tyranniasta”¹¹³ eli vaikeudesta ajatella historiallisesti hallitsevien käsitekehysten ulkopuolella. Wightille historian tuntemus ei välttämättä korreloi hyvän poliittisen toiminnan kanssa. Hyvät historioitsijat eivät välttämättä ole hyviä poliitikkoja, sillä historian tuntemus voi johtaa heitä harhaan.¹¹⁴ Viidenneksi, sekä Wight että Bull uskovat, että kansainvälisen politiikan historia voidaan kirjoittaa toistumien ja uusiutumien tarinana, mutta modernin kansainvälisen yhteisön historiaa kirjoitettaessa on mahdollista havaita joitain merkkejä

¹¹⁰ Suganami 2011, 33-4.

¹¹¹ Suganami 2011, 34-5.

¹¹² Linklater and Suganami 2006, 86.

¹¹³ Bull 1977, 275.

¹¹⁴ Suganami 2011, 35; Linklater and Suganami 2006, 93.

kehityksestä kohti rationaalisempaa maailmaa.¹¹⁵ Wightin ja Bullin teksteistä voidaan Linklaterin ja Suganamin mukaan myös implisiittisesti päätellä, että Wightille ja Bullille maailmanpolitiikan historialliset narratiivit kulkevat käsi kädessä kansainvälisten suhteiden teorioiden kanssa siinä mielessä, että teoria on kiinteä osa historiaa. Kansainvälisten suhteiden historian ymmärtäminen edellyttää myös siis aiheen teoreettista hallitsemista.¹¹⁶

Kuten Suganami tuo esiin artikkelissaan, on koulukunnan teoreetikoiden käsitykset historiasta ja sen suhteesta kansainvälisten suhteiden tutkimiseen ja käytäntöön varsin eriävät. Hänen mukaansa edellä mainitut kohdat voidaan kuitenkin jakaa yleisesti ottaen kahteen väitteeseen, joista kumpikin sisältää oman momenttinsa ja ehtonsa. 1) Yrityksillä tehdä yleistyksiä kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa on huomattavat rajoitukset, mutta toisaalta ne saattavat tuottaa myös tietoa. 2) Historiallinen tietämys tuo huomattavaa lisäarvoa kansainvälisten suhteiden ymmärtämiselle, mutta ei ilman rajoituksia.¹¹⁷

Painottaessaan yleistämisen käyttöä koskevia rajoituksia Suganami näkee Wightin ym. edustavan sitä, mistä nämä olivat alun perin tunnettujakin eli pohjoisamerikkalaisen, tieteellisen lähestymistavan vankkumattomina kritisoijina. Kun he puolestaan noudattavat yleistämistä koskevaa lähestymistapaa, kytkeytyvät he Wightin ja Watsonin tutkimaan valtiojärjestelmien historialliseen sosiologiaan sekä historiallisten analogien ja kv-politiikassa ilmenevien kaavojen löytämiseen.¹¹⁸

Koulukunnan alkuaikojen teoreetikoita yhdistää myös olettamus kahdesta teoriasta kansainvälisen politiikan tutkimuksessa. Ensimmäinen on käsitys kansainvälisistä suhteista induktiivisia yleistyksiä käyttävänä, historiallisista faktoista juontuvana teoriana. Huolimatta jostain perustavanlaatuisesta kritiikistä (esimerkiksi Kenneth Waltzin taholta) sitä kohtaan, voidaan sen yhteydessä nähdä ”teoria”-sanaa käytettävän useasti. Toisen teorian muodostaa Wightin ajatuksia mukaillen joukko yleisiä näkemyksiä kansainvälisistä suhteista, jotka ovat muodostuneet vuosien saatossa valtioiden välisten suhteiden harjoittajien ja tutkijoiden julkilausumista.¹¹⁹

¹¹⁵ Suganami 2011, 35.

¹¹⁶ Suganami 2011, 35; Linklater and Suganami 2006, 95.

¹¹⁷ Suganami 2011, 35.

¹¹⁸ Suganami 2011, 36.

¹¹⁹ Suganami 2011, 36.

Näistä kahdesta ensimmäinen perustuu Suganamin mukaan ajatukseen historiallisen tietämyksen hyödyntämiseen kansainvälisessä politiikassa ja sen teoretisoinnissa. Jälkimmäinen puolestaan etsii esimerkkejä kansainvälisestä politiikasta teorian tasolla sekä sen heijastumisesta käytännön tasolla. Suganamin mukaan kaiken edellä mainitun varjolla englantilaisen koulukunnan keskeinen argumentti on se, että kaikki historiallisesti kerääntyneet analyysit ovat ainoastaan osaksi totta testattaessa niitä historian saatossa toistuneita kuvioita vasten. Toisin sanoen koulukunnan mukaan ei ole olemassa yhtä teoriaa tai joukkoa yleistyksiä, jotka tyhjentävästi vangitsisivat ne maailmanpolitiikan peruspiirteet, jotka historia on tähän päivään mennessä tuonut esiin.¹²⁰

Kuten edellä olevista kappaleissa on todettu, on historian tai historiallisen tietämyksen rooli kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa sängen kaksijakoinen ek:n teoreetikoiden piirissä. Yhtäältä tunnustetaan niiden merkitys nykypäivän tapahtumien ymmärtämisessä. Toisaalla varoitetaan niiden rajoittavista tai jopa harhaanjohtavista mahdollisuuksista. Erään kirjoituksensa loppukaneettina Bull toteaaakin: ”Here I simply note this paradox, without attempting to find a solution to it”.¹²¹

Linklater ja Suganami koettavat ratkaista kyseisen ristiriidan esittämällä, että historiallisen tietämyksen käyttö voi olla hyödyllistä ei niinkään tulevaisuuden ennustamisella vaan sillä *spekuloimisella*.¹²²

Mutta tämä asetelma on Bainin mukaan ongelmallinen: ”Menneen” ja nykyisyyden” kategoriat menevät siinä määrin sekaisin, että Bull haluaa tehdä eron riippumattomien tapahtumien ja näiden tapahtumien organisoinnin välille, koska jälkimmäinen perustuu historioitsijan omaan subjektiiviseen kokemukseen.¹²³

Vaikeus piilee siis siinä, että menneisyys, jonka pitäisi tarjota vertailupohja, voi olla samalla myös nykyisyyttä: jos ei kokonaan niin ainakin osittain. Butterfieldin lähestymistapa vastasi tähän ongelmaan esittämällä, että historiallinen narratiivi on vain väliaikainen raportti, joka heijastelee historioitsijan senhetkistä tietotasoa. Tämä sai hänet puolestaan hylkäämään ajatuksen, että historiallinen tieto on hyödyllinen opas poliittiseen toimintaan. Kuitenkin hän halusi erottaa historian ja historioitsijan siinä uskossa, että tietämystyyppinen (akateeminen) historia saattaa valaista

¹²⁰ Suganami 2011, 36.

¹²¹ Bull 2000, 264.

¹²² Linklater and Suganami 2006, 92.

¹²³ Bain 2009, 160.

ihmiskonfliktien ”geometriaa”, mistä todistaa ihmisen universaali syntisyys. Hän ei hylännyt instruktiivista historiaa täysin, sillä hän ei koskaan luopunut käsityksestä menneisyydestä itsenäisenä ja irrallisena konstruktiona, joka (väitettävästi) vahvisti illuusiota vain yhdenlaisesta instruktiivisesta historiasta, progressiivisesta historianulkinnasta, jonka hän yhdisti ”nykyaikaiseen” tai edistykselliseen (whig-historia) historianulkintaan.¹²⁴

Kukaan ei tee historiaa paitsi historioitsija. Ainoa tapa luoda historiaa on kirjoittaa siitä.¹²⁵ Historian ymmärtäminen nykyisyyden kokemuksena hylkää käsityksen menneisyyden kyvystä puhutella nykyhetkeä. Menneisyys on menneisyyttä eikä sillä ole mitään sanottavaa. Ja olivatpa sen opetukset mitä tahansa, ovat ne itse asiassa väitteitä tiettyjen johtopäätösten toivottavuudesta, jotka esitetään nykyhetkessä nykyisyydestä. Siten historiallista tietoa ei pidä ajatella ”hyödyn” näkökulmasta: se ei ole työkalu, jota käytetään muihin tarkoituksiin eikä se ole opas nykyisiin olosuhteisiin huolimatta siitä, että hyvää tutkimusta ja poliittista relevanttiutta pidetään (kaikkialla) fetissinomaisesti synonyymisinä. Toisin sanoin historia ei vie meitä mihinkään, koska historian totuus tai luonne eivät millään tavalla riipu sen meille tarjoamasta opista tai opetuksesta.¹²⁶

Bainin mukaan *oakeshottilainen*, menneisyyden tapahtumien ja nykyhetken kokemuksen erottamisen torjunta, vapauttaa meidät älyllisistä haasteista historiallisen tietämyksen tärkeydestä kansainvälisten suhteiden ymmärtämiseksi. Oakeshottin mukaan historia tulee sen sijaan nähdä *ideana* eikä tapahtumien kulkuna, jotka historioitsija yhdistää tutkiessaan löytämiään faktoja. Ei ole olemassa löydettäviä faktoja tai tapahtumia, joita lavastaa uudelleen.¹²⁷

Tätä taustaa vasten tarkasteltuna englantilaisen koulukunnan historian tutkimuksen korostus menettää merkitystään mutta samalla se paradoksaalisesti vahvistaa sitä. Bainin mukaan ensiksi mainittu ilmenee Bullin ja muiden koulukunnan teoreetikoiden halussa erottautua amerikkalaisesta kv-politiikan tutkimuksesta. On selvää, että historiallisten narratiivien käyttö on merkittävämpää englantilaisen koulukunnan tutkimuksessa kuin esimerkiksi neorealismissa tai neoliberalismissa tai viime vuosien debattia hallinneiden, konstruktivistisen ja rationaalisen valinnan lähestymistavoissa. Bain näkee, että ek:n tutkimus on sangen kattavaa, kun kyseessä on henkilöhistoriat, konferenssien ja kongressien tulokset sekä diplomatia, kansainvälisen oikeuden ja muiden kansainvälisten

¹²⁴ Bain 2009, 160.

¹²⁵ Oakeshott 1933, 99.

¹²⁶ Oakeshott 1933, 158.

¹²⁷ Bain 2009, 160.

instituutioiden kehitys. Bainin mukaan eroavaisuuksia siis löytyy ek:n ja muiden lähestystapojen välillä, mutta näitä eroavaisuuksia on hänen mielestään liioiteltu. EK:n teoreetikot painottavat historian idiografisia piirteitä enemmän kuin nomoteistisuuteen taipuvalle amerikkalaiset kollegansa, jotka ovat kiinnostuneita ennen kaikkea kausaatiokysymyksistä ja niissä havaittavissa olevista yleisistä toimintamalleista. Tämä ero on kuitenkin Bainin mukaan enemmän metodologista tyyppiä kuin sellaista, joka osoittaa lähestymistapojen eron historian käytössä. Niin Bullin järjestyksen kuin Waltzin sodan rakenteellisten syiden, Keohanan ja Nyen institutionaalisen yhteistyön tai Wendtin anarkian logiikan tutkimus todennetaan oikeaksi tai vääräksi ”yhteiskuntatieteiden laboratoriossa”, jossa historia nähdään varastona toisistaan riippumattomille faktoille, jotka edustavat yhtä lailla riippumatonta menneisyyttä.¹²⁸

Mutta jos historia ymmärretään esimerkiksi sisustajan katalogina, josta valitaan tietyt värit teorioiden tukemiseksi, historiasta ei tule merkityksetöntä kansainvälisten suhteiden teoretisoinnille. Näin ymmärrettynä, Oakenshottin kielteinen suhtautuminen menneisyyden tapahtumien ja nykyisyyden kokemusten erotteluun vahvistaa Bainin mukaan ek:n teoreetikoiden näkemystä historiallisen tiedon tärkeydestä. Bain näkee, että meidän ei tulisi tarkastella historiaa ohjeistuksen tarjoajana tulevaisuuden tapahtumille tai sille, miten meidän tulisi toimia vaan sitä kautta, *minkälaista tietoa se välittää niiden toimintojen luonteesta, joiden puitteissa ihmiset toimivat*. Esimerkiksi kriketin pelaajan identiteetti pelaajana ei Bainin mukaan määräydy menestyksestä pelikentillä, jolloin enemmän juoksuja tekevä pelaaja olisi enemmän ”pelaaja” kuin jatkuvasti ”poltettu” pelaaja. Identiteetti, oli se sitten kriketin pelaajan, äidin tai majatalonpitäjän on ymmärrettävä sääntöjen, sopimusten ja toiminnan hyveiden tunnustamisena. Toisin sanoen identiteetin määrittäminen, toisin kuin taidon arvottaminen, edellyttää menettelyä, jossa tiettyyn toimintaan osallistuvaa henkilöä ei tule määritellä hänen saavutustensa mukaan vaan sen mukaan miten kyvykäs hän on havannoimaan ”käytännön” tapoja.¹²⁹

Bain mukaan historia (ja vain historia) voi kertoa meille mitä tarkoittaa toimia diplomaattina erotuksena esimerkiksi puuseppään tai suutariin. Se voi tarjota tietoa mitä tarkoittaa osallistua sotaan: tieto, jota ilman olisi mahdotonta tehdä ero esimerkiksi sotilaiden ja syyttömien tai ”uusien” ja vanhojen sotien välille. Historiantutkimuksen ainutkertainen saavutus on se, että tällaiset erot tulevat näkyviin, ei ”luonnollisina ja annettuina”, irrallaan muusta tarkastelusta, vaan

¹²⁸ Bain 2009, 161.

¹²⁹ Bain 2009, 161.

ymmärrettävinä ja todellakin pysyvinä ilmiöinä, jotka ”todistusaineisto velvoittaa meidät uskomaan”.¹³⁰

Tämänkaltaisen historian tulkinta hylkää ikonisoidut tapahtumat, joihin tavallisesti turvaudutaan levottoman omantunnon rauhoittamiseksi tai rohkeuden keräämiseksi. Se hylkää käsityksen tapahtumista suunnannäyttäjinä, kun ajattelemme olevamme historiallisessa käännöspisteessä. Vaihtoehdon teatraaliselle historiantulkinnalle tarjoaa maltillinen, mutta johdonmukaisempi tapa tutkia kansainvälisen yhteisön ja siihen liittyvien käytäntöjen ja instituutioiden luonnetta. Näin ollen on mahdollista ymmärtää instituutioita, kuten sotaa, vakiintuneena toimintatapana, joka kontingenttien mutta kuitenkin erottuvien ominaispiirteidensä kautta viestii erilaista identiteettiä kuin esimerkiksi ”aggressiosta” tai ”väkivallasta” lähtevää.¹³¹

Tässä hengessä Bain kertoo tutkineensa huoltohallintojärjestelmän merkitystä kansainvälisissä suhteissa. Tarkoituksenaan hänellä ei ole ollut tutkia sitä löytääkseen transsendenttiä merkitystä sille tai määritelläkseen olosuhteita, jotka saattavat edesauttaa sen syntymistä vaan ymmärtääkseen mitä se viestittää ja ilmaisee kansainvälisen yhteisön piirissä. Ja kun Bain viittaa tutkineensa sitä historiallisesti, tarkoittaa hän olosuhteita ja piirteitä kuten sen ajan ihmiset ne tunsivat ja kokivat tavoitteenaan saada käsitys asian ominaisidentiteetistä. Tämä identiteetti ei ole kuitenkaan muuttumaton olemukseltaan vaan historiallisesti ymmärrettävä ilmiö, jonka ominaispiirteiden on mahdollista muuttua ilman, että se samalla tuhoaa kyseessä olevan asian tai tapahtuman identiteetin. Nämä määrittävät piirteet voivat siis muuttua ja jättää silti identiteetin eheäksi.¹³²

Bainin mukaan on historioitsijan tai historiallisesti orientoituneen kansainvälisten suhteiden tutkijan tehtävä tulkita näitä piirteitä. Ei siksi, että historian tutkimuksella olisi jokin transsendenttinen tarkoitus, joka jotenkin viitoittaisi historian kulkua, vaan koska se *kertoo* meille jotain sodankäynnin luonteesta, huoltohallinnosta ja paljosta muusta. Torjuessaan historiantutkimuksen transsendenttisen aspektin Bain kuitenkin toteaa, että myös evaluatiiviselle diskurssille on paikkansa. Sen kautta on mahdollista kuulla miten esimerkiksi miten diplomaatit ovat onnistuneet tehtävissään tai mitkä sodat ovat olleet aggressiivisia, oikeutettuja jne. Mutta kun Münchenin kongressin kaltaisiin tapahtumiin liitetään käsitteitä kuten ”heikkous” tai ”moraalittomuus”, tulee historiaa käytetyksi tavalla, joka itse asiassa on moraalinen argumentti ja joka ei ole niin

¹³⁰ Bain 2009, 161.

¹³¹ Bain 2009, 162.

¹³² Bain 2009, 162.

instruktiivinen kuin historiallinenkaan. Bainin mukaan moraaliselle argumentoinnille on paikkansa kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa, mutta tämänkaltaisen argumentoinnin todenperäisyys ei ole historiallisesti määritettävissä. Bain tulkitsee, että historia on juuri niin kuin Bull sen näki: historia on välttämätöntä, mutta yksin riittämätöntä kv-suhteiden ymmärtämiselle.¹³³

Historian hyödyntämisen vaikeus nykyisyydessä tulee hyvin ilmi esimerkiksi E. H. Carrin ylistetyssä teoksessa *The Twenty Years' of Crisis*. Ensimmäisessä vuonna 1939 ilmestyneessä painoksessa, joka on omistettu ”tulevan rauhan tekijöille”, Carr ylistää Münchenin sopimusta merkittävänä virstanpylväänä kansainvälisten kiistojen rauhanomaisessa ratkaisuisa. Carrin mukaan Tšekkoslovakian kohtalon sinetöiminen neuvottelupöydässä tulisi nähdä suotuisampana vaihtoehtona sodan kautta saavutetulle tulokselle. Toisen maailmansodan jälkeen ilmestynyt toinen painos ei kuitenkaan sisällä sanaakaan ylistystä sopimuksesta, vaikka sekin on omistettu ”tulevan rauhan tekijöille”. Se, mikä muuttui eivät olleet faktat, vaan Carrin *tietämys* asiasta. Näin ollen alun myöntäväisyyspolitiikan ylistys muuttuikin sopimuksen pitämiseksi moraalittomana, epäviisaana ja toimimattomana.¹³⁴

Pohjoismaisen yhteistyön vuosisatainen laaja ja syvä yhteiskunnan eri osa-alueisiin ulottuva historia asettaa haasteita relevantin tiedon esilletuomiseksi mietittäessä pohjoismaista yhteistyötä ja eritoten sen puolustuspoliittista ulottuvuutta. Kuinka suuri painoarvo tulee asettaa esimerkiksi historiankulussa tapahtuneille puolustus- ja talousyhteistyön epäonnistumisille pohdittaessa yhteistyön tiivistymistä? Antaako historia osviittaa sille, mitkä ovat onnistuneen pohjoismaisen yhteistyön rajat vai rajoittaako se kykyämme tehdä rohkeita, mutta historian valossa kyseenalaisia päätöksiä? Palaan näihin kysymyksiin työni johtopäätösosiossa.

¹³³ Bain 2009, 162.

¹³⁴ Bain 2009, 158.

5. KATSAUS POHJOISMAIDEN YHTEISEEN HISTORIAAN

Seuraavassa tarkastelen Pohjoismaiden yhteistyön historiaa taustana nykyhetken tilanteelle.

Pohjoismaiden yhteinen historia ulottuu satojen vuosien taakse. Norja on kuulunut sekä Tanskalle että Ruotsille, Ruotsin eteläosat Tanskalle, Suomi Ruotsille ja Islanti Tanskalle. Grönlandi ja Färsaaret kuuluvat vieläkin itsehallinnollisina alueina Tanskalle. Keskiajan lopulla Pohjoismaat kuuluivat yli sadan vuoden ajan jopa yhteiseen unioniin. Kaikilla pohjoismailla on samanlainen oikeus- ja yhteiskuntajärjestys sekä taloudellinen ja poliittinen järjestelmä, sama valtauskonto, samantyyppinen kulttuuriperintö ja samanlaiset perusarvot. Suurinta osaa pohjoismaiden asukkaista yhdistää myös läheinen kielisukulaisuus.¹³⁵

Taistelu pohjolan hegemoniasta Ruotsin ja Tanskan välillä jatkui vuosisatoja Kalmarin Unionin jälkeen. Lukuisat sodat seurasivat toisiaan, liittoutumia muodostettiin ja alueita vallattiin puolin ja toisin. Tätä kilpailutilannetta kärjisti valtatyhjiö pohjoisessa ja eteläisessä Euroopassa Preussin ja Venäjän ollessa heikentyneitä sisäisten ongelmien takia. Vähitellen Preussi ja Venäjä kuitenkin vahvistivat asemaansa pohjolassa Tanskan ja Ruotsin kustannuksella.¹³⁶

5.1. Skandinavismi

Kansan ja valtion suhdetta uudella tavalla jäsentänyt nationalismi levisi 1800-luvulla kaikkialla Euroopassa. Toisin kuin varhaisemmat identiteetin rakentumistavat, nationalismi loi valtion, kansan ja kielen välille lujan, romantiikasta ja sen sävyttämästä historiankäsityksestä juontuvan kohtalonyhteyden. Kielen ja kansankunnan kytkös oli aatteellisella tasolla vahva, vaikka käytännöt saattoivat olla toisenlaisia.¹³⁷

Pohjoismaiden akateemisissa piireissä luotiin vahvaa kielinationalistista kansankuvaa, ja ajan poliittisissa ristiriidoissa kansallisuudesta muodostui vahva poliittinen argumentti. Skandinaavisen kieli- ja rotusukulaisuuden luomasta yhtenäisyydestä kumpusi ajatus poliittisesta yhteisöstä, jopa yhteisestä skandinaavisesta valtiosta. Aatteen työssijana olivat akateemiset piirit, ja poliittisesti skandinavismi muotoiltiinkin ensimmäisen kerran 1840-luvun suurissa pohjoismaisissa

¹³⁵ Hentilä ym. 2002, 338.

¹³⁶ Sundelius 1982, 178.

¹³⁷ Hentilä ym. 2002, 210.

yltioppilastapaamisissa.¹³⁸ Poliittinen kiinnostus skandinavismia kohtaan oli voimakkainta Tanskassa ja Ruotsissa. Tanskalaiset toivoivat saavansa tukea yhteistyöstä kasvavaa saksalaista nationalismia vastaan. Ruotsissa puolestaan toivottiin yhteistyön johtavan pohjoismaiseen unioniin Ruotsin alaisuudessa.¹³⁹ Suunnitelmat puolustuksellisesta liitosta ja yhteisestä kuningashuoneesta osoittautuivat kuitenkin epärealistisiksi. Tämä kävi ilmi vuonna 1864, kun tanskalaisten toiveet Ruotsin ja Norjan sotilaallisesta avusta preussilais-itävaltalaisen hyökkäystä vastaan murenivat. Ajatukset pohjoismaisesta solidaarisuudesta ja käytännön yhteistyöstä elämän eri osa-alueilla jäivät kuitenkin elämään. Skandinavismi onkin luonut ideologisen pohjan tämän päivän pohjoismaiselle yhteistyölle.¹⁴⁰

5.2. Viisi maata etsimässä turvallisuutta

Napoleonin sotien jälkeen Pohjoismaat eivät ole ratkaisseet erimielisyyksiään asevoimin. Ruotsi ja Tanska jäivät sivuun vuosina 1853–56 käydystä Krimin sodasta, vaikka Itämerestä tuli yksi sotanäyttämöistä Englannin ja Ranskan laivastojen hyökätessä Venäjää vastaan ja pommittaessa Suomenkin rannikoita. Norja irtaantui Ruotsista rauhanomaisesti vuonna 1905. Myös Ruotsin ja Suomen välinen kiista Ahvenanmaan kohtalosta ratkesi rauhanomaisesti vuonna 1921.

Ensimmäinen maailmansota oli tärkeä virstanpylväs pohjoismaisen yhteistyön kehittymiselle. Pohjoismaat pyrkivät yhteistoimin säilyttämään puolueettomuutensa. Ruotsi ja Norja allekirjoittivat sodan syttyessä sopimuksen, jossa ne vakuuttivat pysyttelevänsä puolueettomina ja pidättäytymästä sotatoimista toisiaan vastaan. Tanska oli myös halukas liittymään puolueettomien maiden rintamaan ja joulukuussa 1914 Ruotsin, Norjan ja Tanskan kuninkaat antoivatkin historiallisessa yhteistapaamisessa yhteisen puolueettomuusjulistuksen.¹⁴¹

Yhteisen puolueettomuuspolitiikan harjoittaminen ja ponnistelut sodasta aiheutuvien taloudellisten vahinkojen selviämiseen syvensivät pohjoismaisen solidaarisuuden merkitystä. Sodan aikana harjoitettu hedelmällinen yhteistyö antoi toiveita sen jatkumisesta myös sodan jälkeen. Yhtään merkittävää yritystä yhteistyön jatkumiseen ei kuitenkaan tapahtunut ja tilanne taloudellisen yhteistyön saralla palasikin sotaa edeltäneeseen aikaan. Ainoastaan v. 1920 perustetussa

¹³⁸ Hentilä ym. 2002, 210.

¹³⁹ Wendt 1981a, 19.

¹⁴⁰ Wendt 1981b, 655.

¹⁴¹ Hentilä ym., 239.

Kansainliitossa Pohjoismaat onnistuivat yhteistyön koordinoimisessa saaden näin äänensä paremmin kuuluville.¹⁴²

Vaikka Pohjoismaiden keskinäisiä välejä ei ole selvitty voimakeinoin yli 200 vuoteen, niin Ahvenanmaan kysymyksen ratkaisussa Suomen ja Ruotsin välillä käytettiin kovaa kieltä, jossa sotilaallistenkaan toimien mahdollisuutta ei suljettu pois maiden välisessä retoriikassa.¹⁴³ Näin ollen sota instituutiona ei tässä vaiheessa ollut kokonaan poissa maiden välisen yhteisön piiristä.¹⁴⁴

Vuonna 1929 alkanut taloudellinen kriisi, natsismin nousu Saksassa ja kasvava sodan uhka Euroopassa saivat Pohjoismaat taas tiivistämään yhteistyötään talouden ja ulkopoliitiikan saralla. Islanti alkoi osallistua yhteispohjoismaisiin toimintoihin 1920-luvulla ja Suomen hallitus ilmoitti v. 1935 hakeutuvansa lähempään yhteistyöhön muiden Pohjoismaiden kanssa ja yhtyvän niiden puolueettomuuspolitiikkaan. Kansainvälispoliittisen tilanteen kiristyminen näkyi konkreettisesti siinäkin, että Pohjoismaat luopuivat pasifistisesta uskostaan aseidenriisuntaan. Ruotsissa puolustusmenoja alettiin korottaa aiemman karsimisen sijaan.¹⁴⁵

Toinen maailmansota eristi Pohjoismaat toisistaan. Talvisodan jälkeisessä epätoivoisessa ilmapiirissä Suomi ja Ruotsi tosin tekivät uuden yrityksen liittoutua¹⁴⁶, mutta hanke kaatui Neuvostoliiton ja Saksan jyrkkään vastustukseen. Tanska ja Norja kokivat saksalaismiehityksen kohtalon vuonna 1940. Ruotsin poliittinen johto sovelsi puolueettomuutta sen mukaan, kumpi puoli oli voitolla sodassa. Näin se varmisti politiikkansa varsinaisen tavoitteen eli sodan ulkopuolella pysymisen.¹⁴⁷ Islanti koki ”ystävällismielisen” miehityksen ensin brittien ja myöhemmin yhdysvaltalaisen taholta.¹⁴⁸

Pelot sodan aiheuttamista vahingoista pohjoiselle solidaarisuudelle ja yhteistyölle osoittautuivat aiheettomiksi. Esimerkiksi talvisodassa Suomea kohtaan tuettiin kaikkialla Pohjoismaissa, ja vaikka virallista sotilaallista apua ei annettu, Suomeen virtasi vapaaehtoisia ja materiaalista apua. Sota oli siis omiaan vahvistamaan pohjoismaista solidaarisuutta ja ”me”-tunnetta.¹⁴⁹

¹⁴² Sundelius 1982, 181.

¹⁴³ Barros 1968, 90, 246.

¹⁴⁴ Schouenborg 2013, 117.

¹⁴⁵ Wendt 1981a, 656.

¹⁴⁶ Tällöin tavoitteena ei ollut ainoastaan puolustusliitto vaan valtioliitto. Sen mukaan Ruotsin kuningas olisi ollut maiden yhteinen hallitsija ja Ruotsi olisi sitoutunut puolustamaan Suomea edellyttäen, että yhteistä ulkopoliittikaa olisi johdettu Tukholmasta käsin. (ks. Jakobson 2003, 82).

¹⁴⁷ Jakobson 2003, 84.

¹⁴⁸ Hentilä ym. 2002, 268-269.

¹⁴⁹ Bonnén and Søstved 2003, 22.

5.3. Viisi kansallista turvallisuuspolitiikkaa vai kollektiivinen pohjoismainen tasapaino?

Peruslähtökohta pohjoismaiselle, kuten koko eurooppalaiselle turvallisuuspolitiikalle kylmän sodan aikana, oli yhden dominoivan vallan, Neuvostoliiton, olemassaolo. Idän ja lännen vastakkainasettelusta johtunut jännitteisyys ja turvattomuus aiheuttivat kroonisen turvallisuuskonfliktin Pohjoismaille. Niiden reaktiot kaksinaapaiseen poliittiseen järjestykseen muodostivat kansallisessa politiikassa erityisen alueellisen toimintamallin, johon on viitattu käsitteellä *pohjoismainen tasapaino*. Kansalliset ja historialliset seikat tarjoavat pääasiallisen selityksen maiden erilaisille ratkaisuille kansallisen turvallisuuden takaamiseksi. Päätöksiin vaikutti kuitenkin myös erilaiset tulkinnat Neuvosto-uhan vakavuudesta.¹⁵⁰

Tanska ja Norja olivat ja ovat edelleen Naton jäseniä, mutta rauhan aikana niiden maaperällä ei ole ydinaseita eikä liittoutuneiden joukkoja. Ainoat poikkeukset ovat olleet amerikkalaiset joukot Grönlannissa sekä pieni osasto Norjassa lähellä Neuvostoliiton tärkeää laivastotukikohtaa Kuolan niemimaalla. Ruotsin turvallisuuspolitiikka on puolestaan perustunut liittoutumattomuuteen ja täten sota-aikana puolueettomana pysymiseen. Tämän takeena Ruotsilla on ollut vahvat puolustusvoimat. Suomen turvallisuuspolitiikka rakentui myös puolueettomuuteen, kuitenkin soveltuen Neuvostoliiton kanssa v. 1948 solmitun YYA-sopimuksen raameissa. Kuten Ruotsilla myös Suomella on laaja sota-ajan reservi. Grönlantia lukuun ottamatta Islanti on ainoa Nato-jäsen Pohjolassa, jonka maaperällä on pysyviä liittoutuneiden joukkoja.¹⁵¹

Huomionarvoinen piirre Pohjolan alueen turvallisuudessa on ollut suoranaisten selkkausten puuttuminen valtablokkien välillä. Käytännössä Pohjoismaat muodostivatkin puskurivyöhykkeen edellä mainittujen blokkien välille. Kyseinen puskurivyöhyke rakentui viiden maan edellä kuvattujen ratkaisujen summasta. Nämä ratkaisut eivät olleet pelkästään omiin voimavaroihin luottavia strategioita, mutta eivät myöskään täysin liittoumiin tukeutuvia. Kansalliset intressit huomioon ottaen Pohjoismaat valitsivat tai hyväksyivät roolinsa perustuen erilaisiin käsityksiin uhkakuvista, kuin myös erilaisiin historiallisiin ja maantieteellisiin premisseihin. Tavoitteena oli yhdistää kansallinen turvallisuus ja alueellisen jännityksen lievennys kahden valtablokin välissä ”erilaisten luottamusta herättävien toimien” avulla. Osaa näistä pyrkimyksistä tavoiteltiin unilateraalein, osaa bilateraalein keinoin. YYA-sopimus Suomen ja Neuvostoliiton välillä oli

¹⁵⁰ Andrén 1982, 74-75.

¹⁵¹ Andrén 1981, 677-678.

bilateraali pyrkimys, kun taas Ruotsin puolueettomuuspolitiikka ja Tanskan ja Norjan päätökset rajoittaa liittoutuneiden läsnäoloa olivat selvästi unilateraaleja pyrkimyksiä. Näissä unilateraaleissa hankkeissa on kuitenkin implisiittisesti mukana bilateraaleja tai multilateraaleja pyrkimyksiä. Nämä unilateraalit pyrkimykset muotoiltiin siten, että ne hyväksyttiin ja tunnustettiin arvokkaiksi yhden tai useamman valtion taholta.¹⁵²

Pohjoismailla oli vuosina 1948–1949, ainakin teoriassa, kolme vaihtoehtoa turvallisuuspoliittiseksi vaihtoehdoksi: eristäytyä kansalliseen puolueettomuuspolitiikkaan, luoda laaja pohjoismainen turvallisuusjärjestelmä (suurvaltakytköksellä tai ilman) tai solmia jonkinlainen liitto suurvaltojen kanssa. Ruotsi ja Norja olivat päätoimijat neuvotteluissa, jotka edelsivät lopullisia päätöksiä. Ruotsi piti kiinni perinteisestä puolueettomuuden käsityksestään, vaikka se ei ollut aina harjoittanutkaan täysin sen mukaista politiikkaa. Sen politiikka oli kuitenkin ollut siinä määrin onnistunutta, että se oli välttynyt vihamielisiltä konfrontaatioilta. Ruotsin yritykset saada aikaan puolustusyhteistyötä naapurimaidensa kanssa sodan tuhojen ja suurvaltojen vaikutuksen vähentämiseksi ovat aina epäonnistuneet, milloin ne ovat olleet liian heikkoja, milloin maailmanpoliittiseen tilanteeseen nähden liian myöhäisiä.¹⁵³

Kehitys kahden vihamielisen blokin kehittymiseen Euroopassa aiheutti Ruotsissa pelkoa suurvaltojen vaikutusvallan lisääntymisestä Pohjoismaissa. Tämän ajateltiin aiheuttavan kasvavaa jännitystä Pohjois-Euroopassa ja luovan myös vaikeuksia Ruotsille puolueettomuuspolitiikkansa harjoittamiseen. Ruotsi halusikin Norjan ja Tanskan jäävän sivuun kehitteillä olleesta Atlantin puolustusorganisaatiosta. Vaihtoehdoksi Ruotsi ehdotti puolustusliittoa Norjan, Tanskan ja Ruotsin välille Suomen ja Islannin jäädessä ulkopuolelle.¹⁵⁴ Sysäyksen tälle antoi kommunistien vallankaappaus Tšekkoslovakiassa ja Suomen ja Neuvostoliiton välisen YYA-sopimuksen solmiminen vuonna 1948.¹⁵⁵ Huolimatta Tanskan tuesta hanke osoittautui epärealistiseksi. Ruotsi vaati mahdollisen puolustusliiton pysyttelevän erillään suurvaltojen liittoutumista.¹⁵⁶

Norjan poliittinen johto päättyi toisenlaiseen tulkintaan turvallisuuspolitiikan harjoittamisessa. Sen mukaan turvallisuutta ei saavuteta puolueettomuudella, eristäytymisellä tai turvautumalla skandinaaviseen puolueettomuuteen. Norja koki tarpeelliseksi liittyä paljon laajempaan

¹⁵² Andrén 1982, 76.

¹⁵³ Andrén 1982, 76-77.

¹⁵⁴ Andrén 1982, 17.

¹⁵⁵ Hentilä ym. 2002, 276.

¹⁵⁶ Andrén 1982, 77; Ojanen 1998, 190-191.

turvallisuusjärjestelyyn. Ruotsin näkökulmasta Norjan liittoutumismyönteisyys Atlantin sopimuksen suhteen romuttivat toiveet skandinaavisesta puolustusliitosta. Norjalaiset puolestaan katsoivat neuvottelujen kariutumisen syyksi Ruotsin ehdottoman suhtautumisen puolueettomuuteen. Näiden erimielisyyksien seurauksena myös Tanskan kiinnostus skandinaaviseen vaihtoehtoon väheni.¹⁵⁷

Suomen kohdalla kaksi hävittyä sotaa itänaapurille antoivat suunnan sen politiikalle. Tilanne edellytti läheisten ja luottamuksellisten suhteiden luomista Neuvostoliittoon. Suomen ulkopoliittinen liikkumatila rajoittuikin vahvasti YYA-sopimuksen antamiin raameihin. Sen puitteissa yritettiin kuitenkin lähentyä länttä ja luoda kuvaa puolueettomasta Suomesta. Islannille, joka oli vasta hiljattain saavuttanut täyden itsenäisyyden, paineet strategisesti tärkeästä sijainnista yhdistettynä vähäisiin kansallisiin resursseihin ja oman puolustusjärjestelmän puuttumiseen, tekivät liittymisen Atlantin puolustusliittoon poliittisesti välttämättömäksi.¹⁵⁸

Lopputulos verrattuna tilanteeseen ennen toista maailmansotaa oli turvallisuuspolitiikan disintegraatio Pohjois-Euroopassa. Pohjoismaat, jotka olivat perinteisesti pyrkineet puolueettomuuspolitiikkaan, olivatkin sodan jälkeen osana valtablokkien turvallisuusjärjestelmää.¹⁵⁹

Kylmän sodan aikana Pohjoismaiden ulko- turvallisuus- ja talouspolitiikassa on Toivo Miljanin mukaan ollut havaittavissa kaksi erityistä seikkaa: Ulkoisten tekijöiden merkitys ja omintakeinen, pohjoismainen tapa käsitellä niiden vaikutusta. Miljan kuvaakin ilmiötä ”*pohjoismainen filtteri*”- käsitteellä. Sen mukaan Pohjolaan tulevat ulkoiset ärsykkeet menevät tämän filtterin läpi ennen kuin niihin reagoidaan kunkin maan päätöksentekuelinten kautta. Vaikka pienet valtiot ovat suhteessa ulkoisiin ärsykkeisiin pikemminkin mukautujia kuin aloitteentekijöitä, voidaan pohjoismaista filtteriä pitää kuitenkin ainutlaatuisena. Kyseinen filtteri rakentuu kunkin maan päätöksentekuelimistä, jotka arvioivat ratkaisujen ja toimenpiteiden mahdollisia vaikutuksia muissa pohjoismaissa. Tämä ei tarkoita, että kukin maa toimisi välttämättä filtterin mukaan, vaan pikemminkin tiedostavuutta omien toimenpiteiden ja ratkaisujen vaikutuksesta muihin Pohjoismaihin. Tämä toimintamalli on ajan kuluessa luonut tendenssin koordinoida politiikkaa niin pitkälle kuin mahdollista ottaen huomioon maiden erilaiset poliittiset, turvallisuuspoliittiset ja taloudelliset olosuhteet. Toisen maailmansodan jälkeen filtterin toimintaa formalisoitiin ensin

¹⁵⁷ Andrén 1982, 77.

¹⁵⁸ Andrén 1982, 77.

¹⁵⁹ Andrén 1982, 78.

ministerien ja suurlähettiläiden *ad hoc* tapaamisilla, kuten Marshall-apu neuvotteluissa 1948. Virallistaminen kulmineitui vuonna 1971 Pohjoismaisen ministerineuvoston perustamiseen osana Pohjoismaiden neuvostoa.¹⁶⁰

Taustallaan käsitys idän ja lännen välisestä konfliktista tärkeimpänä Pohjoismaiden turvallisuutta muovaavana tekijänä Nils Andrén nostaa esiin viisi olennaisinta tekijää Pohjoismaalaiselle turvallisuusmallille:

1. Vallan tasapaino supervaltojen välillä. Ei pelkästään sotilaallinen vaan myös jatkuva dialogi ja halu välttää sodan aiheuttama hävitys ja suosia liennytyksen politiikkaa.
2. Naton läsnäolon uskottavuus, etenkin Norjassa tai sodan/kriisin puhjetessa osana sotilaallista ja poliittista tasapainoa.
3. Molemminpuolinen luottamus ja Suomen koskemattomuuden kunnioitus Neuvostoliiton ja Suomen välisissä suhteissa.
4. Ruotsin puolueettomuuspolitiikan ja puolustuskyvyn uskottavuus.
5. Pohjoismaiden välinen ja kunkin yksittäisen maan sisäinen vakaus.¹⁶¹

5.4. Pohjoismaiden neuvosto

Vaikka yritys perustaa Skandinaavinen puolustusliitto kuivuikin kasaan, hankkeesta käydyt keskustelut olivat kuitenkin hyödyllisiä. Pohjoismaissa ymmärrettiin, että tietyt asiat olivat niin tärkeitä, että tarvittaisiin erityinen kansainvälinen foorumi, missä poliitikot voisivat tavata ja vaihtaa mielipiteitään.¹⁶² Nyt oli keskityttävä muiden tärkeiden yhteistyöalojen kehittämiseen vastapainona maiden joutumiselle erilaisiin ulko- ja turvallisuuspoliittisiin asemiin. Vuonna 1948 tapahtuneet Tšekkoslovakian vallankaappaus ja Suomen ja Neuvostoliiton välinen YYA-sopimus, lisäsivät Euroopassa ja erityisesti Pohjoismaissa turvattomuuden tunnetta, jouduttivat Pohjoismaiden turvallisuuspoliittista hajaannusta ja näin ollen myötävaikuttivat Tanskan, Norjan ja Islannin liittymiseen Natoon. Nyt pohjoismainen yhteenkuuluvuus oli pelastettava muilla keinoin.¹⁶³

¹⁶⁰ Miljan 1977, 97-98.

¹⁶¹ Andrén 1982, 102.

¹⁶² Solem 1977, 28.

¹⁶³ Branders 2005, 9.

5.4.1. Perustaminen ja toiminta

Toisen maailmansodan jälkeen sotaa edeltäneet yhteispohjoismaiset instituutiot ja elimet aktivoituivat jälleen. Norja, Ruotsi ja Tanska liittyivät OECD:n jäseniksi samana vuonna kuin organisaatio perustettiin. Suomea lukuun ottamatta muut Pohjoismaat liittyivät myös Euroopan neuvostoon. Alusta alkaen oli kuitenkin selvää, että skandinaavit eivät olleet kiinnostuneita poliittisesta unionista kuten federalistit Euroopan neuvostossa. Sen sijaan he halusivat Ison-Britannian tavoin enemmänkin perinteistä hallitusten välistä yhteistyötä. Poliittisen unionin hylkääminen ei kuitenkaan estänyt Pohjoismaita lähentymästä toisiaan muilla tärkeillä aloilla. Informaation vaihtamisen ja keskustelufoorumin luomisen tarpeiden lisäksi asia oli ollut esillä jo sotia edeltävänä aikana, kun Tanskan silloin ulkoministeri Peter Munch oli ehdottanut pysyvän parlamentaarisen yhteistyön aloittamista. Tämä aloite sai pontta pohjoismaisen puolustusliiton kariuduttua ja Norjan ja Tanskan liittyttyä Natoon.¹⁶⁴

Pohjoismaiden neuvoston syntysanat lausui Tanskan entinen pääministeri Hans Hedtoft Pohjoismaiden parlamenttien välisen liiton kokouksessa elokuussa 1951. Tässä kokouksessa Hedtoft esitti monien yllätykseksi pysyvän pohjoismaisen neuvoston perustamista. Ehdotuksen mukaan parlamentaarikoiden tulisi tavata säännöllisesti konsultoidakseen toisiaan ja pohjoismaiden hallituksia kysymyksissä, jotka liittyivät skandinaaviseen yhteistyöhön. Hedtoftin ehdotusta kannatettiin laajasti ja asiaa tutkimaan asetettiin komissio, jonka työn pohjalta tehtiin esitys pohjoismaisen parlamenttien välisen unionin perustamiseksi marraskuussa 1951. Se hyväksyttiin Tanskan, Ruotsin ja Norjan parlamenteissa seuraavana vuonna. Tanskassa ja Ruotsissa Pohjoismaiden neuvostoon suhtauduttiin myötämielisimmin norjalaisten ollessa skeptisempiä. Heidän varauksellisen suhtautumisensa takia päätettiin keskittyä enemmän yhteistyöhön kuin integraatioon. Ainoan merkittävän opposition neuvostoa vastaan muodostivat pohjoismaiden kommunistit, joiden mielestä neuvosto oli ”Naton käsikassara” ja keino vetää Ruotsi lähemmäksi Yhdysvaltojen vaikutuspiiriä.¹⁶⁵

Kylmän sodan ilmapiirissä Suomen ulkopoliittinen johto ei katsonut maallamme olevan edellytyksiä Suomen liittymiselle Pohjoismaiden neuvostoon. Äskettäin solmittu YYA-sopimus, jonka kanssa mahdollinen jäsenyys saattaisi olla ristiriidassa, sekä Neuvostoliiton tiedotusvälineissä esitetyt negatiiviset kannanotot huolestuttivat suomalaisia. Hallituksen piirissä asiasta käytiin useita

¹⁶⁴ Solem 1977, 41.

¹⁶⁵ Solem 1977, 41-43.

neuvotteluja ja lopulta päädyttiin yksimielisesti neuvoston ulkopuolelle jättäytymisestä. Muut Pohjoismaat kokivat asian valitettavana ja säätivätkin pykälän, jonka mukaan Suomella on oikeus halutessaan osallistua neuvoston keskusteluihin ja päätöksiin. Tätä mahdollisuutta, joka viittasi yksittäisten asioiden käsittelyyn, ei kuitenkaan koskaan käytetty hyväksi.¹⁶⁶

Kesä 1955 toi muutoksen kansainväliseen ilmapiiriin. Genevessä pidetty suurvaltojen huippukokouksen anti jäi monelta osin vaatimattomaksi, mutta Suomen kannalta lyhytkestoisesta liennytyksen ajasta oli suurta hyötyä. Neuvostoliiton ilmoitettua Porkkalan palauttamisesta Suomen ulkopoliittinen johto tiedusteli Moskovaa Suomen liittymisestä Pohjoismaiden neuvostoon ja saikin hyväksynnän asialle. Tämän jälkeen Suomessa ei asian suhteen hidasteltu ja lokakuussa 1955 hallitus antoikin esityksen Suomen liittymisestä Pohjoismaiden neuvostoon.¹⁶⁷

Todettuaan, että neuvoston toiminta rajoittuu Pohjoismaiden välisiin kysymyksiin, hallitus jatkoi: ”Jos neuvostossa kuitenkin vastoin tähänastista käytäntöä otettaisiin käsiteltäväksi sellaisia kysymyksiä, jotka ovat sotilaspoliittisia tai johtaisivat kannanmäärittelyyn suurvaltojen välisiin eturistiriitoihin nähden, Suomen edustajien ei olisi osallistuttava tällaisten kysymysten käsittelyyn”.¹⁶⁸ Joulukuussa 1955 eduskunnan hyväksymä neuvoston perussääntö astui virallisesti voimaan. Samanaikaisesti tulivat yhteisesti sovitut Suomen mukaantulon aiheuttamat muutokset voimaan myös muissa Pohjoismaissa ja Suomen jäsenyys oli lopullisesti saatettu voimaan koko Pohjolassa.¹⁶⁹

Jäsenyys Pohjoismaiden neuvostossa oli eittämättä merkittävä virstanpylväs Suomen turvallisuus- ja puolueettomuuspolitiikassa toisen maailmansodan jälkeen. Jäsenyys loi Suomelle edellytykset osallistua täysipainoisesti Pohjoismaiden väliseen viralliseen yhteistyöhön. Suomen kansainvälinen asema sai lisäksi kaivatun tasapainotuksen ja selkiytymisen pohjoismaiseen suuntaukseen palaamisen myötä. Kylmän sodan aikana Suomessa ei erityisesti korostettu pohjoismaisen

¹⁶⁶ Branders 2005, 8-9.

¹⁶⁷ Branders 2005, 12.

¹⁶⁸ Tämä ns. Suomen varaumana tunnettu kannanilmaisu tuli merkityksi myös neuvoston omiin pöytäkirjoihin. (ks. Branders 2005, 13-15. Käytännössä Pohjoismaiden neuvoston ja ministerineuvoston ei ollut rajattu: kaikki useampaa kuin yhtä pohjoismaata kiinnostavat asiat voitiin ottaa käsittelyyn. Pohjoismaiden neuvoston pääsihteeri totesikin, 1964, että neuvostolla oli muodollinen pätevyys keskustella ulkopoliitikasta ja puolustuksesta (ks. Wendt 1981, 249-250). Pohjoismaiden yhteistyön perussopimus, Helsingin sopimus vuodelta 1962, sisältää myös ulkopoliittista yhteistyötä, kätkeynä huomaamattoman otsikon ”muu yhteistyö” alle. Se sisältää ulkoasiainhallinnon, kehitysyhteistyön ja toiminnan koordinoinnin kansainvälisissä järjestöissä. (ks. Ojanen 2005, 60-61). Max Jakobson pitää ”kohtalon ivana”, että nimenomaan suomalaiset äärivasemmiston edustajat myöhemmin vuosina syyllistyivät ko. varauman rikkomiseen arvostellessaan mm. Norjan ulkopoliittikkaa. (ks. Jakobson 1980, 78.

¹⁶⁹ Branders 2005, 12-14.

yhteistyön ja Pohjoismaiden neuvoston merkitystä Suomen kansainväliselle asemalle. Vielä vähemmän puhuttiin tämän ”pehmeän” liittoutumISRatkaisun turvallisuuspoliittisesta merkityksestä. Olihan neuvosto kuitenkin rakennettu kariutuneen pohjoismaisen puolustusliittosuunnitelman raunioille.¹⁷⁰

Vastaperustettu neuvosto osoittautui alusta alkaen huomattavaksi tekijäksi Pohjolassa. Uusi neuvosto asetti myös tavoitteensa korkealle. Passiunioni, talousyhteistyö, yhteiset työmarkkinat, sosiaaliturva jne. ovat olleet saavutuksia, joihin verrattavia tuloksia on nähty vasta EU:n puitteissa. Alkuvuosien menestyksen selittää paitsi mukanaolevien maiden sodanjälkeinen, voimakas halu kehittää yhteistyötä myös se, että Pohjoismaiden keskeisimmät poliitikot pitivät tärkeänä olla mukana neuvoston työssä. Neuvoston jäsenten korkea taso olikin sille tunnusomaisinta sen ensimmäisinä vuosikymmeninä. Parlamentaarisella puolella valtuuskuntiin kuuluivat yleensä puhemiehet, ryhmien johto, puolueiden puheenjohtajat ja puoluesihteerit sekä muita vanhempia kansanedustajia. Hallituksen edustajia olivat vastaavasti pää- ja ulkoministerit sekä tärkeimmät ministerit ja johtavat virkamiehet. Neuvosto oli siten tärkeä foorumi johtaville poliitikoille ja jotain täysin uutta pohjoismaisen yhteistyön piirissä.¹⁷¹

Pohjoismaiden yhteistyö kansainvälisissä järjestöissä on kehittynyt erityisen pitkälle YK:ssa. Vertailevissa tutkimuksissa Pohjoismaiden keskinäinen koheesio yleiskokouksen äänestyksissä on havaittu huomattavan korkeaksi. Satunnaiset poikkeamiset yhteispohjoismaisesta linjasta ovatkin saattaneet herättää paljon huomiota. Pohjoismainen käytäntö on ollut myös kierrättää yhteistä edustajaa esimerkiksi GATT:issa tai IMF:ssä. Näin Pohjoismaat ovat itse asiassa päässeet varsin pitkälle työnjaossa ja yhteisessä edustuksessa esimerkiksi EU:hun verrattuna.¹⁷²

5.4.2. Ministerineuvosto

Pohjoismaisen hallitustason yhteistyöelin, ministerineuvosto, perustettiin vuonna 1971. Hallitusten välistä yhteistyötä oli harjoitettu jo aikaisemmin niin virallisesti kuin epävirallisestikin, mutta ministerineuvoston perustamisen myötä tuotiin virallisesti julki yhteistyön kokoonpanoa, osaamista ja vastuualueita koskevat säännökset.¹⁷³

¹⁷⁰ Branders 2005, 15.

¹⁷¹ Branders 2005, 11.

¹⁷² Ojanen 2005, 61.

¹⁷³ Pohjoismaiden ministerineuvoston historia, www.norden.org.

5.4.3. Taloudellinen yhteistyö

Pohjoismaiden talous- ja kauppapoliittinen yhteistyö oli merkittävä osa pohjoismaiden välistä yhteistyötä kylmän sodan aikana. Yhteistyön johdosta talouselämän ja kansalaisten toimimisen edellytyksiä toimia yli rajojen helpotettiin monin tavoin.¹⁷⁴

Käytännön saavutusten lisäksi Pohjoismaiden taloudellista yhteistyötä ovat leimanneet myös suuremman luokan epäonnistumiset.¹⁷⁵ Vuonna 1872 Ruotsin ja Tanskan välille perustettu rahaunioni, johon Norja myöhemmin liittyi, päättyi ensimmäisen maailmansodan alkumainingeissa. Samoin Norjan ja Ruotsin välinen vapaakauppasopimus päättyi 1800-luvun lopulla poliittisiin ja kaupallisiin erimielisyyksiin. Jonkinasteista taloudellista yhteistyötä ilmeni 1930-luvulla, mutta sen merkitys jäi vähäiseksi¹⁷⁶. Pohjoismaiden tulliliitosta käydyt neuvottelut 1940- ja 1950-luvuilla kariutuivat erimielisyyksiin yhteistyön laajuudesta sekä pohjoismaiden erilaisten kansantalouksien yhteensovittamisen ongelmiin.¹⁷⁷ Merkittävin epäonnistuminen lienee Pohjoismaisen talousliitto Nordekin kaatuminen neuvottelujen viime metreillä vuonna 1970. Pohjoismaiden hallitukset valmistelivat vuosina 1968–70 yksityiskohtaisen suunnitelman maiden välisen taloudellisen yhteistyön syventämisestä ja laajentamisesta. Hanke kaatui kuitenkin viime kädessä siihen, että Suomen hallitus ei katsonut voivansa allekirjoittaa melkein valmista sopimusta, vaikka olikin tyytyväinen sen sisältöön ja tuki pohjoismaisen yhteistyön tiivistämistä. Muut Pohjoismaat yllättänyttä ilmoitusta perusteltiin Tanskan ja Norjan halukkuudella liittyä EY:n jäseneksi, mikä Suomen perspektiivistä teki hankkeen tyhjäksi. Suomi oli asettanut alun perin neuvottelujen ehdoksi sen, etteivät muut Pohjoismaat rupeaisi tavoittelemaan EY:n jäsenyyttä neuvottelujen aikana.¹⁷⁸

Toisen maailmansodan jälkeen Suomen ulkopoliittikan yleisenä linjana oli korostaa maan riippumatonta ja puolueetonta asemaa kylmän sodan valtablokkien välissä. Nordek-suunnitelman epäonnistuminen kuitenkin korosti Suomen hankalaa ja muista Pohjoismaista poikkeavaa asemaa maiden välisessä yhteistyössä ja kansainvälisessä politiikassa yleensäkin. Suomi oli 1950-luvun puolivälistä lähtien sitoutunut täysimääräisesti pohjoismaiseen yhteistyöhön. Nordek-episodi kuitenkin osoitti kuinka yhteistyö saattoi silti johtaa ongelmatilanteisiin varsinkin silloin, jos

¹⁷⁴ Aunesluoma 2005, 34.

¹⁷⁵ Aunesluoma 2005, 34.

¹⁷⁶ Wendt 1981, 99; Solem 1977, 66.

¹⁷⁷ Ojanen 1998, 193.

¹⁷⁸ Aunesluoma 2005, 34; Ojanen 1998, 197.

suunnitelmat jollain tavalla kytkeytyivät Länsi-Euroopan taloudellisiin ja poliittisiin integraatioprosesseihin.¹⁷⁹

Hanna Ojanen näkee, että yritykset rakentaa pohjoismaista unionia niin ulko- ja turvallisuuspolitiikan kuin talouden saralla ovat epäonnistuneet kahdesta syystä. Ensinnäkin, maiden intressit ja suuntautumiset ovat olleet liian erilaisia yhdistettäväksi toimivaksi kokonaisuudeksi. Myös näkemykset siitä mitä pohjoismaisen yhteistyön tulisi pitää sisällään, ovat poikenneet toisistaan liian paljon. Pohjoismaat ovat olleet jakautuneita niin Naton ja puolueettomuuden kuin EFTA:n ja EEC:kin välillä.¹⁸⁰

Toiseksi, vaikka riittävä yhteisymmärrys olisikin saavutettavissa, puhtaasti pohjoismainen järjestely olisi tuskin riittävän laaja ollakseen riippumaton ulkoisista voimista tai toteuttamiskelpoinen vaihtoehto laajemmille eurooppalaisille järjestelyille. Ojanen mukaan se, että kolme suurta pohjoismaista hanketta eli puolustusunioni, tullionioni ja yhteismarkkinat olivat kaikki riippuvaisia ulkoisista yllykkeistä ja kehityssuunnista viittaa siihen, että Pohjoismaiden sisältä ei ole löytynyt riippumatonta alkusysäystä pohjoismaiselle yhteistyölle. Ulkoiset poliittiset ja taloudelliset tekijät ovat aina nousseet Pohjoismaiden sisäisten tekijöiden yli. Pitkällä historiallisella perspektiivillä tarkasteltuna voidaan todeta, että riippumatonta pohjoismaista vaihtoehtoa ei ole ollut olemassa. Puhtaasti pohjoismaiseen ratkaisuun on turvauduttu ainoastaan silloin, kun parempia vaihtoehtoja ei ole ollut saatavilla.¹⁸¹

Vaikka Pohjoismaiden yhteistyön historiaan mahtuu suuren luokan epäonnistumisia, on poliittinen ja taloudellinen yhteistyö kuitenkin ollut merkittävää pienemmässä mittakaavassa. 1950-luvulla alkanut tiivis ja käytännönläheinen yhteistyö johti moniin huomattaviin saavutuksiin, kuten yhteisiin työmarkkinoihin, passiunioniin, sosiaaliturvasopimukseen, kulttuuriyhteistyöhön ja pohjoismaisen lainsäädännön yhtenäistämiseen. Edellä mainitut saavutukset ovatkin luoneet pohjan, jolle myös tämän päivän yhteistyötä on rakennettu.¹⁸²

¹⁷⁹ Aunesluoma 2005, 35-36.

¹⁸⁰ Ojanen 1998, 198.

¹⁸¹ Ojanen 1998, 198.

¹⁸² Ojanen 1998, 198-200.

5.5. Pohjoismaat rauhanturvaoperaatioissa

Pohjoismaat tunnetaan rauhanturvaamisen pioneereina ja aktiivisina myötävaikuttajina YK:n rauhanturvaoperaatioissa. Suhteessa väkilukuun tai puolustusvoimien vahvuuteen pohjoismaiden osallistuminen rauhanturvatoimintaan on ylittänyt selvästi keskiarvon YK:n jäsenvaltioiden keskuudessa. Pohjoismaita onkin usein kutsuttu rauhanturvaamisen supervalloiksi. Miksi Pohjoismaat ovat sitten niin vahvasti profiloituneet rauhanturvaamisessa? Syitä vahvalle panostukselle rauhanturvaamiseen voidaan hakea jo Kansainliiton ajalta, jolloin Norja, Ruotsi ja Tanska tekivät menestyksestä yhteistyötä. Tälle pohjalle oli siten hyvä rakentaa yhteistyötä YK:n perustamisen jälkeen. Samoin YK:n kahden ensimmäisen pääsihteerin, norjalaisen Trygve Lien ja ruotsalaisen Dag Hammarsköldin merkitystä pohjoismaisen mallin kehittymiselle on korostettu.¹⁸³

Rauhanturvaamisoperaatiot ovat palvelleet hyvin Pohjoismaiden niin kansallisia kuin yhteisiäkin intressejä. Pienvaltioina ne ovat olleet erityisen halukkaita vahvistamaan kansainvälistä oikeutta, edesauttamaan kiistojen rauhanomaisia ratkaisuja ja estämään paikallisten vihamielisyyksien eskaloitumisen suurvaltojen väliseksi konfrontaatioiksi.¹⁸⁴ Tanska ja Norja näkivät rauhanturvaamisoperaatioissa mahdollisuuden näyttää Neuvostoliitolle, että Naton jäsenyydestä huolimatta ne ovat rauhanomaisia eivätkä muodosta uhkaa. Suomelle operaatiot tarjosivat tilaisuuden vahvistaa kuvaa aidosti neutraalina valtiona idän ja lännen välissä. Samoin Ruotsille osallistuminen rauhanturvaamiseen toimi välineenä parantaa julkisuuskuvaa niin neutraalina valtiona kuin myös kansainväliseen solidaarisuuteen pyrkivänä toimijana.¹⁸⁵

Pohjoismailla on ollut siis sekä yhteisiä että yksilöllisiä motiiveja. Yleensä ulkopolitiikan suuntaa ohjailevat turvallisuus- ja talouspoliittiset intressit. Päätökset sidotaan usein tarpeeseen ilmaista valtion suvereenisuutta, julistaa itsenäistä päätöksentekoa sekä vahvistaa kansallista turvallisuutta ja taloudellista hyvinvointia. Pohjoismaiden tapauksissa myös muut motiivit ovat näytelleet tärkeää roolia. Pohjoismaissa on ollut vahva usko siihen, että oikeat arvot ja niille perustuvat käytännön toimet näyttävät kriisialueen väestölle kuinka organisoida yhteiskunta säilyttämään rauha ja järjestys ja kuinka kohentaa elämisen laatua. Tämä on olennaista kriisialueen stabilisoinnissa ja

¹⁸³ Jakobsen 2006a, 17.

¹⁸⁴ Jokela and Iso-Markku 2013, 3.

¹⁸⁵ Jakobsen 2006b, 384-385.

näyttää myös paikallisille ihmisille, kuinka pieni kansakunta voi olla vahva ja merkittävä positiivisessa merkityksessä.¹⁸⁶

Liittoutuneet Tanska ja Norja ovat toimineet läheisessä vuorovaikutuksessa Naton kanssa kansallisen puolustuksen, joukkojen rakenteen ja liittoutuman vahvistamisen suunnittelussa. Nato on täten vaikuttanut siihen miten Tanska ja Norja ovat järjestäneet kansallisen puolustuksensa sekä kriisinhallintansa. Avun saamisen varmistamiseksi Natolta Tanskan ja Norjan on pitänyt rakentaa puolustusvoimansa liittoutuman operaatioihin soveltuviksi. Tämä on ollut tärkeää niin Naton uskottavuuden ja peloteuhan kuin myös niiden kansallisen puolustuksen uskottavuuden kannalta.¹⁸⁷

Kylmän sodan aikana puolueettomat maat olivat autonomisempia turvallisuuspoliittisen päätöksenteon suhteen, mutta osaltaan myös rajoittuneempia. Niiden täytyi osoittaa suvereenisuutensa kylmän sodan puitteissa ja puolustusvalmiutensa mahdollisia uhkia vastaan. Yhden keinon riippumattomuuden ja uskottavuuden vahvistamiseen tarjosikin osallistuminen kansainvälisiin operaatioihin, joissa oli mahdollista esitellä omien puolustusvoimien toimintakykyä¹⁸⁸

YK:n roolin korostus kansainvälisten kiistojen ratkaisijana on ollut myös hyvin tärkeää Pohjoismaissa. Yleisen otaksuman mukaan YK:n vahva rooli kansainvälisessä politiikassa vahvistaa pienten maiden turvallisuutta riippumatta siitä, ovatko nämä liittoutuneita vai ei. Tuki YK:lle oli näin ollen merkittävä linjaus pohjoismaiden ulkopolitiikassa ja keino näyttää kansainväliselle yhteisölle, että Pohjoismaat täyttävät velvollisuutensa maailmanrauhan säilyttämisessä. Samalla haluttiin osoittaa halu ja kyky toimia suvereenina ja tasaveroisina toimijoina muiden maiden kanssa.¹⁸⁹

Kylmän sodan aikana neljä Pohjoismaata Suomi, Ruotsi, Tanska ja Norja tulivat siis tunnetuiksi menestyksekkäästä toiminnastaan rauhanturvaoperaatioissa. Pohjoismaat nähtiin kollektiivisena toimijana johtuen läheisestä keskinäisestä yhteistyöstä koulutuksen, doktriinin ja henkilöstön saralla. Maiden yhteistyötä ruvettiinkin kutsumaan niin sanotuksi ”pohjoismaiseksi malliksi” (Nordic Model), josta alkoivat ottaa mallia myös Iso-Britannia, Yhdysvallat ja WEU niiden kiinnostuksen herättyä rauhanturvaamiseen 1990-luvun alussa.¹⁹⁰

¹⁸⁶ Salminen 2003, 181, 183, 204.

¹⁸⁷ Salminen 2003, 184.

¹⁸⁸ Salminen 2003, 184.

¹⁸⁹ Salminen 2003, 184.

¹⁹⁰ Jakobsen 2006a, 1.

Pohjoismaiden yhteistyö rauhanturvaamisessa alkoi 1950-luvulla, jolloin myös Suomi pääsi osallistumaan toimintaan kansainvälisessä politiikassa vallinneen suojasään turvin. Tämä oli myös alku pohjoismaiselle ministeritason yhteistyölle rauhanturvaamisessa. Yhteistyö tiivistyi 1960-luvulla, kun Pohjoismaat perustivat YK:n pyynnöstä valmiusjoukot kansainvälisiä operaatioita varten. Samalla Pohjoismaat aloittivat työnjaon joukkojen koulutuksessa. On merkille pantavaa, että jo 1960-luvun alussa Pohjoismaissa nähtiin tiettyjen ominaisuuksien tärkeys rauhanturvaamisoperaatioissa. Näitä olivat mm. omavaraisuus, kyky turvata laki ja järjestys sekä kyky toimia onnettomuuksien tai luonnonkatastrofien aiheuttamissa pelastustehtävissä. Nämä seikat tulivat myöhemmin olennaisesti esille Balkanin operaation onnistumisesta puhuttaessa. Näiden ominaisuuksien puuttuminen, etenkin suurvaltojen toimissa, hankaloittaa operaatioita tänä nykyäänkin.¹⁹¹

1990-luvun alussa tehtyjen arvioiden mukaan Pohjoismaiden anti kansainvälisille operaatioille oli vähenemässä. Kasvava joukko uusia, suurempia ja vaativampia operaatioita aiheutti sen, että operaatioihin vaadittavia sotilas- ja siviilihenkilöstöä ei ollut enää riittävästi saatavilla. Toinen seikka olivat uudet rauhanturvaamiseen osallistuvat valtiot, jotka siten kyseenalaistivat Pohjoismaiden etuoikeutetun aseman operaatioissa. Kolmas tekijä oli painopisteen muutos perinteisestä rauhanturvaamisesta rauhanpakottamiseen. Pohjoismaille tämä merkitsi haastetta kehittää erityisosaamista tai löytää uusia toimintamuotoja.¹⁹²

¹⁹¹ Salminen 2003, 190–91.

¹⁹² Salminen 2003, 197.

6. KYLMÄN SODAN JÄLKEINEN AIKA

1990-luvulla monien tutkijoiden ja poliitikkojen mielestä kylmän sodan jälkeinen aika muutti oleellisesti pohjoismaisen yhteistyön edellytyksiä. Useat syyt kuten ns. ”pohjoismaisen mallin” merkityksen väheneminen sosiaalipolitiikassa, pohjoismaiden kasvanut integroituminen eurooppalaiseen yhteistyöhön ja kaksinaapaisen maailmanjärjestyksen loppuminen murensivat pessimististen näkemysten mukaan perustuksia pohjoismaiselta yhteistyöltä.¹⁹³ Ole Wæver ennusti vuonna 1992, että pohjoismainen yhteistyö kuihtuu pois 1990-luvun loppuun mennessä muilta, paitsi kulttuurin ja koulutuksen osalta.¹⁹⁴ Hans Mouritzen näki ko. vuosikymmenen puolivälissä pohjoismaisen ”linnakkeen” olevan historiaa.¹⁹⁵ Pirjo Jukarainen puolestaan julisti 1990-luvun lopussa Pohjolan olevan ”kuollut” perinteisenä, viiden maan kokonaisuutena.¹⁹⁶ Kaikki eivät kuitenkaan ole olleet yhtä pessimistisiä. Bonnen ja Søsted toivat vuosikymmen sitten julki näkemyksensä, että integraatiokehitys Euroopassa voi tuoda mukanaan myös ongelmia, jolloin Pohjoismaiden kaltaiselle yhteisölle voi olla paljonkin tilausta.¹⁹⁷

Vallalla oli myös näkemyksiä, että kylmän sodan päättyminen ei merkinnyt alamäkeä pohjoismaiselle vaihtoehdolle; näissä näkemyksissä sellaista vaihtoehtoa ei välttämättä ollut koskaan olemassakaan, kuten ei myöskään sen toimimisesta vaihtoehtona EU:lle.¹⁹⁸ Andrén esimerkiksi totesi vuonna 1984, että todellinen integraatio Pohjoismaissa olisi mahdollista vain, jos kansalliset poliittiset, sosiaaliset ja taloudelliset vaatimukset eivät tulisi täytetyksi ja eurooppalaiset vaihtoehdot koettaisiin riittämättömiksi tai saavuttamattomiksi.¹⁹⁹

Ojasen käsityksen mukaan 90-luvun pessimistiset arviot pohjoismaisesta yhteistyöstä juontuivat tavasta verrata pohjoismaista yhteistyötä eurooppalaiseen integraatioon samankaltaisien tehtäviensä ja tavoitteidensa osalta, jolloin niiden toiminta nähtiin joko epäyhteensopivilta tai päällekkäisyyttä aiheuttavina.²⁰⁰

Kylmän sodan aikana Pohjola oli strategisesti merkittävä alue suurvaltapolitiikan välisessä mittelössä. Niin Washingtonissa kuin Moskovassa Pohjola nähtiin merkittävänä alueena, ei

¹⁹³ Ojanen 1998, 229.

¹⁹⁴ Wæver 1992a, 95; Wæver 1992b, 149.

¹⁹⁵ Mouritzen 1995, 9.

¹⁹⁶ Jukarainen 1999, 355, 357.

¹⁹⁷ Bonnen and Søsted 2003, 28.

¹⁹⁸ Ojanen 1998, 229.

¹⁹⁹ Andrén 1984, 261.

²⁰⁰ Ojanen 1998, 229-30.

ainoastaan maantieteellisesti valtablokkien väliin sijoittuvana vaan myös alueen yläpuolella kulkevien strategisten lentoreittien takia.²⁰¹ Lisäksi Neuvostoliitossa Pohjola nähtiin perinteisesti väylänä länteen niin sotilaallisesti kuin myös kaupallisesti ja kulttuurisestikin.²⁰²

Kylmän sodan päättyminen merkitsi kuitenkin suurelta Pohjolan häviämistä ”strategiselta tutkalta”. Erityisesti Norjassa pelättiin Pohjolan paluuta ”unohdetuksi sivustaksi”²⁰³. Wæverin mukaan uusi aikakausi merkitsi identiteettikriisiä Pohjoismaille. Niiden asema kansainvälisessä politiikassa oli ollut vahvasti liitoksissa käsitykseen pohjoismaista jonakin erilaisena ja parempana kuin muu Eurooppa.²⁰⁴ Integraatiokehitys Länsi-Euroopassa oli johtanut kuitenkin siihen, että ainutlaatuisena yhteistyömuotona kylmän sodan ilmapiirissä markkinoitu pohjoismainen turvallisuusyhteisö ei enää ollut ”only game in town”. Itä-Euroopan maiden vapautuminen neuvostoikeen alta merkitsikin katseiden kääntymistä kohti tiivistyvää eurooppalaista yhteistyötä.²⁰⁵

Wivelin mukaan uusi turvallisuusjärjestys paljasti kylmän sodan aikaisen Pohjolan aseman riippuvaisuuden eurooppalaisesta turvallisuusjärjestelystä, jossa eurooppalaiset instituutiot näyttelivät merkittävää roolia. Yhdysvaltojen sotilaallinen läsnäolo Euroopassa sekä Länsi-Euroopan Unionin (1948) ja Euroopan Hiili- ja Teräsyhteisön (1951) perustamisesta alkanut kehitys loivat pohjan eurooppalaiselle geopoliittiselle vakaudelle, jonka varassa pohjoismainen turvallisuusyhteisö saattoi toimia. Wivelin mukaan pohjoismaiden kylmän sodan aikana harjoittama arvopolitiikka olikin ylellisyyttä, joihin pohjoismailla oli varaa ainoastaan sen vuoksi, että niiden sallittiin vapaamatkustaa Yhdysvaltojen sotilaallisen läsnäolon ja eurooppalaisen institutionalisoitumisen varaan rakennetun turvallisuusjärjestelmän suojassa.²⁰⁶

Joka tapauksessa kylmän sodan päättyminen merkitsi käännekohtaa myös pohjoismaisessa yhteistyössä. Aikaisemmat ulkopoliittiset rajoitteet, varsinkin Suomen kohdalla, olivat nyt taakse jäänyttä aikaa. Uusia yhteistyöpuitteita perustettiin samalla kuin uusia jakolinjoja syntyi.²⁰⁷ Kaikki Pohjoismaat olivat mukana perustamassa Itämeren valtioiden neuvostoa (1992), Barentsin euroarktista neuvostoa (1993) sekä Arktista neuvostoa (1996). Merkittävin askel otettiin kuitenkin Suomessa ja Ruotsissa EU-jäsenyyden myötä. Norjassa jäsenyys kaatui toistamiseen

²⁰¹ Dahl 2013, 69; Skogrand 2008, 9.

²⁰² Trenin 2011, 47.

²⁰³ Dahl 2013, 71.

²⁰⁴ Wæver 1992a, 77; Wæver 1992b, 138.

²⁰⁵ Wivel 2013, 84.

²⁰⁶ Wivel 2013, 84.

²⁰⁷ Tiilikainen 2006, 50.

kansanäänestyksessä. Vanha jäsenmaa Tanska hylkäsi puolestaan eurooppalaista integraatiota syventäneen Maastrichtin sopimuksen ja jättäytyi näin ollen pois monesta EU:n yhteistyöalueesta, mukaan lukien puolustusasiat.²⁰⁸ Suomen ja Ruotsin kohdalla merkittävästi kasvanut ulkopoliittinen liikkumatila mahdollisti myös lähentymisen Naton kanssa rauhankumppanuusohjelman (PfP) sekä sen suunnittelu- ja seurantaprosessin (PARP) kautta. EU-jäsenyydestä ja Nato-lähentymisestä huolimatta niin Suomi kuin Ruotsikaan eivät halunneet luopua täysin puolueettomuudestaan vaan korvasivat sen sotilaallisen liittoutumattomuuden konseptilla.²⁰⁹

Vaikka Pohjoismaiden katseet olivat kääntyneet nyt mitä suurimmassa määrin EU:hun ja Natoon, kylmän sodan loppuminen mahdollisesti myös ulkopoliittisen yhteistyön tuomisen Pohjoismaissa selkeämmin esiin. Agenda laajeni koskemaan teemoja kuten aseidenriisuntaa, kehitysapua, ihmisoikeuksia ja Lähi-idän kysymystä. Pohjolan pääministerit totesivat vuonna 1992, että ulko- ja turvallisuuspolitiikka oli tärkeä osa pohjoismaista hallitustenvälistä yhteistyötä. Myös puolustusministerien asialistalla oli vuodesta 1993 lähtien uusia aiheita, kuten yhteistyö Bosniassa, aseteollinen yhteistyö ja Baltian maiden rauhanturvayhteistyön avustaminen. Helsingin sopimusta selvennettiin 1993: pohjoismaiden keskinäinen konsultaatio tuli päämääräksi aina eikä vain silloin, kun Pohjoismaat katsoivat olevan sen mahdollista tai sopivaa.²¹⁰

Viime vuodet ovat tuoneet Pohjolan ja Baltian alueen jälleen vahvasti kansainvälisen politiikan keskiöön. Ilmastonmuutoksen myötä sulanut arktinen jääpeite on mahdollistamassa uusien laivareittien ja luonnonvarojen hyödyntämisen, joka ei ole jäänyt suurvalloilta(kaan) huomaamatta. Samoin Venäjän *Nordstream*-kaasuputki ja asevoimien, erityisesti laivastokapasiteetin lisääminen Itämeren alueella ovat johtaneet siihen, että Pohjola on taas geopolitiittisesti merkittävässä asemassa.²¹¹ Baltian maiden liittyttyä Natoon viime vuosikymmenellä merkitsi sitä, että kahdeksan alueen valtioista on joko Naton täysjäseniä tai sen aktiivisia liittolaisia. Alueen uusi strateginen merkitys onkin yhdistelmä niin sanottuja pehmeää ja kovaa turvallisuutta,²¹² ja luonnollisesti myös Pohjoismaissa on huomattu niin uuden tilanteen tuoma potentiaali kuin myös sen riski alueen stabiilitteettia uhkaavana tekijänä.

²⁰⁸ Jokela and Iso-Markku 2012, 4.

²⁰⁹ Jokela and Iso-Markku 2012, 4; Bailes 2006, 8.

²¹⁰ Ojanen 1998: 215, 253-254, 267.

²¹¹ Dahl 2013, 67; Augustsson 2011, 58.

²¹² Dahl & Järvenpää 2013, xiii.

Kuten edellä on tullut todettua, ei kylmän sodan päättyminen ole luonnollisestikaan merkinnyt pelkästään kollektiivisia muutoksia Pohjoismaiden ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan vaan kukin Pohjoismaa on tehnyt omat johtopäätöksensä siitä, miten suhteuttaa uusi aikakausi omiin linjanvetoihin. Työni myöhäisemmässä vaiheessa perehdyinkin maakohtaisesti kunkin Pohjoismaan ulko- ja turvallisuuspoliittisiin linjoihin. Sitä ennen luon kuitenkin katsauksen tarkemmin siihen, miten pohjoismaainen puolustusyhteistyö on edennyt ja kehittynyt vuosien saatossa.

6.1. Pohjoismaiset puolustusyhteistyöjärjestelyt

Pohjoismaainen puolustusyhteistyö on edennyt kiihtyvällä vauhdilla viime vuosina ja aihe onkin jatkuvasti esillä erilaisissa seminaareissa ja tutkimuksissa. On kuitenkin huomattava, että pohjoismaainen puolustusyhteistyö on osa tämän päivän yleiseurooppalaista trendiä, jossa alueellisilla yhteistyöjärjestelyillä on pyritty vastaamaan haasteisiin, joita niin kallistuva sotilasteknologia, Yhdysvaltojen vähenevä mielenkiinto Eurooppaa kohtaan kuin muuttuneet turvallisuusuhat ovat tuoneet mukanaan. Nykyään puolustusyhteistyötä tehdäänkin esimerkiksi Ranskan ja Englannin, Benelux-maiden, Saksan ja Hollannin sekä niin sanottujen *Visegrad*-maiden, eli Tšekin, Slovakian, Unkarin ja Puolan välillä. Pohjoismaiselle puolustusyhteistyölle perustan on luonut vankka vuosisatainen yhteistyöperinne sekä kylmän sodan aikana saadut kokemukset yhteisistä rauhanturvaamisoperaatioista. On kuitenkin merkkejä siitä, että pohjoismaainen puolustusyhteistyö on laajenemassa entisestään. Baltian maat osallistuvat jo tapauskohtaisesti Nordefcon toimintaan ja vuodesta 2010 lähtien on kokoontunut ns. *pohjoinen ryhmä* (the Northern Group). Iso-Britannian entisen ulkoministerin Liam Foxin aloitteesta lähtenyt idea käsittää puolustusministerin tapaamisia Iso-Britannian, Pohjoismaiden, Baltian maiden, Saksan, Puolan sekä Hollannin välillä. Ryhmän tarkoituksena on keskustella puolustusyhteistyön näkymistä ja vahvistaa Iso-Britannian niin kahdenvälisiä kuin multilateraaleja suhteitaan pohjoisiin naapureihin.

Britannian kasvavasta mielenkiinnosta Pohjolaa kohtaa kertoo myös vuonna 2011 silloisen Iso-Britannian David Cameronin kehoitus Pohjoismaita muodostamaan ”yhteisten intressien liittouman”.²¹³ Vaikka ehdotuksen päämäärä oli lähinnä talousliiton muodostamien Pohjois-Euroopan maiden täydennettynä Iso-Britannialla ja Hollannilla, sisälsi se myös jossain määrin turvallisuus- ja puolustusimplikaatioita.²¹⁴

²¹³ BBC News 25.1.2011.

²¹⁴ Järvenpää 2013, 138.

Nikolai Kingsleyn mukaan selvä osoitus pohjoismaisen puolustusyhteistyön laajenemisesta oli Pohjois-Norjassa syyskuussa 2013 järjestetty Arctic Challenge -harjoitus. Suomen, Ruotsin ja Norjan lisäksi harjoitukseen osallistuivat Yhdysvallat ja Iso-Britannia. Arctic Challengen tarkoituksena oli harjoitella Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten yhteistoimintaa Arktisen alueella. Arctic Challenge oli toinen²¹⁵ Nordefcon piirissä tapahtunut harjoitus, johon osallistui Pohjolan ulkopuolisia valtioita. Kingsleyn mukaan em. harjoitukset osoittavatkin, että Nordefco on laajentamassa agendaansa alueelle, joka normaalisti nähdään kuuluvan virallisten liittoutumien piiriin. Lisäksi Suomen ja Ruotsin osallistuminen näin merkittävään sotilaalliseen yhteistyöhön Nato – maiden kanssa on Kingsleyn mukaan huomattavassa ristiriidassa Suomen ja Ruotsin liittoutumattomuuden linjan kanssa.²¹⁶

6.1.1. Nordac

Kylmän sodan aikana Ruotsilla, Tanskalla ja Norjalla oli kahdenvälisiä puolustusmateriaaliyhteistyötä koskevia sopimuksia. Erityisesti Ruotsin ja Norjan välillä oli pitkälle kehittyntä yhteistyötä. Suomi pystyi osallistumaan multilateraaliin vasta kylmän sodan jälkeen ja vuonna 1994 kahdenvälinen sopimus Ruotsin kanssa mahdollistikin laajemman pohjoismaisen yhteistyön.²¹⁷

Puolustusmateriaaliyhteistyö käynnistettiin virallisesti vuonna 1994, kun Norjan Tanskan, Suomen ja Ruotsin puolustusministerit allekirjoittivat sitä koskevan puitesopimuksen. Nordacin (*Nordic Armaments Cooperation*) tavoitteena oli luoda perusta osapuolten väliselle yhteistyölle mm. tutkimuksessa, kehittämisessä, tuotannossa, huollossa ja hankinnoissa. Yhteistyön käytännön menettelytavoista on sovittu erillisillä puitesopimuksen perusteella tehdyillä yhteistyöasiakirjoilla. Pohjoismaat allekirjoittivat lisäksi syksyllä 2001 sopimuksen puolustusteollisuuden yhteistyöstä.²¹⁸ Sen tarkoituksena oli vähentää kansallisia menoeria puolustushankinnoissa ja tukea pohjoismaista puolustusteollisuutta.²¹⁹

Puolustusmateriaaliyhteistyö edellyttää yhtiöitä ja viranomaisia ainakin kahdesta pohjoismaasta. Viranomaiset voivat olla ostotoimintavirastoja, puolustusvoimat, puolustustutkimusviranomaisia tai muita alaan liittyviä viranomaisia. Jos yhteistyö sisältää useampia yrityksiä ja/tai valtioita

²¹⁵ Ensimmäinen oli Nordic Air Meet -harjoitus vuonna 2012.

²¹⁶ Kingsley 2013, 46-47.

²¹⁷ Lundmark 2003, 209-10.

²¹⁸ Sallinen 2005, 29.

²¹⁹ Hagelin 2006, 169.

yhteistyön kompleksisuus lisääntyy merkittävästi.²²⁰ Puolustusyhteistyöhankkeisiin osallistuukin harvoin kaikki neljä maata ja useimmiten yhteistyötä tehdäänkin kahden maan välillä. Norjan ja Ruotsin välistä suhdetta voidaan kuvailla ydinakseliksi aseviennin osalta, kun taas puolustusteollinen yhteistyö sotilasajoneuvojen ja ampumatarvikkeiden kohdalla on merkittävää Suomen ja Ruotsin välillä. Edellä mainitut kaksi suhdetta ovat toisaalta heijastaneet osittain myös epätasapainoa puolustusyhteistyössä. Merkittävä epätasapainoa lisäävä seikka on ollut Ruotsin hallitseva asema yhteistyössä juontaen juurensa Ruotsin merkittävästä puolustusteollisuudesta ja tutkimus- ja kehitystyöstä. Tämä trendi on viime vuosina kylläkin ollut laskemaan päin johtuen Ruotsin asevoimien ja puolustusteollisuuden leikkauksista ja keskittymisestä erikoisosaamiseen kansainvälisissä operaatioissa ja siviili-sotilas-yhteistoimintaan. Toinen epätasapainoa aiheuttava seikka on Tanskan pienuus. Sen kapea-alainen puolustusteollisuus on heijastunut sen marginaaliseen rooliin Pohjoismaiden sisämarkkinoilla ja yhteistyössä, matalaan volyymin aseviennissä sekä vähäiseen kiinnostukseen täyttää vastakauppapolitiikkaan liittyviä ehtoja.²²¹

Johtuen Pohjoismaiden erilaisista taustoista ja turvallisuuspoliittisista sitoumuksista on hankkeiden realisointi muodostunut välillä ongelmalliseksi. Yhteispohjoismainen helikopterihanke kuivui kokoon vuonna 2001, kun kopteriin liittyvät toimintavaatimukset ja kauppapoliittiset syyt saivat Tanskan päättämään italialaiseen Agusta-kopterimalliin, kun taas Suomi, Norja ja Ruotsi valitsivat ranskalaisen NH90-kopterin. Paremminkin käynyt myöskään 1990-luvun puolivälissä alkaneelle Viking-sukellusveneprojektille. Suomi ei osallistunut projektiin muuta kuin tarkkailijana. Samaan ratkaisuun päätyi myös Norja vuonna 2003 oltuaan sitä ennen projektissa mukana varsinaisena jäsenenä. Lopullisen kuoliniskun projektille antoi Tanskan ilmoitus vuotta myöhemmin olla hankkimatta enää lisää sukellusveneitä.²²² Viimeisin esimerkki kariutuneesta puolustusyhteistyöstä oli Norjan päätös vuonna 2008 valita yhdysvaltalainen F-35-hävittäjä Ruotsin tarjoaman JAS Gripen-hävittäjän sijaan. Ruotsi oli laskenut paljon länsinaapurinsa ostopäätöksen varaan, joten Norjan päätös valita F-35-hävittäjä herätti pettymystä ja närää Ruotsissa.²²³ Tanska on lykännyt päätöstä hävittäjäkalustonsa uusimisesta näillä näkymin vuoteen 2014 ja todennäköisimpänä valintana pidetään amerikkalaisvalmisteista konetta.²²⁴

²²⁰ Lundmark 2003, 212.

²²¹ Hagelin 2006, 180.

²²² Hagelin 2006, 170; www.globalsecurity.org.

²²³ Kaleva 25.11.2008.

²²⁴ Sweetman, 2010.

6.1.2. Nordcaps

1990-luvulla Suomi, Ruotsi, Norja ja Tanska perustivat useita yksiköitä kansainvälisiin operaatioihin jo olemassa olevien valmiusjoukkojen lisäksi. Tanskalla ja Norjalla oli Naton jäsenvaltioina ollut jo olemassa valmiusjoukkoja, mutta Suomelle ja Ruotsille tilanne oli uusi. YK:n operaatioita varten olevien joukkojen lisäksi valmiusosastoja on perustettu myös mahdollisia Nato- ja EU-johtoisia operaatioita varten. Yksi syy tähän on ollut Naton rauhankumppanuusohjelma, johon Suomi ja Ruotsi liittyivät vuonna 1994. Seuraava vuonna maat liittyivät myös Naton suunnittelu- ja arviointiprosessiin, joka tähtää toimivampaan yhteistyöhön rauhankumppanimaiden ja Nato-joukkojen välillä.²²⁵

Liittyessään rauhankumppanuusohjelmaan Suomi ja Ruotsi hyväksyivät samalla toimimisen Naton komentajien alaisuudessa kansainvälisissä operaatioissa.

Rauhankumppanuuden tarjoamien puitteiden myötä Pohjoismailla on ollut mahdollisuus kehittää myös yhteispohjoismaista operaatiokykyä, vaikka joitain proseduureja olikin kehitetty suoraan Pohjoismaiden välillä jo 1990-luvun alussa.²²⁶

1960-luvulta käynnistettiin pohjoismainen rauhanturvaamis-yhteisö, NordSamFn, *Nordic cooperation group for military UN matters*, jonka tarkoituksena oli koordinoita perinteistä YK:n puitteissa tapahtuvaa rauhanturvaamistoimintaa. Kylmän sodan jälkeen rauhanturvaamistehtävät kuitenkin muuttuivat ja vaatimukset ja tarpeet kasvoivat operaatioiden toteuttamisessa. NordSamFN:n puitteissa tehty yhteistyö katsottiin riittämättömäksi ja se lakkautettiin vuonna 1997. Yhteistyö korvattiin samana vuonna uudella NORDCAPS-järjestelyllä, *Nordic Coordinated Arrangement for military Peace Support*, jonka tarkoituksena oli jakaa koulutusvastuita pohjoismaiden kesken ja ylläpitää joukkorekisteriä.²²⁷ Tavoitteena oli myös nostaa Pohjoismaiden profiilia rauhanturvaamisoperaatioissa ja osoittaa muulle maailmalle, että Pohjoismaat haluavat edelleen olla merkittävä tekijä kansainvälisissä operaatioissa. Samalla haluttiin tuoda esiin myös näkemys siviili- ja sotilaskriisinhallinnan yhdistämisestä.

²²⁵ Salminen 2003, 197-198.

²²⁶ Salminen 2003, 198.

²²⁷ Sallinen 2005, 28.

6.1.3. Nordsup

Vuonna 2007 Norjassa ja Ruotsissa tehdyissä tutkimuksissa päädyttiin samaan lopputulokseen: Kustannusten nousu ja joukkojen karsiminen olivat suurimpia haasteita maiden puolustusvoimille, mikä lisäisi täten tarvetta laajempaan yhteistyöhön Pohjoismaiden välillä. Myöhemmin samana vuonna Norjan ja Ruotsin puolustusvoimat julkistivat yhteisen tutkimuksen, jossa hahmoteltiin kumppanuuden puitteet tarkoituksena lisätä kustannustehokkuutta ja mahdollistaa asevoimien täysi toimintakyky. Lukuun ottamatta yleistä hintatason nousuun liittyvää problematiikkaa ns. vähimmäismäärän (critical mass)²²⁸ periaatteen säilyminen nähtiin suurimpana haasteena. Tutkimuksessa haluttiin painottaa, että yhteistyön tarkoituksena ei ole ollut kaventaa kansallista toimintavapautta puolustusasioissa vaan pikemminkin täydentää olemassa olevia turvallisuuspoliittisia sitoumuksia ja yhteistyötä muiden organisaatioiden (Nato, EU) kanssa.²²⁹

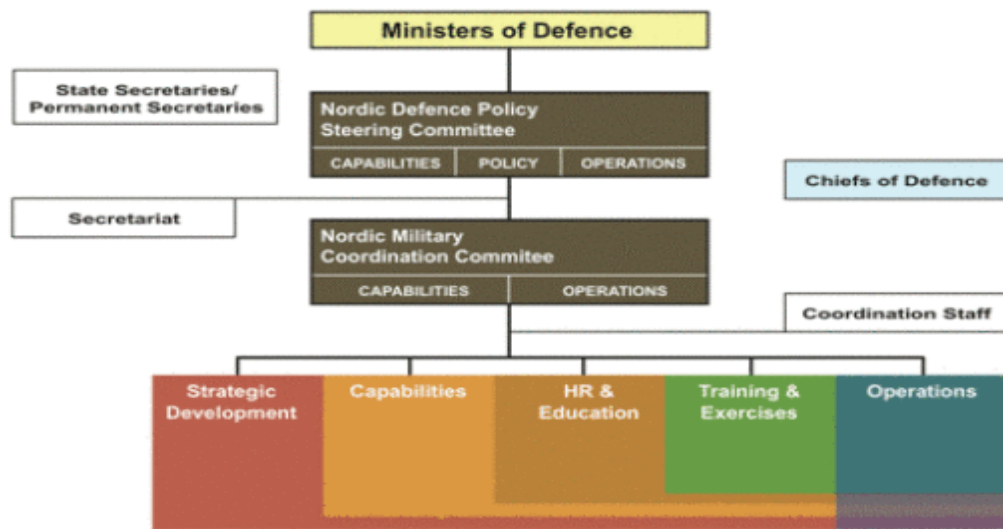
Kesällä 2008 julkaistua selvitystä seurasi uusi tutkimus, jossa myös Suomi oli mukana. Tutkimuksessa esiteltiin lähes 140 yhteistyöaluetta ja korostettiin yhteistyön merkitystä ja voimavarojen jakamista asevoimien toimintakyvyn säilyttämiseksi.²³⁰ Tanska ja Islanti tulivat sopimuksen piiriin marraskuussa 2008, kun kaikkien Pohjoismaiden puolustusministerit allekirjoittivat järjestelyn perustamista koskevan yhteistoimintamuistion. Järjestelyn tavoitteena on ollut turvata kansalliset mahdollisuudet operatiivisen suorituskyvyn ylläpitämiseen ja kehittämiseen siten, että yhteistyötä tehdään kaikilla kustannustehokkuutta lisäävillä alueilla myös tulevaisuudessa. *Nordsup*-yhteistyön myötä jo aikaisempi pitkäaikainen pohjoismaisen puolustusalan yhteistyö täydentyi kokonaisuudeksi, joka tämän jälkeen on kattanut puolustusmateriaalialan ja kriisinhallintatoiminnan lisäksi myös suorituskykyjen laaja-alaisen kehittämisen.²³¹ Sopimuksen allekirjoittamisen yhteydessä muodostettiin ministeriötason ohjauskomitea, joka kokoontui ensimmäisen kerran tammikuussa 2009 Helsingissä Suomen aloittaessa puheenjohtajana. Yhtenä tärkeimmistä tavoitteista Suomella oli muodostaa yhteinen koordinaatio- ja ohjausmekanismi jo olemassa oleville puolustusyhteistyöjärjestelyille, jotta välttyttäisiin päällekkäisyyksiltä eri yhteistyöalueilla sekä luotaisiin selkeä työnjako ja vastuualueiden määrittely. Tämä tavoite konkretisoitui marraskuussa 2009, kun Pohjoismaiden puolustusministerit allekirjoittivat yhteisymmärryspöytäkirjan, jossa puolustusmateriaalialalla

²²⁸ Kyseisessä tutkimuksessa tätä termiä käytettiin kuvamaan sitä vähimmäismäärää, joka vaaditaan asevoimien eri osa-alueiden (henkilöstö, materiaali, operaatiot yms.) toimintakyvyn ylläpitämiseen.

²²⁹ Saxi 2011, 17.

²³⁰ NORDSUP 2008, 34.

²³¹ Nordic Defence Cooperation 2009.

(Nordac), sotilaallisessa kriisinhallinnassa (Nordcaps) ja suorituskykyjen kehittämisessä (Nordsup) tehty yhteistyö muodostettiin yhdeksi kokonaisuudeksi perustamalla **Nordefco** (*Nordic Defence Cooperation*).²³²

6.1.4. Nordefco

Nordefcon puheenjohtajuus vaihtuu vuosittain. Puheenjohtajamaan tehtäviin kuuluu kokouksiin kutsuminen, niiden johtaminen ja niistä raportointi. Päätöksenteko perustuu konsensukseen, mutta jokaisella maalla on oikeus valita itselleen sopivimmat projektit ja myös jättäytyä niistä pois myöhemmässä vaiheessa, jollei toisin sovita²³³. Poliittisella tasolla tapahtuva kokoontuminen käsittää puolustusministerien tapaamisen ainakin kaksi kertaa vuodessa. Valtiosihteerit/kansliapäälliköt tapaavat vähintään kerran vuodessa. Korkein sotilasjohto kokoontuu puimaan pohjoismaista puolustusyhteistyötä säännöllisesti, normaalisti kaksi kertaa vuodessa.²³⁴ Ministeriötasolla yhteistyöstä vastaa ohjauskomitea, joka on puolustusyhteistyön korkein elin. Sen tehtävänä on ohjata, kehittää ja toteuttaa toimintaa. Ohjauskomitean alainen sotilastason komitea puolestaan on varsinainen sotilaallinen organisaatio.²³⁵ Sen tehtäviin kuuluu koordinoita, toteuttaa ja valvoa puolustusvoimien välillä tapahtuvaa yhteistyötä.²³⁶

Nordefcon organisaatio on jaettu viiteen alakategoriaan, joita jokaista johtaa yksi Pohjoismaa. Ne ovat (1) Suorituskykyjen kehittäminen (Suomi), (2) Strateginen kehittäminen (Ruotsi), (3) Henkilöstön kehittäminen ja koulutus (Tanska), (4) Harjoitustoiminta (Norja), (5) Operaatiot

²³² Suomen puolustusministeriö: puolustuspolitiikka; Suomen puolustusministeriö: pohjoismainen puolustusalan yhteistyö NORDEFECO.

²³³ Nordefco 2009.

²³⁴ Nordefco 2009.

²³⁵ Peltoniemi 2011, 33.

²³⁶ Nordefco 2009.

(Ruotsi). Toisin kuin vuosittain vaihtuva Nordefcon puheenjohtajuus kestää yhteistoiminta-alueiden johtaminen kaksi vuotta, minkä tarkoituksena on mahdollistaa pohjoismaisten ja kansallisten kehittämistavoitteiden synkronointi.²³⁷

Nordefcon pääasiallinen tarkoitus on vahvistaa maiden kansallista puolustusta, tutkia yhteistyön synergioita ja helpottaa tehokkaiden, yhteisten puolustusratkaisujen löytymistä.²³⁸ Eräs Nordefcon alkuaikojen tehtävistä on ollut arvioida aikaisempien tutkimusten ja projektien merkitystä ja hyötyä. Edellä mainittuja alueita priorisoimalla, sulauttamalla ja kokonaan lopettamalla on saatu voimavaroja kohdennettua kaikkein potentiaalisimpiin projekteihin, mikä on johtanut samalla resurssien säästöön. Vuoden 2010 loppuun mennessä Nordefcon piirissä oli käynnissä 53 erilaista tutkimusta ja projektia. Vertailun vuoksi vuonna 2009 Nordacin, Nordcapsin ja Nordsupin vastaava yhteisluku oli 117.²³⁹

Käytännön tasolla merkittävimmistä Nordefcon piirissä saaduista tuloksista voidaan mainita mm. kuljetus- ja logistiikka-yhteistyö Afganistan-operaatiossa, norjalais-ruotsalainen tykistöjärjestelmä ARCHER sekä Norjan kehittämä ja Suomen hankkima NASAMS II- ilmatorjuntaohjusjärjestelmä. Hyviä tuloksia on saatu myös yhteisharjoituksista, joita on pidetty viikoittain Suomen, Ruotsin ja Norjan ilmavoimien kesken. On myös huomattava, että pohjoismainen sotilaallinen yhteistyö on muutakin kuin pelkkä Nordefco, sillä päivittäistä ruohonjuuritason yhteistyötä tehdään muutoinkin kuin Nordefcon kautta. Nordefcon olemassaolon myötä Pohjoismaat ovat voineet kuitenkin keskittyä olennaisen yhteistyön kehittämiseen.²⁴⁰

Puolustusvoimien komentajan Ari Puheloisen mukaan pohjoismainen puolustusyhteistyö ei ratkaise Suomen asevoimien lähiaikojen rahoitushaasteita²⁴¹. Tähän mennessä suurimmat hyödyt yhteistyöstä onkin saatu operationaalisen toiminnan saralta. Hänen mukaansa saatavilla olevat hyödyt ovat kuitenkin niin merkittäviä, että yhteistyötä kannattaa ja sitä pitää syventää.²⁴² Tulevaisuuden näkymiin kuuluukin useita projekteja ja tutkimuksia yhteistyön kehittämiseksi. Suorituskyvyn kehittämisen saralla Pohjoismaat ovat esimerkiksi laatineet ns. ”top ten” -listan, johon kuuluu muun muassa tiedustelun, ilmavalvonnan ja ilmapuolustuksen kehittäminen. Suurimman huomion lienee kuitenkin kerännyt Ruotsin aloite pohjoismaisen pataljoonan (Battalion

²³⁷ Tuominen 2010, 21; NORDEFCON Military Level Annual Report 2010.

²³⁸ Memorandum of Understanding (MOU) for Nordefco, www.nordefco.org.

²³⁹ Järvenpää 2013, 142.

²⁴⁰ Järvenpää 2013, 146; Gotkowska ym. 2012, 24.

²⁴¹ Tämän voidaan olettaa koskevan myös muita Pohjoismaita.

²⁴² www.lentoposti.fi, 4.3.2013.

Task Force 2020) perustamiseksi. Sen tarkoituksena olisi toimia osissa tai kokonaisena erilaisissa kriisi- ja konfliktitilanteissa ulkomailla mutta mahdollisesti myös lähialueiden puolustamisessa.²⁴³ Ehdotus on saanut ristiriitaisen vastaanoton muissa Pohjoismaissa. Suomi periaatteessa kannattaa pataljoonan perustamista, mutta kokee poliittisesti ongelmalliseksi kysymyksen lähialueiden puolustamisesta. Tanska ja Norja eivät ole vielä ilmoittaneet kantaansa, mutta spekulatioiden mukaan ne eivät olisi liittymässä Ruotsin aloitteeseen.²⁴⁴ Muista merkittävistä yhteistyön tuloksista ja tulevista projekteista mainittakoon vielä yhteispohjoismaisen harjoitusohjelman luominen, pohjoismaisen logistiikkakonseptin kehittäminen kansainvälisiin operaatioihin sekä Afganistan-operaation jälkihoidon yhteispohjoismaisen koordinointi.²⁴⁵

Jos olemassa olevien yhteistyöhankkeiden kehitys säilyy positiivisena, on Gotkowskan ym. mukaan pidemmällä aikavälillä (10–20 vuotta) odotettavissa lisääntyvää puolustussuunnittelua yhteisten hankintojen ja aseistuksen jakamisen osalta. Norjan, Ruotsin ja Suomen tapauksessa kyseiset syvempään yhteistyöhön tähtäävät projektit eivät kuitenkaan voi olla ristiriidassa maiden itsenäisen poliittisen päätöksenteon kanssa tai asettaa kyseisiä maita toisistaan riippuvaisiksi oman alueen puolustamisessa. Onkin odotettavissa, että yhteistyö kehittyy enemmän tehtävien ja vastuualueiden yhteiskäyttöön (pooling) kuin jakamiseen (sharing). Kaikki Pohjoismaat haluavat myös kehittää yhteistyötä ns. ”smart defence” -periaatteen mukaisesti eli säilyttää nykyisen suorituskykynsä tai kehittää sitä ilman liiallisten sotilaallisten riippuvuussuhteiden syntyä. Gotkowska ym. painottavatkin, että saavutettavissa olevasta synergiaa huolimatta Nato ja suhteet Yhdysvaltoihin säilyvät Norjan ja Tanskan tärkeimpänä prioriteettina Suomen ja Ruotsin nojautuessa edelleen liittoutumattomuuteen Nato-yhteistyön ja CSDP:n kehittämisen puitteissa. Jos Naton rooli tulevaisuudessa vähenee Pohjolassa, voi pohjoismaisen yhteistyö kuitenkin tarjota hyvän pohjan syvemmälle alueelliselle integraatiolle.²⁴⁶

Nordefcon hyödyllisyydestä turvallisuusorganisaationa ollaan Saxin mukaan laajalti eri mieltä. Puolestapuhujat argumentoivat yhteistyön vahvistavan pohjoismaiden välisiä siteitä, mikä jo itsessään on saavutus turvallisuuden alalla. Tämän lisäksi päälle tulevat sotilaallisen voiman kasvu ja kustannustehokkuus. Skeptisesti Nordefcoon suhtautuvat näkevät puolustusyhteistyön puolestaan lisäävän riskialtista riippuvuussuhdetta maiden välille, vaikka ne eivät ole virallisesti keskenään

²⁴³ Järvenpää 2013, 143; Military Level Annual Report 2010, 22–23.

²⁴⁴ DefenseNews, 25.7.2013.

²⁴⁵ Military Level Annual Report 2011, 30. (Yksityiskohtainen selostus Nordefcon toiminnasta ja projekteista ks. www.nordefco.org/docs).

²⁴⁶ Gotkowska ym. 2012, 27.

liittoutuneita. Yhteistyön nähdään vievän resursseja työskentelystä suurempien ja tärkeämpien kumppanien kanssa. Samoin maiden asevoimien erilaiset rakenteet ovat herättäneet pohdintaa yhteensoveltuvuudesta niin hankintojen kuin operationaalisen toiminnan osalta. Tutkimusten mukaan Ruotsin, Norjan ja suurelta osin myös Tanskan asevoimat ovat yhteensopivia. Suomen kohdalla ongelmia aiheuttavat laajan asevelvollisuusarmeijan uudistamisvaikeudet taloudellisine kysymyksineen, liki täydellisesti muista poikkeava kieli sekä jossain määrin myös erilainen sotilaallinen kulttuuri.²⁴⁷

6.1.5. Baltia-yhteistyö

Baltian maiden uudelleen itsenäistyttyä 1990-luvun alussa Pohjoismaat riensivät auttamaan niin poliittisesti kuin sotilaallisestikin Neuvostojärjestelmän jäljiltä huonossa kunnossa olevia Viron, Latvian ja Liettuan yhteiskuntia. Sotilaallinen apu sisälsi mm. asevarustelua ja neuvonantoa maiden asevoimien perustamiseen. Myöhemmin kuvaan tuli infrastruktuurin ja standardien sovittaminen Nato-jäsenyyden vaatimalle tasolle. Etenkin Tanska oli aktiivisesti ajamassa Baltian maiden jäsenyyttä, sillä Saksan yhdistymisen myötä se ei ollut enää haavoittuvassa asemassa Venäjään nähden. Lisäksi sen tuki Baltian maille oli osa suurempaa agenda, jonka tarkoituksena oli vahvistaa suhdetta Yhdysvaltoihin ja näin ollen luoda kuvaa Yhdysvaltojen parhaana liittolaisena Euroopassa. Kaikkien Pohjoismaiden tavoite oli kuitenkin jouduttaa Baltian maiden jäsenyyttä Natoon (ja EU:hun) ja täten vahvistaa alueen turvallisuustilannetta.²⁴⁸

Baltian maiden liittyttyä Natoon vuonna 2004 yhteistyön tiiviys väheni ja sen luonne muuttui. Aikaisemmista avun vastaanottajista tuli yhteistyökumppaneita kansainvälisissä operaatioissa niin Naton kuin EU:n taisteluosastojen piirissä. Sotilaallinen yhteistoiminta oli kuitenkin vain osa laajempaa Pohjoismaiden ja Baltian maiden (NB8) yhteistyöformaattia taloudellisen, finanssisektorin, ympäristösuojelun, kulttuurin ja koulutuksen lisäksi. Vuodesta 2010 lähtien Pohjoismaat ja Baltian maat ovat asteittain syventäneet ulkopoliittisia suhteitaan ns. viisaiden miesten raportin pohjalta. Tätä varten ei ole kuitenkaan luotu erillisiä yhteistyörakenteita vaan käytetty hallitustenvälisiä konsultaatioita tarkoituksena koordinoita yhteistyötä ja sopia yhteisen kannan muodostamisesta. Gotkowska ym. näkevät yhteistyön vahvistavan Pohjoismaiden ja Baltian

²⁴⁷ Saxi 2011, 41, 49-59.

²⁴⁸ Gotkowska ym. 2012, 46; Dahl 2013, 70-71.

maiden asemaa ja kasvattavan alueen näkyvyyttä niin kansainvälisessä politiikassa kuin suhteessa Yhdysvaltoihin.²⁴⁹

Nordefcon perustamisen jälkeen Baltian maat ovat jälleen osoittaneet kasvavaa kiinnostusta laajempaan yhteistyöhön Nordefcon piirissä. Tämän on toivottu vahvistavan sotilaallisia yhteyksiä Pohjoismaihin. Tiiviimmän alueellisen yhteistyön on myös nähty tarjoavan epäsuorasti lisäturvatakuita Baltian maille (tosin ei Naton roolin kustannuksella) sekä ulkopoliittisen liikkumatilan kasvua.²⁵⁰

Pohjoismaat ovat kuitenkin olleet varovaisia suhteessaan läheisempään puolustusyhteistyöhön Baltian maiden kanssa. Virallisesti syyksi on ilmoitettu halu nähdä puolustusyhteistyön tulokset ensin pienemmässä mittakaavassa. Todellinen syy on kuitenkin Gotkowskan ym. mukaan halu välttää Venäjän epäilyt siitä, että laajeneva alueellinen yhteistyö kohdistuisi sitä vastaan. Lisäksi Pohjoismaat eivät halua Naton tulkitsevan, että kasvava yhteistyö merkitsisi Pohjoismaiden valmiutta ottaa vastuuta Baltian maiden turvallisuudesta ja näin ollen sitoutumisesta Baltian maiden puolustamiseen sotilaallisesti. Tosin sanoen Pohjoismaat eivät halua edistää minkäänlaista kehitystä, joka johtaisi ”turvallisuuden alueellistumiseen”. Nato-maana erityisesti Norja ei halua pohjoismaisen yhteistyön vaarantavan Naton läsnäoloa alueella.²⁵¹

Joka tapauksessa Pohjoismaat ovat viime vuosina laajentaneet puolustusyhteistyön tietyiltä osin koskemaan myös Baltian maita. Esimerkiksi viime vuodesta lähtien ovat Baltian maiden asevoimien komentajat voineet osallistua joihinkin Nordefcon tapaamisiin ja sotilasedustajat Nordefcon työryhmien työskentelyn tarkkailuun. Pohjoismaat haluavat kuitenkin mieluummin rajoittaa institutionaalisen yhteistyön Baltian maiden kanssa koskemaan yhteistoimintaa Itämeren alueen ulkopuolella, toisin sanoen kysymyksissä, jotka koskevat mm. siviili- ja sotilaskriisinhallintaoperaatioita ulkomailla ja ns. pehmeää turvallisuutta, kuten kyber- ja energiaturvallisuutta.²⁵²

²⁴⁹ Gotkowska ym. 2012, 46-47.

²⁵⁰ Gotkowska ym. 2012, 47.

²⁵¹ Gotkowska ym. 2012, 47; Saxi 2011, 70.

²⁵² Gotkowska ym. 2012, 47-48.

6.2. Stoltenbergin raportti

Samana vuonna kuin Nordsup-rapotti julkistettiin, kokoontuivat Pohjoismaiden ulkoministerit tapaamiseen Luxemburgissa.²⁵³ Ulkoministerit antoivat Norjan entiselle ulkoministerille Thorvald Stoltenbergille tehtäväksi selvittää Pohjoismaiden yhteistyömahdollisuuksia ulko- ja turvallisuuspolitiikassa 10–15 vuoden perspektiivillä.

Stoltenbergillä oli apunaan korkean tason pohjoismainen työryhmä.²⁵⁴ Suomesta työryhmään osallistuivat entinen kansanedustaja, tutkija Ulla Anttila sekä professori Tuomas Forsberg. Raportti ei sisällä minkäänlaista ulkopoliittista selontekoa tai tieteellistä analyysiä²⁵⁵ vaan 13 ehdotusta Pohjoismaiden yhteistyön tiivistämiseksi ulko- ja turvallisuuspolitiikan saralla. Ilma- ja merivalvonnan sekä arktisten alueiden yhteistyön kehittämisen lisäksi raportissa on myös huomioitu ns. laajan turvallisuuskäsitteen sisältämiä uhkia vastaan toiminen, kuten puolustautuminen tietoverkkoihin kohdistuvia hyökkäyksiä vastaan sekä yhteistoiminta katastrofitilanteissa. Ehkäpä mielenkiintoisin kohta raportissa oli ehdotus vastavuoroisesta turvallisuuspoliittisesta solidaarisuusjulistuksesta. Sen mukaan Pohjoismaiden on annettava selvitys siitä, miten ne reagoivat, jos jokin Pohjoismaa joutuu ulkoisen hyökkäyksen tai painostuksen kohteeksi.²⁵⁶ Stoltenbergin mukaan kyseinen julistus on tarpeellinen, sillä puolustusyhteistyön kehittäminen on hankalaa, jollei poliittisella tasolla ensin selvitetä toimintamalleja kriisin sattuessa.²⁵⁷ Sinänsä Stoltenbergin ehdotuksessa ei ollut mitään uutta. Ruotsi oli antanut jo aikaisemmin yksiselitteisen lausuman, jonka mukaan se ei aio katsoa vierestä, jos naapurimaihin tai Baltian maihin hyökätään.²⁵⁸ Stoltenbergin ehdotus konkretisoitui vuoden 2011 huhtikuussa, kun Pohjoismaat antoivat yhteisen solidaarisuusjulistuksen, jonka mukaan jonkin Pohjoismaan joutuessa hyökkäyksen kohteeksi muut Pohjoismaat sitoutuvat antamaan apua sitä pyydettyä. Solidaarisuusjulistuksen mukaan Pohjoismaiden on luonnollista tehdä yhteistyötä ulko- ja turvallisuuspolitiikan haasteissa solidaarisuuden hengessä. Tämä koskee erityisesti uhkatekijöitä, kuten ihmisen ja luonnon aiheuttamia onnettomuuksia sekä tietoverkko- ja terroristihyökkäyksiä.²⁵⁹

²⁵³ Saxi 2010a, 18.

²⁵⁴ Suomen ulkoministeriö 2009.

²⁵⁵ Jervell 2009.

²⁵⁶ Stoltenberg 2009a, 34.

²⁵⁷ Stoltenberg 2009b, johdanto.

²⁵⁸ Jervell 2009; HS 20.11.2009.

²⁵⁹ Suomen ulkoasianministeriö 29.4. 2011; www.norden.org, 7.4.2011.

Kuten Stoltenberg raportissaan esitti, ei yhteispohjoismainen julistus ole ristiriidassa maiden ulko- ja turvallisuuspoliittisten sitoumuksien kanssa vaan sen tarkoitus on täydentää niitä.²⁶⁰

Ruotsalainen historioitsija ja yhteiskuntakeskustelija Gunnar Wetterberg herätti huomiota vuonna 2009 mielipidekirjoituksellaan (ja myöhemmin aiheesta kirjoittamastaan kirjallaan), jossa hän ehdotti pohjoismaisen unionin perustamista. Wetterbergin mukaan Pohjoismaat muodostaisivat yhdessä huomattavan talousalueen, jolla olisi painoarvoa ja vaikutusvaltaa merkittävästi nykyistä enemmän kansainvälisillä näyttämöillä.²⁶¹ Unionin myötä Pohjoismaat varmistaisivat saavansa äänensä kuuluviin paremmin niin EU:ssa, YK:ssa kuin G20:kin joukossa, jossa ne voisivat olla vaikuttamassa niin globalisaation kuin talouskriisin johdosta tehtäviin suuriin päätöksiin.²⁶² Wetterberg ehdottaa huomattavia yhteiskunnallisia uudistuksia, kuten yhteisen hallituksen ja parlamentin muodostamista. Lisäksi Pohjolan liittovaltiolla olisi oma valtiopäämiehensä, yhteispohjoismainen kansalaisuus ja mahdollisesti tulevaisuudessa myös oma valuutta.²⁶³

Poliittisella tasolla Wetterbergin ehdotukset saivat kylmän vastaanoton. Vuoden 2010 marraskuussa Reykjavikissa pitämässään kokouksessaan kaikkien Pohjoismaiden pääministerit tyrmäsivät Wetterbergin ehdottaman unionin epärealistisena. Kolmas pohjoismaisen yhteistyön tulevaisuuden mahdollisuuksia pohtiva raportti ilmestyi vuonna 2010. Niin sanotusta *viisaiden miesten raportista* vastasivat Latvian entinen pää- ja ulkoministeri Valdis Birkavs sekä Tanskan entinen puolustusministeri Søren Gade. He jatkoivat Stoltenbergin viitoittamalla linjalla, mutta huomioivat myös kolmen Baltian maan tuoman lisäarvon.²⁶⁴

6.3. Taisteluosastot

Euroopan Union taisteluosastokonsepti sai alkunsa 2000-luvun alkupuolella osana EU:n laajempaa puolustusstrategiaa. Lähtölaukauksena toimi operaatio Artemis Kongossa vuonna 2003; se oli EU:n ensimmäinen Euroopan ulkopuolella tapahtunut operaatio. Vuonna 2004 julkaistiin paperi Headline Goal, jossa määritellään taistelujoukkojen toimintaan liittyviä seikkoja. Sen mukaan EU:lla pitää olla valmius käynnistää operaatio viiden päivän sisällä Eurooppa-neuvoston päätöksestä. Joukkojen pitää ehtiä 10 päivässä operaatioalueelle, jossa ne operoivat maksimissaan neljä kuukautta.

²⁶⁰ Stoltenberg 2009a, 35; Suomen ulkoasiainministeriö 29.4. 2011.

²⁶¹ Dagens Nyheter, 27.10. 2009.

²⁶² www.pohjola-norden.fi, 1.11. 2010.

²⁶³ Korhonen 2010, 32.

²⁶⁴ Korhonen 2010, 32.

Vuodesta 2007 toimintavalmiudessa olleita taisteluosastoja ei ole tähän päivään mennessä käytetty kertaakaan.

EU:ssa on edetty asiakirja asiakirjalta eteenpäin kohti yhä tiiviimpää yhteistyötä. Varsinkin Lissabonin sopimuksen jälkeen oletettiin, että yhteistyö saa yhä syvenevämpiä muotoja. Kuitenkin rakenneuudistusten haasteet (esim. EU:n ulkosuhdehallinnon alun ongelmat), Ranskan paluu Naton sotilaalliseen toimintaan, Iso-Britannian vähentynyt integraationmyönteisyys sekä talouskriisin mukanaan tuoma eurokriittisyys ovat aiheuttaneet sen, että Lissabonin sopimuksen mahdollisuuksia ei ole täysimääräisesti hyödynnetty eikä sen kehittäminen ole ollut ykkössijalla edellä mainittujen maiden agendoissa.²⁶⁵

Asiantuntijalausunnoissa onkin monesti noussut esiin näkemykset CSDP:n eräänlaisesta pysähdystilasta ja siitä, mikä on juridiikkaa ja mikä todellisuutta. Jäsenvaltioilla on myös toisistaan eriäviä turvallisuuspoliittisia intressejä sekä käsityksiä siitä, miten vallitseviin uhkakuihin pyritään vastaamaan. Samoin EU:n sisällä on poikkeavia näkemyksiä siitä, painotetaanko transatlanttisia suhteita vai nähdäänkö EU itsenäisenä toimijana.²⁶⁶

Oma lukunsa muodostaa luonnollisesti myös EU:n puolustuspolitiikan ja Naton välinen suhde, onhan EU:n jäsenvaltioista suurin osa myös Naton jäseniä. Monille EU-maille eurooppalaisen puolustusyhteistyön kehittäminen näyttäytyykin tarpeettomana, sillä Nato on niille puolustuksen perusta. Mikkola, Anteroine ja Lauttamäki näkevätkin, että EU:n yhteinen puolustus ei tule toteutumaan lähiaikoina eikä EU:sta ole kilpailijaksi Natolle sotilaallisessa kriisinhallinnassa jatkossakaan. Yhdysvaltojen, Naton ylivoimaisesti suurimman rahoittajan, intressien painopiste on siirtymässä kuitenkin Euroopasta Aasia-Tyynimeri-akselille, joten Yhdysvallat on jo pitkään korostanut Euroopan valmiutta ottaa enemmän vastuuta niin omasta puolustuksestaan kuin globaalista turvallisuudesta. Vaikka Nato on Euroopassa merkittävin toimija, myös yhteiseurooppalaisen puolustuksen kehittäminen on nähty tärkeäksi, eräänlaiseksi ”takaportiksi” Yhdysvaltojen strategisen painopisteen siirtyessä pois Euroopasta. Esimerkiksi vuonna 2011 Saksa, Puola ja Ranska tekivät ns. Weimarin aloitteen, jolla pyritään parantamaan CSDP:n toimivuutta kehittämällä operaatioiden johto- ja suunnittelukykyä. Keinoina ovat mm. EU:lle yhteisen

²⁶⁵ Mikkola ym. 2012, 103.

²⁶⁶ Mikkola ym. 2012, 97, 103.

operaatioesikunnan luominen, EU:n ja Naton välisen yhteistyön vahvistaminen ja taisteluosastojen rahoituskysymysten ratkaiseminen.²⁶⁷

Mikkola ym. toteavat pelkistetysti, että tulevaisuudessa EU:n sotilaalliset kriisinhallintaoperaatiot tullaan luultavasti tulevaisuudessakin toteuttamaan YK-, Nato- ja ”Coalition of the Willing” - mandaattien lisäksi siellä, missä taloudelliset ja poliittiset tekijät mahdollistavat operaation toteuttamisen, missä EU:lla on selvät turvallisuuspoliittiset intressit ja minne muut instanssit eivät lähde. Lisäksi voidaan olettaa, että jatkossa EU:n sotilaalliset kriisinhallintatoimet sidotaan aiempaa enemmän osaksi EU:n laajoja ulkopoliittisia pyrkimyksiä ja kokonaisvaltaisia strategioita.²⁶⁸

6.3.1. Nordic Battle Group

Prikaatinkenraali Esa Pulkkisen mukaan monikansallistamalla taisteluosastoja on tavoiteltu pientenkin valtioiden mukaan saamista toimintaan kuitenkin rasittamatta liikaa niiden kansallisia asevoimia.²⁶⁹ Vuonna 2004 EU:n sotilaallisia voimavaroja käsittelevässä konferenssissa Suomi, Ruotsi ja Norja ilmoittivat perustavansa monikansallisen taisteluosaston, joka perustuisi EU:n taisteluosastokonseptiin. Viro liittyi joukkoon hieman myöhemmin ja Irlanti vuonna 2008. Ruotsilla on ollut vetovastuu osastosta vuonna 2008 ja 2011 kuusi kuukautta kestäneissä valmiusvuoroissa. Suomi on lisäksi osallistunut vuonna 2007 Saksan johtamaan ja vuonna 2011 Hollannin johtamaan taisteluosastoon.

Pohjoismaainen taisteluosasto on ollut ainoa ryhmä, joka koostuu pelkästään pienistä EU:n jäsenvaltioista ja myös ainoa osasto, johon kuuluu Unioniin kuulumaton maa eli Norja.²⁷⁰

²⁶⁷ Mikkola ym. 2012, 109.

²⁶⁸ Mikkola ym. 2012, 110.

²⁶⁹ www.fiia.fi.

²⁷⁰ Andersson 2006, 37.

6.3.2. SHIRBRIG (Stand-by High Readiness Brigade)

SHIRBRIG perustettiin vuonna 1996, kun Itävalta, Kanada, Tanska, Hollanti, Norja, Puola ja Ruotsi allekirjoittivat sopimuksen koskien nopean toiminnan joukkoja YK-operaatioita varten. Tarkoituksena oli luoda operationaalisesti koheesi valmiusosasto ja parantaa YK:n kykyä reagoida nopeasti sotilaallisesti kansainvälisiin kriiseihin. Myöhemmin seitsemän muuta maata liittyi mukaan toimintaan, Suomi mukaan lukien.²⁷¹ SHIRBRIG osallistui useisiin kansainvälisiin operaatioihin mm. Etiopiassa ja Eritreassa.²⁷² SHIRBRIG lakkautettiin vuonna 2009 Pohjoismaiden vetäytyttyä toiminnasta loppuvuodesta 2008. Puolustusministeriön silloisen puolustuspoliittisen osaston päällikön Pauli Järvenpään mukaan asiasta vallitsi yhteisymmärrys. Hänen mukaansa joukkoihin ei ollut käytännön tarvetta tai halua. Jukka Tuonosen mukaan syy SHIRBRIG:in alasajoon oli puutteelliset resurssit panostaa sen toimintaan. Näitä olivat Tuonosen mukaan ainakin tuolloin vallinnut miehistöpula ja maiden muut sitoumukset.²⁷³

²⁷¹ www.shirbrig.dk.

²⁷² www.shirbrig.org.

²⁷³ HS 23.7. 2008.

7. POHJOISMAIDEN SUHDE

NATOON/EUROOPPALAISEEN/POHJOISMAISEEN PUOLUSTUSYHTEISTYÖHÖN

Seuraavassa tarkastelen yksikohtaisemmin kunkin pohjoismaan suhdetta vallitseviin puolustuspoliittisiin järjestelyihin eli Natoon, CSDP:hen ja pohjoismaiseen puolustusyhteistyöhön.

7.1. Norja

Silmiinpistävä seikka Norjan ulkosuhteissa yli sadan vuoden ajan on ollut sen jättäytyminen sivuun Euroopan asioita koskevassa politiikassa. Norja on tehnyt historian saatossa kolme hakemusta liittyäkseen EU:hun tai sen edeltäjiin. 1960-luvulla hanke tyrehtyi Ranskan presidentti De Gaullen vastustukseen. Myöhemmät hakemukset 1970-luvulla ja 1990-luvulla kaatuivat kansanäänestyksissä.²⁷⁴

Ymmärtääkseen norjalaisten asenteita eurooppalaista integraatiota kohtaan on Udgaardin mukaan otettava huomioon maan historiallinen tausta. Toisin kuin muut Skandinavian maat Norja ei ole keskiajan jälkeen integroitunut selkeästi Eurooppaan. Historian saatossa Norja on ollut pitkät ajat niin Ruotsin kuin Tanskan vallan alla, ja mistä syystä itsenäisyyden merkitys on ollut tärkeässä roolissa keskusteltaessa EU:sta. Voidaankin sanoa, että vasta runsaat sata vuotta kestänyt itsenäisyyden aika on ollut huomattava syy haluttomuuteen liittyä EU:hun. Kansakunnan rakentamisprosessi on ollut hyvin tärkeä norjalaisille ja se on heijastunut käsityksenä kansallisvaltiosta suurten poliittisten ja taloudellisten ongelmien ratkaisijana.²⁷⁵

Norja pysytteli valtavirtaisen eurooppalaisen politiikan ja kulttuurin ulkopuolella, erityisesti toisen maailmansodan jälkeen. Ulkopoliitikassa anglo-atlanttilaisesta suuntauksesta tuli hallitseva. Norjan geostrateginen asema kylmän sodan aikaisessa kaksinapaisessa maailmassa teki turvallisuuspolitiikasta ensiarvoisen tärkeän. Taloudelliset tekijät haluttiin pitää tiukasti erillään ”korkean tason” politiikasta kuten turvallisuuskysymyksistä. Tässä suhteessa EU:n yhdentymiskehitys poliittisine visioineen ei tuntunut norjalaisista houkuttelevalta. Vuoden 1994 kansanäänestykseen asti syvempi osallistuminen eurooppalaiseen yhteistyöhön nähtiin

²⁷⁴ Udgaard 2006, 324.

²⁷⁵ Matlary 1993, 47-48.

mahdolliseksi vain taloudellisessa mielessä, poliittinen integraatio nähtiin sen sijaan uhkana. Muutos suhteessa EU:hun tapahtui vuoden 1994 kansanäänestyksen jälkimainingeissa. Udgaardin mukaan silloinen pääministeri Brundtland tulkitsi kielteisen päätöksen pikemminkin tueksi perinteiselle suvereenisuudelle kuin laajamittaisen EU-yhteistyön torjumiseksi. Brundtlandin näkemystä siivitti naapurimaiden Suomen ja Ruotsin liittyminen EU:hun vuonna 1995.²⁷⁶

Vuoden 1994 kansanäänestyksestä lähtien Norjan hallitusten poliittinen linja yhdessä EU:n kehityksen kanssa on johtanut tiiviimpään yhteistyöhön Norjan ja EU:n välillä. Norja osallistuu EU:n sisämarkkinoihin vuonna 1994 solmimansa ETA-sopimuksen kautta. Se on myös osallisena Schengen-sopimuksessa ja osallistuu EU-lähtöisiin tutkimusprojekteihin kuten myös EU:n uusien jäsenmaiden taloudelliseen tukemiseen. Tämän lisäksi Norja on viime vuosina osoittanut kiinnostusta EU:n yhteiseen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan.²⁷⁷

Toisin kuin esimerkiksi Tanskan kohdalla ei kylmän sodan päättyminen merkinnyt Norjalle ”historian päättymistä”, kuten norjalainen historioitsija Olav Riste on asian ilmaissut. Vuosikymmeniä kestänyt naapuruus kylmän sodan aikaisen supervallan kanssa oli tehnyt norjalaiset varovaisiksi, varsinkin kun Neuvostoliiton luoteisosasta oli kehittynyt yksi maailman tiheimmistä sotilaallisista keskittymistä.²⁷⁸ Norjan pitäytyminen kylmän sodan aikaisessa puolustusajattelussa juonsi juurensa myös merialueiden ja luonnonvarojen suojelemisesta. Norjalla oli ja on edelleen merkittävä kalastus- ja öljyteollisuus, joiden turvaamiseksi laajat meri- ja ilmavoimat nähtiin tarpeellisiksi.²⁷⁹

Muutos norjalaisessa puolustusajattelussa tapahtui vuosituhannen vaihteessa. Vielä 90-luvulla ajattelua ohjasi näkemys asevoimista vain oman kansan ja sen alueiden puolustamiseen sekä poliittinen haluttomuus käyttää asevoimia ulkopolitiikan välineenä muutoin kuin rauhanturvaamisoperaatioissa. 2000-luvulle tultaessa Norjassa havahduttiin siihen tosiasiaan, että uusiin turvallisuusuhkiin vastaaminen edellytti puolustusvoimien uusiutumista kylmän sodan asetelmista. Lisäksi tarjoamalla joukkoja kansainvälisiin operaatioihin haluttiin estää marginalisoituminen EU- ja Nato – yhteistyön piirissä.²⁸⁰

²⁷⁶ Udgaard 2006, 325.

²⁷⁷ Udgaard 2006, 325.

²⁷⁸ Riste 2001, 277-8.

²⁷⁹ Saxi 2010a, 418-9.

²⁸⁰ Sallinen 2005, 18; Saxi 2011, 42, 53; Rieker 2006, 173.

7.1.1. Norja ja ESDP/CSDP

EU:n merkitys, varsinkin sen puolustusulottuvuutta koskevassa keskustelussa, kasvoi vähitellen Norjassa 90-luvulla. Maastrichtin sopimuksen jälkimainingeissa EU:n merkitys turvallisuuspolitiikassa, erityisesti ns. pehmeän turvallisuuden alalla, sai kasvavaa huomiota Norjassa. Kuitenkin vasta St. Malon sopimuksen myötä harppauksen eteenpäin ottanut eurooppalainen turvallisuusyhteistyö herätti norjalaiset ymmärtämään, että Unionin tavoitteet ylettyvät pehmeää turvallisuutta pidemmälle ja että norjalaisten on syytä olla mukana tässä kehityksessä saadakseen äänensä kuuluviin parhaalla mahdollisella tavalla.²⁸¹ Græger on kutsunut Norjan uutta lähestymistapaa ”troops for influence”-strategiaksi,²⁸² jonka tarkoituksena on ollut muokata Norjan puolustusvoimia kansainvälisiin tehtäviin sopiviksi ja käyttää niitä aktiivisesti sotilasoperaatioissa, joiden tarkoituksena on vahvistaa Norjan asemaa kansainvälisessä politiikassa. Vaikka *primus motorina* uudelle strategialle on toiminut Nato, voidaan myös tiivistyneen eurooppalaisen turvallisuusyhteistyön katsoa toimineen vaikuttimena uudistuksille. Esimerkkinä tästä on ollut mm. Norjan osallistuminen EU:n taistelujoukkoihin osana pohjoismaista taisteluosastoa.²⁸³ Norja on ollut aktiivisesti mukana myös EDA:n (*European Defence Agency*) toiminnassa mukana osallistumalla useisiin sen projekteihin. Tavoitteena on tiivistää yhteistyötä entisestään.²⁸⁴

Riekerin mukaan norjalaisessa ajattelussa tapahtunut huomattava muutos EU:n turvallisuus- ja puolustusulottuvuutta kohtaan pitää kuitenkin ymmärtää ennen kaikkea pyrkimyksenä välttää marginalisoitumista kuin vahvana tukena EU:n pyrkimyksille kehittää turvallisuuspuitteitaan.²⁸⁵

Sallisen puolestaan näkee yhtenä syynä Norjan halukkuuteen tehdä turvallisuuspoliittista yhteistyötä EU:n kanssa sen, että Norjan pohjoisten alueiden strategian merkityksen on vähentynyt Naton silmissä kylmän sodan jälkeen. Käytännössä tämä on tarkoittanut, että vastuu pohjoisista alueista on jäänyt entistä enemmän Norjan omalle vastuulle.²⁸⁶ 1990-luvulla Norja ei tuntenut tarvetta EU-jäsenyydelle luonnonvarojensa takia eikä Unionilla toisaalta vielä silloin ollut selkeää turvallisuuspoliittista ulottuvuutta. 2000-luvulla Norja on kuitenkin halunnut vahvistaa Euroopan

²⁸¹ Rieker 2006, 161.

²⁸² Græger 2002, 35.

²⁸³ Rieker 2006, 164; Græger 2008, 97, 101.

²⁸⁴ Lindbäck 2009.

²⁸⁵ Rieker 2006, 164.

²⁸⁶ Arktisten alueiden merkityksen kasvu on viime vuosina lisännyt myös Naton/Yhdysvaltojen kiinnostusta Pohjoisia alueita kohtaan.

asemaa vahvana ja yhtenäisenä toimijana, jolloin eurooppalaista kapasiteettiä vahvistamalla voidaan kantaa suurempaa vastuuta globaalista turvallisuudesta ja samalla myös oman alueen puolustamisesta, Norjan intressit mukaan lukien.²⁸⁷

Koska Norja ei kuitenkaan ole EU:n jäsen, pyrkii maa aktiivisesti pitämään turvallisuus- ja puolustusasiat Naton piirissä. Silloin kuin tämä ei ole mahdollista, se pyrkii vaikuttamaan parhaansa mukaan ESDP:n²⁸⁸ kautta. Graegerin mukaan tämä tendenssi tulee luultavimmin jatkumaan myös tulevaisuudessa riippumatta siitä minkä tyyppinen hallitus on vallassa.²⁸⁹

7.1.2. Norja ja Nato

Maan geopoliittinen asema ja sen kokemukset toisesta maailmansodasta vaikuttivat siihen, että Norja painotti jo kylmän sodan aikana turvallisuuspolitiikassaan kansainvälistä yhteistyötä rauhan ja tasapainon säilyttämisessä sekä konfliktien ja sotien ehkäisyssä. Norjassa korostettiin myös sitä, että kansallinen turvallisuuspolitiikka oli nähtävä osana laajempaa kokonaisuutta. Turvallisuuspolitiikassa haettiin samanaikaisesti sekä rauhaa että pelotetta luovaa vaikutusta ja tämän politiikan oli oltava johdonmukaista. Nato-jäsenyyden nähtiin takaavan parhaat mahdollisuudet harjoittaa kyseistä politiikkaa.²⁹⁰

Koko kylmän sodan ajan Norjan johdon suurin huolenaihe oli välttää Neuvostoliiton provosoimista. Tähän pyrittiin mm. kieltämällä Naton ydinaseiden sijoittaminen maahan.²⁹¹ Norja, kuten Tanskakin, tulivat tunnetuksi varauksellisesta suhtautumisestaan Naton toimintaan. Norjan tiedusteluyhteistyö Yhdysvaltojen kanssa ja Norjan geopoliittisesti merkittävä asema antoivat sille kuitenkin merkittävän aseman järjestössä.²⁹²

Norjan erityisasema Natossa joutui koetukselle kylmän sodan päättymisen seurauksena. Riekerin mukaan Norjassa suhtauduttiinkin uuteen aikakauteen kaksijakoisesti. Toisaalta kylmän sodan päättymisen oli jotain, mitä Norja oli tavoitellut YK:n ja ETYJ:in työn puitteissa. Toisaalta norjalaiset poliitikot pelkäsivät, että muutos vähentäisi kansainvälistä kiinnostusta Pohjolaa

²⁸⁷ Sallinen 2005, 116.

²⁸⁸ Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (*European Security and Defence Policy*). Lissabonin sopimuksen myötä vuonna 2009 ESDP nimettiin CSDP:ksi, yhteiseksi turvallisuus- ja puolustuspolitiikaksi (*Common Security and Defence Policy*).

²⁸⁹ Graeger 2008, 106.

²⁹⁰ Sallinen 2005, 19.

²⁹¹ Riste 2001, 16.

²⁹² Riste 2001, 216-27.

kohtaan.²⁹³ Tormod Heierin mukaan aktiivinen osallistuminen Yhdysvaltojen johtamiin sotilasoperaatioihin, lähinnä Naton sisällä, nähtiin uudeksi keinoksi säilyttää hyvät suhteet suurvaltaan.²⁹⁴ Tällä tavoin Norjassa toivottiin Naton tarjoamien turvatakuiden edelleen säilyvän. Norja poliittinen johto korosti, että jos Norja odottaa saavansa apua kriisitilanteissa, on sen myös itse annettava oma panoksena Naton toimintaan.²⁹⁵

Nato on siis muodostanut Norjan turvallisuuspoliittisen kulmakiven toisen maailmansodan jälkeen²⁹⁶ ja on vielä tämän päivän uhka-analyysien (tai niiden puuttumisen) valossa Norjan ykkösprioriteetti.²⁹⁷ Norjan valtiopäiväkirjoissa todetaan, että Nato tulee tulevaisuudessakin olemaan Norjan turvallisuus- ja puolustuspolitiikan ydin ja että maa haluaa olla mukana kehittämässä liittokunnan kykyä vastata uusiin turvallisuusuhkiin kehittämällä mm. kansallista kykyä osallistua nopean toiminnan joukkoihin.²⁹⁸

7.1.3. Norja ja pohjoismainen puolustusyhteistyö

Norja kuten muutkin Pohjoismaat on kohdannut budjettileikkausten ja sen myötä sotilaallisen suorituskyvyn ylläpitämiseen liittyvät haasteet. Kustannustehokkuuden kasvattamiseksi myös Norjassa on alettu tuntea kasvavaa kiinnostusta pohjoismaista puolustusyhteistyötä kohtaan, josta osoituksena voidaan mainita esim. Ruotsin ja Norjan puolustusvoimien yhteinen tutkimus yhteistyön kehittämiseksi vuonna 2007. Osallistuminen pohjoismaiseen taisteluosastoon nähdään Norjassa keinona päästä vaikuttamaan eurooppalaiseen puolustusyhteistyöhön, johon sillä olisi muuten ei-jäsenenä sangen rajalliset mahdollisuudet. Samalla Norjassa nähdään mukanaolo pohjoismaisessa yhteistyössä hyödyllisenä niin Ruotsille ja Suomelle, jotka näin ollen pääsevät tiiviimmin mukaan Nato-yhteistyöhön.²⁹⁹

Yleisesti ottaen Stoltenbergin raportti otettu on otettu Norjassa vastaan positiivisesti. Norjan sen aikaisen ulkoministeri Stören mukaan tärkeintä raportissa oli se, että se ylipäätään tehtiin: sen johdosta Pohjoismailla on tänä päivänä keskustelunaiheita, joiden kautta tarkastella tulevaisuuden

²⁹³ Rieker 2006, 154.

²⁹⁴ Saxi 2010a, 419.

²⁹⁵ Græger 2005, 89.

²⁹⁶ Sallinen 2005, 17.

²⁹⁷ Græger 2009, 2.

²⁹⁸ Sallinen 2005, 18.

²⁹⁹ Meld St. 6, 22, 24.

näkymiä³⁰⁰. Varsinkin raportissa mainitut ehdotukset pohjoisten alueiden yhteistyöstä, kuten merivalvonnasta, ovat Stören mukaan Norjan intressejä alueella ajatellen tärkeitä.³⁰¹

Vaikka pohjoismaainen puolustusyhteistyö nähdäänkin Norjassa myönteisessä valossa, on merkille pantavaa, että Norjan poliittisen eliitin puheenvuoroissa ns. kovan turvallisuuden kysymyksissä pohjoismaiselle yhteistyölle ei laiteta painoarvoa vaan korostetaan Naton roolia Norjan turvallisuuden takaajana.

7.2. Ruotsi

Ralph Enckell määritteli aikoinaan Ruotsin ulkopoliittikkaa: ”Suomi pyrkii hoitamaan suhteensa sekä itään että länteen yhtä hyvin, Ruotsi yhtä huonosti”. Max Jakobson jatkoi samalla linjalla kirjassaan 38. kerros: ” Ruotsin poliittiset johtajat ovat voineet maansa edullisen geopoliittisen aseman ansiosta syöttää kansalaisilleen moralisoivan ulkopoliittikan kaviaaria, suomalaisten on ollut pakko tyytyä reaali politiikan kaurapuuroon”. Edellä mainitut lainaukset katkeransuloisessa humoristisuudessaan heijastavat kuitenkin jossain määrin todellisuutta. Korhosen mukaan pohjoismaiden suhtautumista muuhun Eurooppaan on kuvastanut tietynlainen arroganttius. Hänen mukaansa vankka osa pohjoismaista identiteettiä on ollut itsensä asettaminen eettisesti korkeampaan asemaan muuhun Eurooppaan nähden eikä tämä ilmiö ole tänä päivänäkään vielä täysin hävinnyt.³⁰² Myös Browning on katsonut osan pohjoismaisen identiteetistä juontuvan Pohjoismaiden omakuvaan rauhaa rakastavina ja rationaalisina kansoina muuhun Eurooppaan verrattuna.³⁰³ Ruotsin kohdalla voidaan sanoa tämän ”kompleksin” olleen vahvin, kun ottaa huomioon sen geopoliittisen aseman, kuten Jakobsonkin on asian esittänyt.

Toisen maailmansodan jälkeen Ruotsi ja Suomi omaksuivat kumpikin puolueettomuuspolitiikan, joka yhteisestä nimittäjästään huolimatta kumpusi ja ilmeni erilaisista lähtökohdista. Ruotsin puolueettomuuden taustalla oli yhtäältä Ruotsin vahva sodanjälkeinen sotilaallinen asema Euroopassa ja toisaalta puolueettomuuden historiallinen perinne.³⁰⁴ Ruotsille puolueettomuus ei ollut siis sotilaallisen heikkouden heijastuma ja se näki itsensä merkittävänä tekijänä

³⁰⁰ Hansen 2009, 47, 49.

³⁰¹ Hansen 2009, 47.

³⁰² Korhonen 2011, 15.

³⁰³ Browning 2007, 27.

³⁰⁴ Tiilikainen 2006, 103.

kansainvälisessä politiikassa.³⁰⁵ Kahden maailmansodan ulkopuolella pysyminen nähtiin puolueettomuuspolitiikan ansioksi.³⁰⁶ Ruotsin turvallisuuspolitiikan tavoitteena on näin ollen ollut se, että kaikissa olosuhteissa kaikkia keinoja käyttämällä valtio on voinut turvata toimintansa vapaudet.³⁰⁷

Kylmän sodan päättymisen jälkeen Ruotsin puolustus ja puolustuspolitiikka ovat kokeneet mittavia muutoksia. Vaikka Ruotsin virallinen kanta on edelleen sotilaallinen liittoutumattomuus³⁰⁸, ovat kriisihallinta ja rauhanturvaamisoperaatiot korvanneet maan perinteisen aluepuolustusjärjestelmän. Ruotsi on tiivistä mukana EDSP:n kehittämisessä sekä osallistuu aktiivisesti Nato-yhteistyöhön rauhankumppanuusohjelman puitteissa. Se on toiminut myös pohjoismaisen taisteluosaston johtomaana. Myös puolustusteollisuuden alalla Ruotsi on suuntautunut kasvavissa määrin kansainväliseen yhteistyöhön.³⁰⁹

Vaikka Ruotsi reagoikin hitaanlaisesti kylmän sodan luomiin uusiin olosuhteisiin, muutos puolustuspoliittisessa ajattelussa tapahtui kuitenkin verrattain nopeasti. Esimerkiksi vuonna 1996 Ruotsin hallitus ilmoitti virallisesti sitä vastaan kohdistuvan suoran sotilaallisen uhkan olevan epätodennäköinen. Tämän sekä taloudellisten seikkojen johdosta Ruotsin puolustusvoimissa suoritettiin mittavat leikkaustoimet, jotka kohdistuivat niin reserviin kuin sotilaalliseen perustaan yleisesti. Kun kylmän sodan aikaan Ruotsilla oli valmius mobilisoida 800 000 miehen reservi taustanaan laajat ja hyvin kehittyneet ilmavoimat, on tilanne nykyään hyvin toisenlainen. Aluepuolustusjärjestelmä on purettu lähes kokonaan ja vain noin joka viides asevelvollisuusikäisistä astuu palvelukseen. Tilalle ovat tulleet hyvin koulutetut ja varustetut joukot valmiina vaativiin kansainvälisiin tehtäviin.³¹⁰

Kun tarkastellaan vielä Ruotsin puolustuspolitiikan kehittymistä kylmän sodan jälkeen, voidaan se Anderssonin mukaan jakaa kolmeen eri vaiheeseen. Ensimmäisen vaihe seurasi heti Berliinin muurin sortumisen jälkeen. Sen vaikutukseen kansainvälisiin suhteisiin suhtauduttiin varovaisen optimistisesti. Samalla kuitenkin jatkui huoli Venäjän geopoliittisista intresseistä alueella, minkä johdosta vahva aluepuolustus ja sotilaallinen liittoutumattomuus nähtiin edelleen tarpeellisiksi. 90-luvun puolivälissä alkanutta toista periodia kuvastaa merkittävä muutos puolustuspoliittisessa

³⁰⁵ Tiilikainen 1998; 51,53.

³⁰⁶ Tiilikainen 2006, 103.

³⁰⁷ Sallinen 2005, 13.

³⁰⁸ Peter Göthen mukaan Ruotsi luopui puolueettomuuspolitiikastaan jo vuonna 1992. Göthe 2011, 104.

³⁰⁹ Andersson 2007, 135.

³¹⁰ Andersson 2007, 135.

ajattelussa. Vaikka Venäjän merkitys puolustusajattelussa edelleen säilyi, tunnustettiin samalla kylmän sodan päättymisestä seurannut positiivinen turvallisuuspoliittinen kehitys. Tämän johdosta asevoimissa aloitettiin mittavat leikkaustoimet ja samalla omaksuttiin laaja turvallisuuskäsite kattamaan myös siviilikriisinhallinta. Kolmas ajanjakso alkoi vuosituhaten vaihteessa ja sitä on leimannut asevoimien mukautuminen globalisaatioon ja kansainvälisiin operaatioihin oman alueen ja sen puolustusjärjestelmän jäädessä vähemmälle huomiolle.³¹¹

Näin ollen perinteiset uhat, kuten esimerkiksi Venäjän puolelta tuleva hyökkäys, on nähty 2000-luvulla Ruotsissa hyvin epätodennäköisinä ja Ruotsi onkin seurannut yleiseurooppalaista linjaa puolustusvoimiensa uudelleen organisoinnissa kohti kansainvälistä yhteistyötä niin kriisinhallintaoperaatioissa kuin puolustusteollisuudenkin parissa.³¹² Ruotsalainen historioitsija Mikael af Malmberg esitti tiivistetysti näkemyksensä vuosituhaten alussa Ruotsin tilanteesta: ”Jos Ruotsia jokin uhkaa tänä päivänä, niin se ei ole invaasio vaan marginalisoituminen”.³¹³

Viime aikoina Ruotsissakin on kuitenkin käyty kiivasta keskustelua puolustusvoimien tilasta eikä vähiten siitä syystä, että Venäjän vakoilulentokone pääsi keväällä 2013 yllättämään Ruotsin ilmavoimat pahanpäiväisesti. Alkujaan kiivas keskustelu lähti kuitenkin liikkeelle Ruotsin puolustusvoimain komentajan lausunnosta, jonka mukaan Ruotsin asevoimat selviytyisivät itsenäisesti hyökkäyksestä noin viikon ajan. Salenius-Pasternakin mukaan pohdintaa on herättänyt myös huoli yksinjäamisestä mahdollisen kriisin koittaessa. Kylmän sodan aikana Ruotsi saattoi luottaa Naton ja Yhdysvaltojen apuun, vaikka se ei ollutkaan Naton jäsen. Nyt Ruotsissa on havahduttu siihen, että apua ei tarvittaessa ehkä olekaan saatavilla. Vuonna 2011 Ruotsin antama solidaarisuusjulistus ei ole saanut toivottua vastakaikua muualta Pohjoismaista. Tästä esimerkkinä on Norjan puolustusministerin lausunto helmikuussa 2013: sen mukaan Norjalla ei ole kykyä tai aikomusta avustaa Ruotsia, mikäli se joutuu hyökkäyksen kohteeksi.³¹⁴ Samoin Naton pääsihteeri Rasmussen painotti alkuvuodesta 2013, että Naton turvatakuut ja puolustussuunnittelu kuuluvat vain Naton jäsenvaltioille. Salenius-Pasternak näkeekin, että edellä mainitut seikat voivat lisätä Nato-myönteisyyttä Ruotsissa ja että itse jäsenyyshakemus voi tapahtua nopeallakin aikataululla.³¹⁵

³¹¹ Andersson 2007, 136.

³¹² Andersson 2007, 137.

³¹³ Malmberg 2001, 312.

³¹⁴ Tämä asettaa myös vuonna 2011 annetun pohjoismaisen solidaarisuusjulistuksen uuteen valoon.

³¹⁵ Salenius-Pasternak 2013, 1-2.

7.2.1. Ruotsi ja ESDP/CSDP

Ruotsin suhtautuminen eurooppalaiseen integraatioon näyttäytyi EY:n perspektiivistä kylmän sodan aikana yleisesti ottaen vastahakoisena ja skeptisenä. Taustalla oli halu jättäytyä pois sopimuksista, jotka saattaisivat vaarantaa sen itsemääräämisoikeuden. Oltuaan lähinnä eurooppalaisen integraatiokehityksen tarkkailijana yli kolme vuosikymmentä Ruotsin politiikan suunta muuttui.³¹⁶

Kylmän sodan päättymistä seuranneessa tilanteessa Ruotsi etsi aktiivisesti uutta suuntaa ja haki Euroopan yhteisön jäseneksi vuonna 1991. Ruotsissa uskottiin jäsenyyden tuovan vaikutusmahdollisuudet Euroopan taloudelliseen ja poliittiseen kehitykseen. Lähes täydellisestä liittoutumattomuudesta haluttiin siirtyä uuteen aikakauteen liittymällä Euroopan kehittyvään yhteistyöhön.³¹⁷ Tiilikaisen mukaan jäsenyys EY:ssä nousi esille nimenomaan taloudellisten seikkojen takia. Jäsenyyttä ei haettu turvallisuuspoliittisin syin, vaan Ruotsin pitäytyminen puolueettomuuspolitiikassa säilyi lähes muuttumattomana 2000-luvun alkupuolelle asti. Siihen saakka Ruotsin EY/EU- jäsenyydellä ei nähty olevan relevanssia maan turvallisuuspoliittisille määrittelyille ja linjavalinnoille.³¹⁸ Sallinen puolestaan katsoo olevan selvää, että jäsenyydellä uskottiin olevan vaikutusta myös turvallisuuspolitiikkaan, vaikkakin turvallisuuspoliittisen yhteistyön uskottiin pysyvän yhteisön varsinaisten yhteistyöpuitteiden ulkopuolella.³¹⁹

Edistääkseen kansallisia intressejään Ruotsi otti merkittävän rooli ESDP:n kehittämisessä. Yhtäältä Ruotsi oli aidosti kiinnostunut kasvattamaan EU:n kriisinhallinnan tehokkuutta. Toisaalta Ruotsi halusi estää nk. Petersbergin tehtävien³²⁰ laajentumisen sekä liikkumisen kohti yhteistä puolustusta.³²¹

ESDP näyttelee merkittävää roolia Ruotsin turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa. Se toimii *primus motorina* Ruotsin puolustusvoimien muodonmuutoksessa. Vanhan koulukunnan mukainen puolueettomuusajattelu on korvautumassa ymmärryksellä kansainvälisen yhteistyön tarpeellisuudesta myös ns. kovan turvallisuuden piirissä. Wedinin mukaan pinnan alla on silti vielä nähtävissä haluttomuutta sitoutua ja luottaa eurooppalaiseen turvallisuusjärjestelyihin. YK ja ns. pehmeä turvallisuus koetaan edelleen hyvin tärkeinä. Turvatakuita ei edelleenkaan hyväksytä ja

³¹⁶ Jerneck 1993, 23.

³¹⁷ Sallinen 2005, 13.

³¹⁸ Tiilikainen 2006, 106.

³¹⁹ Sallinen 2005, 14.

³²⁰ Petersbergin tehtävät kattavat humanitaariset ja pelastustehtävät, rauhanturvaamisen sekä taistelujoukkojen tehtävät kriisinhallinnassa.

³²¹ Wedin 2006, 144.

puolustusbudjetti perustuu kansalliseen näkemykseen (jossa perinteiset puolustukselliset seikat näyttelevät pientä roolia) eikä tarpeeseen osoittaa solidaarisuutta EU:ta kohtaan. Poliittisen toimintavapauden säilyminen nähdään edelleen hyvin tärkeänä. Edellä mainittujen seikkojen voidaan katsoa olevan luonnollisia ottaen huomioon Ruotsin geopolittisen sijainnin, EU-skeptisyyden ja historian.³²²

7.2.2. Ruotsi ja Nato

Ruotsista tuli Naton rauhankumppanuusmaa vuonna 1994. Nykyään Ruotsi tekee yhteistyötä Naton kanssa euroatlanttisen kumppanuusneuvosto EAPC:in ja rauhankumppanuusohjelman puitteissa. Liittyessään rauhankumppanuusohjelmaan Ruotsi halusi korostaa liittoutumattomuuttaan ja sitä että sen tavoitteena ei ole lähitulevaisuudessakaan liittyä varsinaiseksi jäseneksi. Toisin kuin Suomessa ei Ruotsissa ole käyty viime aikoja lukuun ottamatta varsinaista keskustelua Nato-jäsenyydestä. Sallisen mukaan tähän ei ole ollut edes tarvetta, sillä yhteistyö Naton kanssa on jo tällä hetkellä hyvin monipuolista ja Ruotsin armeija on niin Nato-yhteensopiva, että avun saaminen kriisitilanteessa olisi todennäköistä.³²³ Ruotsi onkin ehkä aktiivisin Naton rauhankumppanuusmaista, minkä johdosta sillä on etuisuuksia mm. tiedonsaannissa, jotka normaalisti kuuluvat vain täysjäsenille.³²⁴ Rauhankumppanuusyhteistyötä halutaan kuitenkin Ruotsissa kehittää edelleen tulevaisuudessa kuin myös muutakin yhteistyötä Naton kanssa mutta niin, ettei se ole ristiriidassa turvallisuus- ja puolustuspolitiikan peruslinjan kanssa.³²⁵

7.2.3. Ruotsi ja pohjoismainen puolustusyhteistyö

Ruotsin puolustusvoimien uudistuksen ohessa tapahtui myös muutos turvallisuuspolitiikassa kohti selkeämpää painotusta solidaarisuuteen ja yhteistyöhön.³²⁶ Esimerkkinä tästä on mm. Ruotsin puolustusministerin Sten Tolgforsin puhe vuonna 2009, jossa hän ilmoitti, että Ruotsi ei aio pysyä passiivisena, jos joku sen naapurimaista joutuu hyökkäyksen kohteeksi. Yhtä lailla Ruotsi odottaa saavansa apua muilta, jos sitä vastaan hyökätään.³²⁷

³²² Wedin 2008, 54.

³²³ 1990-luvun alun jälkeen julkisuuteen tuli ilmi tieto Ruotsin ja Naton salaisesta yhteistyöstä kylmän sodan aikana. Joidenkin tutkijoiden mielestä tämä tieto saattaa koko Ruotsin puolueettomuuspolitiikan kylmän sodan aikana uuteen valoon. (ks. tarkemmin Doeser 2008, 213).

³²⁴ Andersson 2007, 138.

³²⁵ Sallinen 2005, 15.

³²⁶ Göthe 2011, 106.

³²⁷ HS 20.11. 2009.

Ruotsin aktiivisuus pohjoismaisessa puolustusyhteistyössä ei rajoitu pelkästään teknis-taloudellisten seikkojen parantamiseen. Itämerellä on ollut suuri merkitys Ruotsille kautta historian ja alueelliset näkökulmat ovat maassa yhä tärkeämmässä roolissa. Näin ollen Ruotsille on tärkeää, että Itämeren alue säilyy vakaana ympäristönä mahdollistaen dialogin ja yhteistyön valtioiden välillä.³²⁸ Esimerkiksi Suomen ja Ruotsin välillä vuonna 2006 alkanut yhteinen elektroninen merivalvonta on sittemmin laajentunut kaikkia Itämeren rantavaltioita sekä Norjaa koskevaksi yhteistyömuodoksi.³²⁹ Myös arktisten alueiden kasvava merkitys on huomioitu ruotsalaisessa puolustusajattelussa, joskin Ruotsissa uskotaan arktisten alueiden johtavan ennemminkin kasvaviin yhteistyömahdollisuuksiin kuin konfrontaatioihin.³³⁰

Göthen mukaan pohjoismainen puolustusyhteistyö palvelee myös esimerkkinä Ruotsin yhteistyöhakuisesta politiikasta. Hänen mukaansa kaksi periaatetta hallitsee Ruotsin suhtautumista puolustusyhteistyöhön. Ensinnäkin, yhteistyön joustavuudella on merkitystä eli kaikkien pohjoismaiden ei tarvitse osallistua kaikkiin projekteihin vaan yhteistyö voi olla kahdenvälistäkin. Toiseksi, Ruotsi ei aseta rajoituksia sille kuinka laajaa tai syvälle ulottuvaa yhteistyö on, kunhan kansallinen suvereenisuus päätöksenteossa operationaalisen toiminnan toteuttamisessa säilyy.³³¹

Göthe näkee, että alkuinnostuksen pohjoismaiselle yhteistyölle luoneet olosuhteet ovat vielä olemassa ja että Nordefco on tässä suhteessa askel eteenpäin. Hänen mukaansa on kuitenkin päästävä ministeritapaamisten ja puheiden yli kohti kasvavaa käytännön yhteistyötä, jotta momentum ja kiinnostus yhteistyötä kohtaa säilyy.³³²

7.3. Tanska

Larsenin mukaan Tanskan ulkopolitiikka perustui kylmän sodan aikana neljän painoarvoltaan samanlaisen pilarin varaan (Nato, YK, pohjoismainen yhteistyö ja EY), jossa jokaiselle pilarille oli tarkasti määritelty roolinsa. Turvallisuuden sotilaallisten aspektien katsottiin kuuluvan tiukasti Natolle, vaikkakin YK:n rooli tunnustettiin rauhanturvaamisen saralla. Tanskan vasemmisto ei kuitenkaan tunnustanut neljän pilarin konseptia vaan halusi antaa suuremman painoarvon yhteistyölle YK:n ja pohjoismaiden kanssa, kuin Natolle ja EY:lle. Tanskan skeptinen

³²⁸ Göthe 2011, 105.

³²⁹ Ravanti 2010, 16.

³³⁰ Göthe 2011, 106.

³³¹ Göthe 2011, 106.

³³² Göthe 2011, 106-7.

suhteutuminen syvenevään eurooppalaiseen yhteistyöhön muualla kuin talouden saralla juonsi juuresta siitä, että Tanska pelkäsi integraatiokehityksen tekevän EU:sta supervallan ja näin ollen heikentävän Tanskan neljän pilarin tasapainoa. Tästä syystä Tanska pyrki myös pitämään sotilaalliset kysymykset poissa EY:n agendalta.³³³

Kylmän sodan päättyminen merkitsi uuden suunnan etsimistä Tanskan ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Idän ja lännen välisen vastakkainasettelun poistuminen merkitsi siirtymistä vanhojen uhkakuvien maailmasta tilanteeseen, jossa turvallisuuspoliittinen ympäristö oli vaikeammin määriteltävissä. Tanskan turvallisuuspoliittinen tilanne ja maan geopoliittinen asema ovat kuitenkin edelleen vakaita. Laajentuneet turvallisuuspoliittiset toimintamahdollisuudet ovat merkinneet Tanskan ulkopoliitiikassa huomattavaa aktivoitumista. Tanskan pienen valtion identiteettiin sekoittuu Sallisen mukaan mielenkiintoisella tavalla maan suurvaltahistoria ja ajatus siitä, että maan vaikutusvalta ei ole suoraan sidoksissa maan fyysiseen kokoon. Nämä tekijät näkyvätkin halussa olla vahva kansainvälinen toimija myös turvallisuuspoliittisissa kysymyksissä.³³⁴ Kun Tanskan sotilaallinen toiminta rajoittui kylmän sodan aikana rauhanturvaamisoperaatioihin, on se 1990-luvulta lähtien osallistunut aktiivisesti erilaisiin sotilaallisiin operaatioihin myös Naton raamien ulkopuolella.³³⁵

Kylmän sodan päättymisen seurauksena tapahtunut poliittisen ja geopoliittisen aseman muutos sai Tanskan ajattelemaan toisin ulkopoliitiikkaansa. Ulkopoliitiikan sotilaallistaminen nähtiin yhtenä keinona välttää marginalisoitumisen uudessa maailmanjärjestyksessä. Toisin sanoen Tanskan asevoimia ruvettiin käyttämään ulkopoliitiikan välineenä, osana globaalia aktivismia.³³⁶

7.3.1. Tanska ja ESDP/CSDP

Vaikka Tanska on ollut aktiivinen toimija EU:n ulkopoliitiikassa, on se kuitenkin suhtautunut hyvin vastahakoisesti EU:n puolustuksellisen ulottuvuuden kehittämiseen sen alkumetreiltä lähtien. Käytännön esimerkki tästä on mm. Tanskan vetäytyminen Naton Makedonian operaatiosta EU:n otettua komennon operaatiossa maaliskuussa 2003.

Larsenin mukaan Tanskassa on vallinnut kaksi poliittista diskurssia koskien suhtautumista EU:hun. Ensimmäinen diskurssi ei näe EU:ta hyödyllisenä Tanskalle niin poliittisesti kuin

³³³ Larsen 2000, 41; Larsen 2002, 91.

³³⁴ Sallinen 2005, 21.

³³⁵ Larsen 2008, 79; Sallinen 2005, 23.

³³⁶ Heurlin 2007, 130.

turvallisuuden kannalta vaan ”eurooppalaisena supervaltiona”, joka puolustusulottuvuutensa takia aiheuttaa uhan Tanskan suvereenisuudelle ja ulkopolitiikalle. Toinen diskurssi näkee puolestaan EU:n keskeisenä poliittisena ja taloudellisena tekijänä, jolla on merkittävä rooli myös turvallisuuspolitiikassa ja liberaalien arvojen puolustamisessa. EU nähdään eurooppalaisen turvallisuuden ankkurina, joten se on olennainen foorumi Tanskan turvallisuuspolitiikalle.³³⁷

ESDP:n konkretisoituminen ja institutionalisoituminen St. Malon kokouksen jälkeen vuonna 1998 hankaloittivat edelleen Tanskan asemaa eurooppalaisessa turvallisuusyhteistyössä ja useita aloitteita tehtiinkin Tanskan opt-out:in purkamiseksi.³³⁸ Tanskan perustuslaissa on kuitenkin kohta, jonka mukaan merkittävät päätökset EU:n suhteen tulee alistaa kansanäänestykselle. 1990-luvulla kaksi kansanäänestystä johti Tanskan kohdalla poikkeusjärjestelyihin EU:n suhteen, ja vuoden 2000 kansanäänestyksessä tanskalaiset sanoivat ei eurolle. Vaikka poliittisen eliitin piirissä ESDP:hen liittymistä yleisesti ottaen kannatetaan, kielteiset kannanotot kansanäänestyksissä ovat hillinneet intoa ryhtyä toimenpiteisiin opt-out:in purkamiseksi.³³⁹

Tanska on kompensoinut jättäytymistään pois EU:n puolustusulottuvuudesta aktiivisella ulkopolitiikalla koskien konfliktien ennalta ehkäisyä ja kriisinhallintaa myös EU:n piirissä. Kun Tanskan suhtautuminen EU:n valmiuksiin suorittaa myös sotilaallisia operaatioita on ollut skeptistä, suhtautuminen Unionin pehmeän turvallisuuden aloitteisiin on ollut puolestaan paljon myönteisempää.³⁴⁰

7.3.2. Tanska ja Nato

Kylmän sodan aikana Tanskan rooli Natossa oli verrattain passiivinen, minkä johdosta sitä kutsuttiin Naton ”alaviitemaaksi” sekä järjestön vapaamatkustajaksi.³⁴¹ Holbraadin mukaan Tanska oli usein haluton osallistumaan Naton projekteihin ja se lipesi usein Naton yhteisestä linjasta.³⁴²

Heurlinin mukaan Tanskan kylmän sodan aikaista turvallisuuspolitiikkaa voidaan kuvailla kahden suunnan politiikaksi, jossa yhtäältä haettiin turvaa Natosta ja toisaalta harjoitettiin ei-provokatiivista politiikkaa Neuvostoliittoa kohtaan.³⁴³

³³⁷ Larsen 2008, 81-2.

³³⁸ Rieker 2006, 133-4.

³³⁹ Larsen 2008, 89.

³⁴⁰ Larsen 2008, 87.

³⁴¹ Heurlin 2007, 119.

³⁴² Holbraad 1991, 108.

³⁴³ Heurlin 2007, 119.

Kylmän sodan päättyminen muutti perusteellisesti Tanskan suhtautumisen Natoon. Aikaisempi, jopa pasifistiseksi kutsuttu ulkopoliittinen linja muuttui aktiiviseksi ja uskolliseksi osallistumiseksi Naton toimintaan. Muutokseen liittyi tarve sitoa vastayhdistynyt Saksa tiukasti Eurooppaan, jossa se olisi kontrolloitavissa. EU ei tähän tarkoitukseen soveltunut, sillä Tanska oli jättäytynyt sivuun EU:n puolustuksellisen ulottuvuuden kehittämisestä. Näin ollen Nato nähtiin parhaimpana keinona suitsia Saksa aloilleen.³⁴⁴ Lisäksi uusi, aktiivinen ulkopoliitiikan suuntaus, varsinkin syyskuun 2001 terrori-iskujen jälkeen, on edellyttänyt osallistumista mm. Afganistanin ja Irakin operaatioihin. Sten Rynning on kutsunut Tanskaa termillä ”strategic offensive actor”, jolla hän viittaa Tanskan valmiuteen käyttää asevoimiaan sopivana välineenä taistelussa ”uudelle maailmanjärjestykselle” vihamielisiä voimia vastaan.³⁴⁵ Tanskan virallisissa puolustusasiakirjoissa Nato muodostaa edelleen Tanskan turvallisuuspoliittisen kulmakiven ja sen katsotaan olevan sitä myös tulevaisuudessa. Tanskan turvallisuuspoliittisissa intresseissä on ylläpitää ja tiivistää Naton asemaa turvallisuuspoliittisena foorumina Euroopan ja Yhdysvaltojen välillä. Tanska haluaa omalla esimerkillään näyttää olevansa uskottava Nato-kumppani, mutta ennen kaikkea Yhdysvaltojen uskollinen liittolainen, joka osallistuu Yhdysvaltojen rinnalla kansainvälisiin operaatioihin myös Nato-puitteiden ulkopuolella.³⁴⁶

7.3.3. Tanska ja pohjoismainen puolustusyhteistyö

Tanskan puolustusulottuvuutta koskeva varauma (opt-out) EU:ssa on aiheuttanut ongelmia myös pohjoismaiselle puolustusyhteistyölle, sillä sen vuoksi Tanska ei ole pystynyt osallistumaan pohjoismaisen taisteluosaston toimintaan.

Tanskan varauma on vaikuttanut pohjoismaiseen yhteistyöhön myös yleisemmällä tasolla. Kun Suomen, Ruotsin ja Norjan ulkoministerit kokoontuivat lokakuussa 2007 keskustelemaan tiiviimmistä puolustusyhteistyöstä, Tanskan ulkoministeri vetosi puolustusvaraumaan yhtenä syynä jättäytyä pois puolustusyhteistyöstä. Sittemmin Tanskassa tultiin johtopäätökseen, että pohjoismainen yhteistyö ei ole ristiriidassa puolustusvarauman kanssa, ja Tanska allekirjoittikin yhteisymmärryspöytäkirjat ensin Nordsup:in (2008) ja sittemmin Nordefcon (2009) osalta. Näin ollen Tanska voi olla mukana pohjoismaisessa puolustusyhteistyössä niin kauan kun se ei ole kytköksissä EU:n puolustusulottuvuuteen.³⁴⁷

³⁴⁴ Mouritzen 1997, 36.

³⁴⁵ Rynning 2003, 24.

³⁴⁶ Sallinen 2005, 22-23.

³⁴⁷ Saxi 2011, 26.

Tanska olikin NORDEFCO:n puheenjohtajamaa vuonna 2012. Puolustusministeriön mukaan Tanskan tavoitteet puheenjohtokaudellaan oli vahvistaa dialogia jäsenvaltioiden kesken sekä keskittyä neljään aihepiiriin: (1) Pohjoismaisen kapasiteetin kehittäminen Itä-Afrikassa YK:n puitteissa, (2) pohjoismainen teollisuusseminaari vuonna 2012 painopisteenä ”vihreä puolustus”, (3) yhteistyö arktisilla alueilla ja (4) yhteispohjoismaiset aloitteet materiaalin, koulutuksen ja harjoittelun saroilla.³⁴⁸

Tanskan entisen ulkoministeri Uffe Ellemann-Jensenin mukaan avain lähempään yhteistyöhön Pohjoismaiden välillä löytyy laajemmista ympyröistä kuten Natosta ja EU:sta. Hänen mukaansa mielekkäämmän yhteistyön saavuttamiseksi Suomen ja Ruotsin olisi liityttävä Natoon, Norjan ja Islannin EU:hun ja Tanskan tulisi luopua opt-out varaumistaan suhteessaan EU:hun, varsinkin puolustusulottuvuutta koskevasta. Ellemann-Jensen jakaa Stoltenbergin näkemyksen Pohjolan geopoliittisen merkityksen kasvusta ja pitää sen vuoksi elintärkeänä tiiviimpää pohjoismaista yhteistyötä niin arktisten alueiden kuin myös Venäjän lähialueita koskevan aktiivisen sotilaspolitiikan suhteen. Sen sijaan hän tyrmää Stoltenbergin ehdotuksen pohjoismaisesta solidaarisuusjulistuksesta viitaten jo olemassa oleviin, Naton tarjoamiin turvallisuustakuisiin.³⁴⁹

7.4. Suomi

Kylmän sodan aikana Suomen turvallisuuspolitiikan pääpiirteitä olivat puolueettomuuspolitiikan harjoittaminen ja erityissuhteen vaaliminen Neuvostoliittoon. Suomen puolueettomuus oli, toisin kuin Ruotsilla, enemmän instrumentaalinen kuin ideologinen ja maan identiteettiin perustuva. Sen tarkoituksena oli kansainvälis-poliittisen liikkumatilan parantaminen kahden valtablokin välillä.³⁵⁰ Idänpolitiikka ja puolueettomuus muodostivat kokonaisuuden, minkä vuoksi Suomi suhtautui varovasti läntiseen poliittiseen ja ylikansalliseen integraatioon.³⁵¹

Ojasen mukaan Suomi liittyi EU:hun turvallisuussyistä, mutta ei niinkään parantaakseen omaa turvallisuuttaan vaan koska se tunsikin oman asemansa tarpeeksi vakaaksi tehdäkseen niin. 1980-luvun loppu oli muuttanut Suomen poliittista ympäristöä monin tavoin. Neuvostoliitto oli pehmentänyt omaa kantaansa suhteessa eurooppalaiseen yhteistyöhön, jolloin puolueettomuudella välineenä idän ja lännen vastakkainasettelun ulkopuolella pysymiseen ei ollut enää tarvetta. Näin ollen jäsenyys ei

³⁴⁸ www.fmn.dk.

³⁴⁹ Fugl 2009.

³⁵⁰ Tiilikainen 2006, 52.

³⁵¹ Visuri 2001, 21.

ollut enää poliittisesti kiistanalaista. Suomi pystyi hakemaan jäsenyyttä, koska se ei enää vaarantaisi sen turvallisuutta.³⁵²

Suunnanmuutos ulkopolitiikassa merkitsisi siis vanhan puolueettomuuspolitiikan korvautumista vahvalla sitoutumisella eurooppalaiseen integraatioon, mukaan lukien osallistumisella yhteiseen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan (CFSP). Samalla aikaisempi puolueettomuusoppi vaihtui sotilaalliseen liittoutumattomuuteen. Tämä muutos ei ole kuitenkaan estänyt Suomen täysimittaista osallistumista ESDP:hen tai yhteistyöhön Naton kanssa rauhankumppanuusohjelman puitteissa.³⁵³

Suomen turvallisuuspolitiikassa pragmatismi on ilmentynyt halussa olla ottamatta selvää kantaa EU:n ja Naton välisiin suhteisiin. Poliittisen retoriikan tasolla Suomen suhtautumista voidaan Tiilikaisen mielestä kutsua ”kahden raiteen politiikaksi”, sillä Suomi on korostanut niin EU:n sotilaallisen toimintakyvyn vahvistamista kuin myös transatlanttisten turvallisuusrakenteiden roolia. Poliittisen toiminnan tasolla kuva on kuitenkin Tiilikaisen mielestä toisenlainen. Hänen mielestään on ilmeistä, että Suomi ei ole ollut estämässä CSDP:n edelleen kehittämistä perustuen näkemykseen sen heikentävästä vaikutuksesta Naton rooliin Euroopan turvallisuusrakenteissa. Pikemminkin Suomen prioriteetti on ollut taata yhtäläiset mahdollisuudet osallistumiseen ja vaikuttamiseen niille EU-jäsenille, jotka eivät ole Naton jäseniä. Kun huomioidaan Suomen vahva sitoutuminen Euroopan integraatioon, voidaan Suomi Tiilikaisen mukaan laskea niiden EU-maiden joukkoon, joiden suuntaus on ennemminkin eurooppalainen kuin atlantistinen.³⁵⁴

Vaikka Suomi pitäytyykin edelleen aluepuolustusjärjestelmässä ja yleisessä asevelvollisuudessa, kykyä osallistua sotilaallisiin kriisinhallintaoperaatioihin on kehitetty osana Suomen puolustuskapasiteettia. Sivosen mukaan osallistuminen kansainväliseen kriisinhallintaan on tärkeä osa Suomen turvallisuuspolitiikkaa ja Suomi näkee liittoutumattomuuspolitiikan keskeisenä elementtinä turvallisuuden ja stabiiliteetin takaamiseksi Pohjois-Euroopassa. Lisäksi Sivonen näkee Suomen linjan olla liittymättä Natoon tukena turvallisuudelle pohjoisessa Euroopassa.³⁵⁵

Kylmän sodan aikana vallinneissa olosuhteissa suomalaisen turvallisuuspolitiikan keskeisin tavoite oli maan pitäminen suurvaltaselkkausten ulkopuolella. Neuvostoliiton perspektiivistä Suomen lähialueilla sijaitsivat sille kaksi strategisesti merkittävää aluetta eli Leningradin talousalue ja

³⁵² Ojanen 2008, 56.

³⁵³ Tiilikainen 2006, 52.

³⁵⁴ Tiilikainen 2006, 53.

³⁵⁵ Knutsen 2000, 40-41.

Kuolan niemimaan sotilastukikohdat. Mahdollisen kansainvälinen kriisin puhjetessa Suomessa oletettiin Neuvostoliiton estävän Naton toiminnan Suomessa ja lisäävän alueella omaa läsnäoloaan.³⁵⁶

7.4.1. Suomi ja ESDP/CSDP

Kylmän sodan päättymisen aikaansaama muutos kansainvälispoliittisessa tilanteessa ja Euroopan Unionin jäsenvaltioksi pyrkiminen johtivat Suomen ulkopoliittisen linjan vaihtumiseen puolueettomuudesta sotilaalliseen liittoutumattomuuteen. Suomen piti vakuuttaa Unioni siitä, että sotilaallinen liittoutuminen poikkesi puolueettomuudesta ja että uuden ulkopoliittisen linjan myötä Suomi ei muodostaisi estettä Unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittämislle.³⁵⁷

Suomi on ollut aktiivisesti mukana kehittämässä eurooppalaista turvallisuusyhteistyötä, jonka merkitystä on korostettu myös ulko- ja turvallisuuspoliittisissa selonteissa.³⁵⁸ Esimerkiksi vuoden 2004 selonteossa todetaan, että ”Suomi osallistuu täysimääräisesti unionin yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämiseen ja toteuttamiseen”.³⁵⁹ Suomea onkin kutsuttu EU:n ”mallioppilaaksi” suhtautumisessaan eurooppalaiseen integraatioon. Aloitteet, kuten nk. *Petersbergin tehtävät ja pohjoinen ulottuvuus* ovat olleet Suomen keino näyttää muille jäsenmaille Suomen olevan keskeinen tekijä EU:ssa ja että se on kiinnostunut ja sitoutunut integraatioprosessiin.³⁶⁰

Osallistuminen kahteen taisteluosastoon on Kerttusen mukaan poliittisesti tärkeää Suomelle tiettyjen syiden takia. Yhteistyöllä Ruotsin kanssa on erityinen symbolinen painoarvo ottaen huomioon maiden yhteistyön monissa asioissa EU-asioissa. Ruotsalais-norjalais-suomalainen yhteistyö puolestaan on omiaan vaalimaan pohjoismaisia perinteitä rauhanturvaoperaatioissa. Osallistuminen myös Saksan ja Hollannin vetämiin taistelujoukkoihin on tarjonnut Suomelle mahdollisuuden työskennellä yhdessä kahden kokeneen ja vahvan EU/Nato- maan kanssa.³⁶¹

Viime vuosina EU:n puolustusulottuvuuden kehitys on kuitenkin ollut pysähdystilassa. Syyksi voidaan lukea niin poliittisen tahdon puuttuminen kuin ponnistelut talouskriisistä selviytymiseen.

³⁵⁶ Sallinen 2005, 24; Visuri, 2001, 21.

³⁵⁷ Ojanen 2002, 155-156.

³⁵⁸ Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 1997, 18; 2001, 4-5; 2004, 78; 2009; 81-2.

³⁵⁹ Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 2004, 78.

³⁶⁰ Rieker 2006, 121.

³⁶¹ Kerttunen 2005, 76.

Suuria odotuksia onkin asetettu joulukuussa 2013 pidettävälle Eurooppa – neuvoston kokoukselle, jossa on tarkoitus käsitellä viiden vuoden tauon jälkeen puolustusyhteistyön suuntaviivoja.

Salonius-Pasternakin mukaan Suomen ulkopoliittisessa linjassa on tapahtunut selvä muutos Islannin ilmatilan valvontaan osallistumisen myötä. Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittista linjaa ei rakenneta enää vain Euroopan unionin varaan. Salonius-Pasternak katsoo Islanti-operaation olevan selvä osoitus siitä, että Suomi on valinnut Pohjoismaat ja Naton lähimmiksi puolustuspoliittisiksi viiteryhmikseen. Suomen poliittinen johto on hyväksynyt Salonius-Pasternakin mukaan ilmavalvontaoperaation myötä sen tosiasian, että illuusio EU:n puolustusyhteistyön kehittymisestä elää vain muutaman pienen Natoon kuulumattoman EU -jäsenmaan retoriikassa.³⁶²

7.4.2. Suomi ja Nato

Valtioneuvoston vuoden 2004 selonteon mukaan puitteet, joissa Suomi tekee yhteistyötä Naton kanssa, ovat euroatlanttinen kumppanuusneuvosto EAPC, rauhankumppanuusohjelma PfP sekä sen seuranta- ja suunnittelujärjestö PARP. Nämä tarjoavat Suomelle mahdollisuuden turvallisuuspoliittiseen yhteistyöhön, tilaisuuden osallistua kriisihallintatehtäviin Nato-johtoissa operaatioissa sekä mahdollisuuden kehittää kansallisia kriisinhallintavalmiuksia ja niiden yhteensopivuutta sekä osallistua siviilivalmiussuunnittelua koskevaan yhteistyöhön.³⁶³ Suomi onkin osallistunut melkein kaikkiin kylmän sodan jälkeisiin Nato-operaatioihin sekä ollut mukana lukuisissa Nato-harjoituksissa.³⁶⁴ Vuodesta 2012 lähtien on Suomi osallistunut myös Naton nopean toiminnan joukkoihin (*NRF*) tarjoamalla eri sotilasyksiköitä sen joukkopooliin.³⁶⁵

Naton pääsihteeri Rasmussenin mukaan Suomen (kuten myös Ruotsin) jäsenyysprosessi olisi vain muodollisuus. Aktiivisen rauhankumppanuustoiminnan johdosta Suomi ja Ruotsi nähdään ennen kaikkea turvallisuuden tuottajina kuin sen kuluttajina ja monella tapaa myös Natolle läheisimpinä kumppaneina kuin monet muut varsinaiset jäsenvaltiot.³⁶⁶

Saxin haastatteleminen puolustusministeriön virkamiesten mukaan Nato nähdäänkin Suomessa toiseksi parhaana vaihtoehtona, jos pohjoismainen puolustusyhteistyö ei etene tai epäonnistuu kokonaan. EU:n puolustusyhteistyö nähdään liian monimuotoisena ja hitaasti etenevänä Natoon

³⁶² HS 20.5. 2012

³⁶³ Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 2004.

³⁶⁴ Dahl & Järvenpää 2013b, 128.

³⁶⁵ Kertomus Suomen valtiohallinnon osallistumisesta kumppanuusyhteistyöhön Naton kanssa 23.4. 2013, 3.

³⁶⁶ Dahl & Järvenpää 2013b, 124.

verrattuna. Naton ollessa Suomessa poliittisesti herkkä asia asia on mahdollisen jäsenyyden syvällisempi analysointi, ainakin julkisesti, hankalaa.³⁶⁷

7.4.3. Suomi ja pohjoismainen puolustusyhteistyö

Suomessa poliittisen ja sotilaallisen eliitin kannanotot pohjoismaiseen yhteistyön ovat olleet varauksetta myönteisiä. Kuten Tuomas Forsberg on todennut, on pohjoismainen puolustusyhteistyö poliittisesti helpommin myytävissä, kuin vaikka vahvoja tunteita herättävä Nato-jäsenyys.³⁶⁸

Vuoden 2009 ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa pohjoismainen yhteistyö mainitaan lyhyesti vain muutaman kerran, mutta se nähdään kuitenkin tärkeänä osana Suomen ulkopoliitiikkaa, eikä se poista tarvetta syventää yhteistyötä EU:n ja Naton kanssa.³⁶⁹

Sen sijaan ulkoasianvaliokunnan mietinnössä vuodelta 2009 pohjoismainen puolustusyhteistyö saa enemmän palstatilaa: *”Puolustusvaliokunnan (PuVL 4/2009 vp) tavoin ulkoasiainvaliokunta ei kuitenkaan pidä näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa Stoltenbergin raporttiin sisältyvää oletusta puolustusvoimien pitkälle menevästä roolierikoistumisesta todennäköisenä johtuen muuan muassa Pohjoismaiden asevoimien toiminnan erilaisesta painopisteyttämisestä. Ulkoasiainvaliokunta yhtyy puolustusvaliokunnan (PuVL 4/2009 vp) arvioon, jonka mukaan kaikilla Pohjoismailla on samanlaiset haasteet yhä kallistuvan puolustusmateriaalin kanssa, joten mahdollisimman laaja-alainen yhteistyö hyödyttäisi kaikkia osapuolia. Valiokunta näkee yhteistyössä mahdollisena myös operatiivisen tehokkuuden kasvamisen ja resurssien tehokkaamman käytön. Syvenevä yhteistyö ei korvaa EU- tai Nato-sitoumuksia, vaan täydentää niitä. Yhteistyöllä ei ole vaikutusta myöskään sotilaalliseen liittoutumattomuuteen.*

*Ulkoasiainvaliokunta tukee käytännönläheisen pohjoismaisen yhteistyön kehittämistä ja syventämistä myös puolustuksen alalla ja edellyttää, että eduskunta pidetään ajan tasalla tätä koskevien uusien päätösten valmistelusta”.*³⁷⁰

Gotkowska ym. katsovat, että Suomi pääsee Nordefcon avulla kehittämään epäsuorasti yhteistyötään Naton kanssa. Suomi on ollut haluton laajentamaan Nordercon agenda teknistaloudellisten yhteistyön ulkopuolelle, varsinkin ns. kovan turvallisuuden kysymyksissä. Sen

³⁶⁷ Saxi 2011, 28.

³⁶⁸ Forsberg 2013, 1177.

³⁶⁹ Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 2009, 57, 91.

³⁷⁰ Ulkoasianvaliokunta 2009.

sijaan kriisinhallintaoperaatiot on nähty suotuisana viitekehyksenä pohjoismaisen yhteistyön kehittämiseksi.³⁷¹

Suomi on pitkän poliittisen väännön jälkeen lupautunut myös osallistumaan Islannin ilmatilan valvontaan Stoltenbergin raportin ehdotuksen mukaisesti. Alkuun idea Natoon kuulumattomien Suomen ja Ruotsin osallistumisesta Nato-maa Islannin ilmavalvontaan sai kielteisen vastaanoton niin Naton kuin Suomen poliittisen johdon leirissä. Erään Suomen ulkopoliittikkaa käsittelevän sivuston blogistin mukaan syyt ilmapiirin muutokseen ovat kahdenlaisia. Ensinnäkin talouskriisin ja *smart defense* –ajattelun myötä Naton linja on muuttunut suopeammaksi uusien kumppanuusjärjestelyjä ja osallistumisia kohtaan. Toiseksi Suomen nykyinen presidentti ja puolustusministeri suhtautuvat myönteisesti niin Nato -yhteistyöhön kuin pohjoismaiseen puolustusyhteistyöhönkin. *Pohjoismaisuus* onkin viime aikoina saanut uutta pontta Suomen poliittisen eliitin puheenvuoroissa.³⁷²

Vaikka Islanti–operaatiota tuodaan julki yhteispohjoismaisena hankkeena, on kyse kuitenkin Nato – valtion ilmatilan valvonnasta ja suojaamisesta. Salenius-Pasternakin huomionarvoista on se, että Suomi on haluton osallistumaan EU-valtio Viron ilmavalvontaan, mutta kannatusta löytyy Pohjoismaa ja Nato -valtio Islannin ilmavalvontaan. Salenius-Pasternakin mukaan selvempää merkkiä pohjoismaisen puolustusyhteistyön vahvistumisesta EU-yhteistyön kustannuksella on vaikea löytää.³⁷³

Forsbergin mukaan Suomen osallistuminen Islannin ilmatilan valvontaan on selkeä askel siihen suuntaan, että Suomi ei puolusta enää ainoastaan omaa aluettaan. Islanti-operaatio ei välttämättä korreloi Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden kanssa, mutta tekee liittymisestä Natoon aiempaa luonnollisempaa, Forsberg toteaa.³⁷⁴

7.5. Islanti

Kylmän sodan aikana ja pitkälti vielä sen jälkeenkin vahva transatlanttisuus ja turvallisuuspoliittinen sitoutuminen Natoon leimasivat Islannin ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Kahdenvälisen puolustussopimuksen myötä Yhdysvalloilla oli Islannissa tukikohta vuoteen 2006

³⁷¹ Gotkowska ym. 2012, 34.

³⁷² www.ulkopolitist.fi.

³⁷³ HS 20.5. 2012.

³⁷⁴ www.kansanuutiset.fi.

asti. Se muodosti käytännössä Islannin puolustusvoimat, tarjoten pelotteen sekä myös turvaa mahdollisen kriisin varalta. Myös Islannin ilmatila valvonta tapahtui yhdysvaltalaisen joukkojen ja kaluston toimesta. Tarkasteltaessa eri Pohjoismaiden sotilaallista riippuvuussuhdetta Yhdysvaltoihin voidaan Islannin katsoa edustaneen äärimmäistä ”atlanttista” suuntausta, joka merkitsi myös hyvin torjuvaa suhtautumista eurooppalaiseen integraatioon. Islantilaiset kansana mieltävät itsensä kuitenkin eurooppalaisiksi ja ovat ylpeitä historiallisesta ja kulttuurisesta perinnöstään.³⁷⁵

Islantilaisten suhtautuminen Euroopan integraatioon on siis ollut nihkeää viime vuosiin saakka. Yhtäältä on pelätty maan suvereenisuuden menettämistä jäsenyyden myötä. lisäksi Unionin yhteinen kalastuspolitiikka kiintiöineen on nähty vaarantavan Islannin talouden. Yleisesti vallitseva näkemys onkin ollut, että jäsenyys Euroopan vapaakauppa-alueessa on riittävä takaamaan Islannin taloudelliset intressit.³⁷⁶ Viime vuosien tapahtumat ovat kuitenkin tuoneet suuria muutoksia Islannin sisä- ja ulkopoliittikkaan. Kahden ruotsalaistutkijan mukaan Islantia on kohdannut samanaikaisesti kolme kriisiä: poliittinen, taloudellinen ja puolustuspoliittinen.³⁷⁷ Islannin talouden kaaokseen ajanut pankkikriisi sekä yhdysvaltalaisen joukkojen poistuminen Keflavikistä ovat kasvattaneet Islannin poliittista kiinnostusta Eurooppaa kohtaan. Islanti jättikin jäsenhakemuksen Euroopan Unioniin vuonna 2009.³⁷⁸ Tätä kirjoitettaessa on Islannin jäsenyysneuvottelut kuitenkin jäädytetty. Huhtikuussa järjestetyissä parlamenttivaaleissa valtaan nousivat Edistyspuolue ja Itsenäisyyspuolue, jotka molemmat vastustavat Unionin jäsenyyttä.

Huolimatta statuksestaan valtiona ilman asevoimia Islanti on pyrkinyt tekemään osansa kansainvälisen rauhan säilyttämiseksi osallistumalla kansainvälisiin rauhanturvaamis- ja siviilikriisinhallintaoperaatioihin. Merkittävä askel tähän suuntaa oli valmiusyksikön (Icelandic Crisis Response Unit, ICRU) perustaminen vuonna 2001. ICRU sisältää eri alojen ammattilaisia, kuten lääkäreitä, poliiseja ja insinöörejä, jotka ovat saaneet erikoiskoulutuksen toimia kriisialueilla lyhyellä varoitusaikalla.³⁷⁹

7.5.1. Islanti ja ESDP/CSDP

Islannin jäsenyysprosessiin liittyvässä dokumentissa todetaan Islannin tukevan varauksetta Euroopan Unionin pyrkimyksiä vahvistaa omaa rooliaan yhtenäisenä voimana kansainvälisessä

³⁷⁵ Suomen ulkoasianministeriö 2011; Bailes and Thorhallson 2006, 328-9.

³⁷⁶ Bailes and Thorhallson 2006, 329.

³⁷⁷ Granholm and Malminen 2011, 10.

³⁷⁸ Suomen ulkoasianministeriö 2011.

³⁷⁹ Yhdysvaltojen ulkoministeriö 2013.

politiikassa. Lisäksi Islanti lupautuu täysin sitoutumaan eurooppalaiseen turvallisuusyhteistyöhön niiltä osin kun se ilman asevoimia siihen pystyy.³⁸⁰

7.5.2. Islanti ja Nato

Islanti on Naton perustajäsenvaltio ja maa onkin tukeutunut Natoon ja kahdenväliseen puolustussopimukseen Yhdysvaltojen kanssa yli 60 vuoden ajan. Islanti liittyi vuonna 2003 Yhdysvaltojen Irak-operaatioon tarjoten vähäisten resurssiensa vuoksi lähinnä symbolista tukea. Islanti tuki myös Naton Libya-operaatiota syksyllä 2011.³⁸¹ Vuonna 2006 Yhdysvallat ilmoitti jatkavansa Islannin puolustamista, mutta ilman pysyvää tukikohtaa Islannissa. Keflakin tukikohta suljettiin sen toimittua sitä ennen puoli vuosisataa Yhdysvaltojen tukikohtana Islannissa. Islannin hallitus ilmaisi tapahtuman johdosta tyytymättömyytensä, ja jopa yhdysvaltalaisten läsnäoloa vastustaneet poliitikot kritisoivat Yhdysvaltojen menettelyä asiassa. Pian Keflavikin sulkemisen jälkeen Yhdysvallat ja Islanti kuitenkin allekirjoittivat uuden sopimuksen, jossa määriteltiin uuden kahdenvälisen yhteistyön suuntaviivat puolustuksen ja turvallisuuden saralla.³⁸²

7.5.3. Islanti ja pohjoismainen puolustusyhteistyö

Saxi näkee Islannin puoltavan lähes varauksetta pohjoismaista yhteistyötä niin pehmeän turvallisuuden saralla kuten ilmatilan tarkkailussa Pohjois-Atlantilla (air surveillance) kuin kovan turvallisuuden, esim. ilmavalvonnan (air policing) saralla. Ongelman tässä yhteydessä muodostaa se, että Islannilla ei ole juuri mitään tarjota vastineeksi muille Pohjoismaille. Näin ollen Islanti säilyy tärkeänä kumppanina Norjalle ja Tanskalle, joilla on omia intressejä Pohjois-Atlantilla, mutta yhteistyö Suomen ja Ruotsin kanssa on vaatimatonta jaettujen intressien vähäisyyden vuoksi.³⁸³ Islanti on ollut kuitenkin kiinnostunut pohjoismaisesta ulko- ja turvallisuuspoliittisesta yhteistyöstä ja sen ulottamisesta pohjoisille alueilla Stoltenbergin raportin pohjalta.

³⁸⁰ www.eu.mfa.is.

³⁸¹ Suomen ulkoasianministeriö 2011.

³⁸² www.island.is.

³⁸³ Saxi 2011, 39.

7.6. Pohjoismaat ja yhteinen turvallisuusidentiteetti – onko sitä?

Edellisissä luvuissa tarkastelin kunkin Pohjoismaan turvallisuuspoliittisia suuntauksia niin historian valossa kuin nykyhetkeäkin tutkien. Seuraavaksi tarkastelen niiden merkitystä mietittäessä mahdollisen yhteisen turvallisuusidentiteetin olemassaoloa.

Thorvald Stoltenberg puhuu raportissaan pohjoismaiden jakavan ulko- ja turvallisuuspoliittisia intressejä johtuen niiden maantieteellisestä läheisyydestä.³⁸⁴ Kuten Saxi mainitsee, syventyvällä puolustuspoliittisella yhteistyöllä on oltava jonkinasteinen yhteneväisyys turvallisuuspoliittisissa intresseissä. Jos kansalliset näkemykset eroavat liiaksi, on vaikea luoda perustaa laaja-alaiselle yhteistyölle. Pohjoismailla on kuitenkin selvästi linjaeroja mitä tulee ulko- ja turvallisuuspolitiikan prioriteetteihin. Kysymys kuuluukin ovatko näkemykset riittävässä määrin samankaltaisia vai tekevätkö erot yhteistyön toteuttamisesta liian hankalaa.³⁸⁵

Historiallisesti katsoen ajatus geopolitiikasta voimana, joka vetää Pohjoismaita samaan suuntaan turvallisuuspolitiikassa, on kyseenalainen. Historian valossa geopolitiikka on pikemminkin toiminut erottavana kuin yhdistävä tekijänä Pohjolassa mitä tulee ns. kovan turvallisuuden kysymyksiin.³⁸⁶ Bernt Schillerin mukaan historia on todistanut, että Pohjoismaiden yhteistyön ajoittainen tiivistyminen on ollut aina seurausta ulkoisten voimien vaikutuksesta, esimerkiksi suurvaltojen painostuksesta johtuvaa eikä siis aidosta halusta yhdistää pohjoismaisia voimia.³⁸⁷ Kun ulkoisten voimien painostus Pohjoismaita kohtaan on kasvanut, on seurauksena ollut kansallisten intressien painotus pohjoismaisen yhtenäisyyden kustannuksella. Kovan turvallisuuden saralla ei näin ollen yhteistä pohjaa ole löytynyt.³⁸⁸ Historiallisina esimerkkeinä voidaan mainita mm. Ruotsin, Tanskan ja Norjan puolustusliittosunnitelmien kariutuminen toisen Saksa-Tanska -sodan kynnyksellä vuonna 1864. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen puolustusyhteistyö tiivistyi, erityisesti Suomen ja Ruotsin välillä, mutta toisen maailmansodan syttyessä kansalliset intressit ajoivat Pohjoismaat taas erilleen.³⁸⁹ Uusi yritys liittoutua tehtiin toisen maailmansodan jälkeen, kun Ruotsi ehdotti

³⁸⁴ Stoltenberg 2009, 5.

³⁸⁵ Saxi 2011, 31.

³⁸⁶ Saxi 2011, 31.

³⁸⁷ Schiller myöntää, että näkemyksillään hän eroaa paljon muista tutkijoista, jotka ovat painottaneet aidon pohjoismaisen yhteistyöhalun olemassaoloa.

³⁸⁸ Schiller 1984, 226.

³⁸⁹ Kaukiainen on kuvaillut tapahtumaa Pohjoismaiden poliittisen yhteistyön hautajaisiksi. Kaukiainen 1984, 218.

puolustusliiton solmimista Norjalle ja Tanskalle, mutta tälläkin kertaa erimielisyydet turvallisuuspolitiikan suuntauksissa teki liittoutumisaikeet tyhjiksi.

Edellisten esimerkkien valossa voidaan sanoa, että historia ei puolla pohjoismaista puolustusyhteistyötä, ainakaan ns. kovan turvallisuuden kysymyksissä. Tässä vaiheessa joku voisi huomauttaa, että kovan turvallisuuden kysymykset eivät kuulu pohjoismaiselle agendalistalle vaan kysymyksessä ovat ainoastaan teknis-taloudelliset yhteistyöpuitteet. Jos kuitenkin otetaan huomioon Stoltenbergin näkemys Pohjolasta yhtenäisenä turvallisuusalueena (single security space) yhtenäisine tavoitteineen ja näkemyksineen, on syytä miettiä onko asia todella näin.

On selvää, että Pohjoismailla on paljon yhteistä turvallisuusintresseissään. Kaikki maat painottavat laajan turvallisuuskäsityksen sisältämien uhkien kuten terrorismin ja kansainvälisen rikollisuuden torjuntaa. Kenraaliluutnantti Markku Kolin mukaan jokaisella maalla on kuitenkin myös omat turvallisuuspoliittiset intressinsä: Norjalla pohjoisessa, Suomella idässä, Ruotsilla lännessä ja Tanskalla etelässä.³⁹⁰ Samoilla linjoilla on myös Saxi. Hänen mukaansa Tanskan uhkakuvat ja haasteet eivät ole Pohjolaan sidottuja vaan voivat tulla mistä päin tahansa, luultavimmin kuitenkin Tanskan lähialueita kauempaa. Ruotsi jakaa Tanskan näkemyksen mutta kantaa huolta myös Venäjän kehityksestä. Norjalle tärkeitä ovat puolestaan Arktinen alue sekä Venäjä, mutta myös globaalit haasteet ja uhat. Suomelle merkityksellisintä on rajanaapuruus Venäjän kanssa, mutta muiden Pohjoismaiden tavoin Suomen agendalla on myös globaalit haasteet. Islannin huolena ovat pääasiassa ei-sotilaalliset haasteet, kuten ympäristötuhot, mutta arktisiin alueisiin kohdistuvan kasvavan mielenkiinnon myötä Islanti pitää silmällä myös perinteisiä sotilaallisia uhkia.³⁹¹

Clive Archerin mukaan edellä mainituista seikoista kumpuaa myös poliitikkojen laimeahko innostus Stoltenbergin raporttia kohtaan.³⁹² Vaikka käynnissä oleva yhteistyö saa todennäköisesti jatkossakin uusia muotoja, ei Archer näe nykyisen yhteistyöprosessin johtavan puolustusliittoon seuraavaan 10–15 vuoden aikana johtuen pohjoismaiden erilaisista strategisista lähtökohdista.³⁹³ Tätä näkemystä tukevat myös aiemmin työssäni käsitellyt maakohtaiset turvallisuuspoliittiset lähtökohdat.

Hyvänä esimerkkinä Pohjoismaiden erilaisista turvallisuuspoliittisista intresseistä on Nato-johtoinen Libya-operaatio vuodelta 2011. Kaikki viisi Pohjoismaata tukivat interventiota Libyan diktaattori

³⁹⁰ Mattila ja Härkönen 2009.

³⁹¹ Saxi 2011, 37-39.

³⁹² Archer 2010a, 14.

³⁹³ Archer 2010b, 69-70.

Muammar Gaddafin johtamaa regiimiä vastaan. Käytännössä tukitoimet osoittautuivat kuitenkin hyvin erilaisiksi. Tanska lähetti nopeasti operaatioon hävittäjiä ja kuljetuskoneen tarvittavine maajoukkoineen. Samoin teki Norja, joka yhdessä Tanskan kanssa suoritti eniten pommituslentoja suhteutettuna hävittäjien määrään. Jopa Natoon kuulumaton Ruotsi lähetti hävittäjiä, vaikka ne eivät loppujen lopuksi osallistunetkaan operationaaliseen toimintaan. Suomi ja Islanti eivät osallistuneet sotilaalliseen toimintaan, Islanti luonnollisesti siitä syystä, että sillä ei ole omia ilmavoimia.³⁹⁴ Suomessa jättäytymistä operaation ulkopuolelle perusteltiin sen aiheuttamilla kustannuksilla, mutta operaatio ei myöskään saanut taakseen riittävää poliittista tukea.³⁹⁵ Suomi ja Islanti tuomitsivat kuitenkin muiden Pohjoismaiden tavoin Libyan hallituksen toimet.³⁹⁶

Stoltenbergin raportissa Arktisen alue mainittiin useasti alueena, jossa tiiviimmän puolustus- ja turvallisuusyhteistyön mahdollisuuksia pitäisi tutkia. Kaikki Pohjoismaat ovatkin tiedostaneet arktisten alueiden merkityksen ja laatineet Arktisen aluetta koskevan strategian, Ruotsi viimeisimpänä vuonna 2011.³⁹⁷ Yhteisen sävelen löytäminen voi muodostua kuitenkin hankalaksi johtuen Pohjoismaiden erilaisista painotuseroista aluetta kohtaan. Kuten Wivel on todennut Arktisen alueen esiinnousun myötä Pohjoismaat joutuvat kohtaamaan niin perinteisiä kuin uusiakin turvallisuusuhkia, ja tämä asettaa haasteen pitkäjänteisen yhteistyön ja vaikuttamisen mahdollisuuksille lyhytaikaisen, pelkästään kansallisiin intresseihin tähtäävän politiikan sijaan.³⁹⁸

Toiseksi, Arktisen alue kilpailee nyt Pohjoismaiden huomiosta Itämeren alueen kanssa. Suomen ja Ruotsin geopoliittiset intressit ovat pääasiassa Itämeren alueella, kun taas Norja ja Islanti priorisoivat arktiset alueet korkeimmalle. Tanskan kohdalla huomio on jakaantunut molempien alueiden välille. Nämä eroavaisuudet ovat toki olleet olemassa jo aikaisemminkin, mutta Arktisen alueen strategisen merkityksen paluun myötä on korostunut Pohjoismaiden väliset eroavaisuudet ja näin ollen voi johtaa kysymykseen yhteistyön edellytyksistä arktisten alueiden kohdalla.³⁹⁹ Hilde on esimerkiksi todennut, että Norjan turvallisuuspolitiikan perspektiivistä pohjoismainen puolustusyhteistyö Arktisen alueen kohdalla ei edusta mielekästä vaihtoehtoa johtuen juuri Norjan vahvasta painotuksesta Arktisen aluetta kohtaa muihin Pohjoismaihin verrattuna.⁴⁰⁰

³⁹⁴ Wivel 2013, 79.

³⁹⁵ Dahl and Järvenpää 2013, 128.

³⁹⁶ Wivel 2013, 79.

³⁹⁷ Heininen 2011, 50.

³⁹⁸ Wivel 2013, 89.

³⁹⁹ Wivel 2013, 89.

⁴⁰⁰ Hilde 2013, 93 (Hilden näkemyksestä poikkeavia lausuntoja on myös esitetty. Näissä lausunnoissa korostetaan Suomen ja Ruotsin Venäjä –tuntemuksen hyödyllisyyttä Norjan Arktisen alueen strategiassa. Ks. tarkemmin www.wikileaks.org).

Monien tutkijoiden silmissä yhteispohjoismaiselle ajattelulle ja linjalle olisi kuitenkin tilausta, jotta niiden ääni tulisi paremmin kuuluviin Arktisen aluetta käsittelevillä yhteistyöfoorumeilla.⁴⁰¹ Instituutioiden merkitys on usein nähty hyödyllisinä vaikuttamisen välineinä nimeen omaan pienille valtioille. Yhdistämällä voimiaan eri instituutioissa pienet valtiot saavat äänensä paremmin kuuluviin, voivat edistää kiistojen rauhanomaista ratkaisua sekä rajoittaa suurvaltojen toimintavapautta. Tällaisella järjestelyllä voi olla myös kääntöpuolensa, sillä jos suurvallat kokevat instituutioiden rajoittavan liikaa niiden toimintaedellytyksiä tai jos ne kokevat ajavansa asiaansa paremmin institutionaalisten järjestelyiden ulkopuolella, on vaarana niiden jättäytyminen kokonaan pois kyseisistä instituutioista.⁴⁰² Esimerkkinä tästä voidaan pitää viiden Jäämeren rannikkovaltion, Yhdysvaltojen, Kanadan, Venäjän, Norjan ja Tanskan vuosina 2008 ja 2010 pitämiä ministeritason kokouksia, joihin ei kutsuttu muita Arktisen neuvoston jäsenvaltioita eli Suomea, Ruotsi ja Islantia. Lassi Heinisen mukaan tämä on herättänyt keskustelua Arktisen neuvoston roolin marginalisoitumisesta tai vaarantumisesta alueen johtavana yhteistyöfoorumina. Kokouksen puolustajien mukaan Arktisen neuvoston rooli on enemmänkin ns. pehmeän oikeuden (soft-law) mukainen instrumentti, joka välttää kysymyksiä liittyen luonnonvarojen laajamittaiseen teolliseen hyödyntämiseen tai perinteisiin turvallisuushyötyihin. Enteileekö tämä sitten paluuta pitkäaikaisempaan ja tiukempaan nationalismiin on Heinisen mukaan vielä epäselvää.⁴⁰³

⁴⁰¹ Ks. esim. Augustsson 2011; Cela 2011; Strang 2012.

⁴⁰² Wivel 2005, 395, 402.

⁴⁰³ Heininen 2011, 10; Cela 2012, 59.

8. JOHTOPÄÄTÖKSET

Olen työssäni pyrkinyt tarkastelemaan pohjoismaista puolustusyhteistyötä sen ensi askelista aina tähän päivään saakka. Vuosikymmeniin on mahtunut niin nousu- kuin laskusuhdanteitakin, ja viime vuosina on todistettu vahvaa nousukautta puolustuspoliittisten kysymysten äärellä. Kylmän sodan aikana nämä kysymykset olivat taka-alalla, mutta yhteiskunnan muilla osa-alueilla yhteistyö tiivistyi verrattain paljon, mikä johti esim. Pohjoismaiden neuvoston ja ministerineuvoston perustamiseen, passiunioniin, sosiaaliturvasopimukseen ja yhteiseen lainsäädäntöön. Kylmän sodan päättyminen avasi yhteistyölle uusia mahdollisuuksia, mutta toisaalta se merkitsi myös olemassa olleiden rakenteiden sulkeutumista. Pohjoismainen malli oli saanut haastajan yleiseurooppalaisesta integraatiosta.

Työni alussa esitin tutkimuskysymyksen koskien pohjoismaisen puolustusyhteistyön historiallista kehitystä nykyhetkeen asti ja sen näkymiä tästä eteenpäin. Englantilainen koulukuntahan on perinteisesti korostanut historiallisuutta kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa ja eittämättä historiallisten tapahtumien tunteminen tänä päivänä on välttämätöntä, muutenhan esimerkiksi Lähi-idän tai entisen Jugoslavian asetelmien ymmärtäminen olisi lähes mahdotonta. Historiallisen tietämyksen merkitystä siis korostetaan, mutta toisaalta koulukunnan teoretisoinnissa varoitetaan sen voivan myös rajoittaa kykyä tehdä päätöksiä nykyhetkessä. Seurauksena on siis eräänlainen plus miinus nolla -tilanne, joka voi jättää tutkijan eräänlaiseen noidankehään. Tämän problematiikan voidaan esimerkiksi katsoa tulevan esiin mietittäessä mahdollisuutta syventää entisestään pohjoismaista puolustusyhteistyötä, vaikka historiallinen ”rekordi” ei sitä monessa mielessä puollakaan.

Ehkäpä hedelmällisempi lähestymistapa pohjoismaiseen yhteistyöhön onkin *oakeshottilainen* näkemys historiasta *ideana*, joka hylkää käsityksen historiasta meille valmiita vastauksia tai ohjenuoria antavana lähteenä. Näin ajateltuna pohjoismaisuus voidaan nähdä eräänlaisena *ideana*, joka on sisäänrakennettu kyseisten valtioiden mentaliteettiin. Välillä se uinuu pinnan alla kuten kylmän sodan päätymisen jälkeisinä vuosina ja välillä se nostaa päätään tarpeen vaatiessa kuten tänä päivänä. Tällä hetkellä pohjoismaisuuden ”poolista” ammennetaan voimavaroja teknistaloudellisten ongelmien ratkaisemiseen sekä maiden asevoimien operationaalisen yhteistyön parantamiseen. Eurooppalainen puolustusyhteistyö ei ole (käytännössä) edennyt odotetulla tavalla ja vauhdilla, joten ratkaisumalleja on haettu tuttujen ja monella tapaa luontevien kumppanien avulla.

On totta, että Pohjoismaat muodostavat turvallisuuspoliittisilta sitoumuksiltaan ja monilta osin myös uhka-arvioiltaan sangen heterogeenisen joukon. Laajoihin turvallisuusuhkiin vastaaminen on kaikkien Pohjoismaiden agendalla, mutta jokaisella maalla on myös omat turvallisuuspoliittiset intressinsä. Ns. kovaan turvallisuuteen liittyvien kysymysten spekulointi ei tässä vaiheessa ole nähdäkseni mielekäästä. Norjalle, Tanskalle ja Islannille puolustuksellisen perustan tarjoaa yksiselitteisesti Nato. Suomen puolustusdoktriini perustuu edelleen yleiseen asevelvollisuuteen ja koko maan puolustukseen. Ruotsissa puolustuspoliittinen keskustelu käy tällä hetkellä kuumana. Maan asevoimien rajut leikkaukset *vis-à-vis* koettu kasvava Venäjä-uhka ovat nostaneet Nato-jäsenyyden jälleen vahvasti tapetille. Keskustelua on Ruotsissa herättänyt myös pohjoismaisen solidaarisuusjulistuksen jääminen lähinnä retoriikan tasolle. Onkin spekuloitu, että Ruotsi hakee jo lähivuosina Naton jäsenyyttä. Tämä luonnollisesti aiheuttaisi Suomessa turvallisuuspoliittisen aseman uudelleenarvioinnin. Toisin sanoen Pohjolan turvallisuuspoliittinen kartta *voi* hyvinkin näyttää toiselta 10–15 vuoden päästä, mutta fokuksen pitäminen nykypäivän tilanteen asettamien raamien puitteissa palvelee yhteistyön edistymistä tällä hetkellä kaikkein parhaiten. Lisäksi kaikki Pohjoismaat varovat tekemästä viittauksia, jotka heikentäisivät Naton läsnäoloa alueella ja voisivat näin ollen luoda kuvaa Pohjoismaiden halusta ottaa lisävastuuta Itämeren alueen turvallisuudesta.

Miltä sitten näyttää pohjoismaisen puolustusyhteistyön tulevaisuus tämänhetkisen kehityksen ja tiedon valossa? Monien asiantuntijoiden mukaan puolustusyhteistyön läheskään koko potentiaalia ei ole vielä hyödynnetty. Useita ns. lippulaivaprojekteja on käynnissä tai suunnitteilla, joten Nordefcon (mahdolliset) todelliset taloudelliset hyödyt selviävät vasta vuosien päästä. Useiden asiantuntijoiden mukaan on kuitenkin selvää, että asevoimien rahoitushaasteisiin ei pohjoismaisen puolustusyhteistyö tuo ratkaisua, ainakaan lähivuosisikymmenenä. Tähän mennessä merkittävimmät edistysaskeleet onkin otettu juuri yhteistyön operationaalisella puolella ja tämän tendenssin voidaan olettaa jatkuvan kansainvälisten operaatioiden koordinoimisen ja yhteisten harjoitusten kautta. Poliittisella tasolla yhteistyön lisäarvoksi on mainittu myös sen ”poikkiorganisationalinen” vaikutus. Norja ja Islanti näkevät Nordefcossa mahdollisuuden päästä osallistumaan eurooppalaiseen puolustusyhteistyöhön ja toisaalla Suomi ja Ruotsi pyrkivät Norjan avustuksella pääsemään yhä lähemmäksi Naton rakenteita.

Arktisen alueen kysymyksissä Pohjoismaiden yhteiselle rintamalle on varmasti tilausta, vaikka maiden välillä onkin painotuseroja koskien alueen merkitystä kunkin maan ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Silti pienten valtioiden voimien yhdistäminen olisi merkittävä apu oman äänen kuuluville saamisessa, kun vastapelureina ovat suurvaltiot kuten Venäjä ja Kiina, maat, jotka seuraavat tiivistä Arktisen alueen kehitystä ja jotka monasti näkevät kansainvälisen politiikan nollasummapelinä.

Englantilaisen koulukunnan perspektiivistä yhteistyön tulevaisuus voi muodostua haasteelliseksi, kun mietitään niitä attribuutteja, joita tässäkin työssä on liitetty pohjoismaiseen yhteistyöhön (yhteisöllisyys, me-tunne, syvä normien sisäistämisen aste jne.). Pohjoismainen puolustusyhteistyö ei ole nimittäin enää puhtaasti pohjoismaista vaan mukaan on tullut ja on tulossa muitakin valtioita. Pohjoismailla on perinteisesti ollut maine luotettavina yhteistyökumppaneina ja koska alueelliset yhteistyöjärjestelyt ovat tänä päivänä monen valtion kiinnostuksen kohteena, halukkaita riittänee liittymään pohjoismaiseen brändiin. Tästä esimerkkinä on ns. *pohjoinen ryhmä*, jonka piirissä Pohjoismaat, Baltian maat, Iso-Britannia, Saksa, Hollanti ja Puola keskustelevat puolustuspoliittisen yhteistyön tiivistämisestä.

Kysymys kuuluukin, mitä yhteistyön laajeneminen merkitsee pohjoismaisen tai pikemminkin pohjoiseurooppalaisen alueellisen puolustusyhteistyön piirissä olevien valtioiden koheesiolle, kun perustana ei ole enää pelkästään vain pohjoismainen kulttuuri- ja arvopohja, vaan mukaan tulee valtioita omine toimintakulttuureineen ja näkemyksineen? Onko olemassa jokin kipupiste jossa kohtaa yhteistyön laajeneminen kumoo sille alun perin asetetut hyötynäkökohdat? Teknistaloudellisten kysymysten kohdalla haastavaksi voi laajenemisen myötä muodostua yhteistyön säilyttäminen joustavana ja konsensukseen perustavana. Samoin erikokoisten asevoimien tarpeiden yhteensovittaminen voi muodostua ongelmalliseksi, asia, joka on konkretisoitunut jo monessa mielessä samankaltaistenkin Pohjoismaiden kesken (vrt. esim. Agusta-helikopterihanke).

Mutta ehkä vielä tärkeämpänä, ainakin tämän työn lähtökohdista katsottuna, ovat kysymykset *luottamuksen, läpinäkyvyyden* sekä ylipäätään *pohjoismaisen identiteetin* säilymisestä puolustusyhteistyön kantavana voimana. Esimerkiksi ns. Visegrad-maiden yhteistyön kohdalla yhdeksi ongelmakohdaksi on mainittu keskinäisen luottamuksen puute. Monien Nordefcon piirissä työskentelevien piirissä Pohjoismaiden välinen juuri *luottamus* on puolestaan mainittu ehkäpä tärkeimmäksi yhteistyötä koossapitäväksi voimaksi. Voidaankin olettaa, että puolustusyhteistyön laajetessa seurauksena on jonkinasteinen siirtymä *uskomuksesta laskelmointiin* kasvavan osallistujajoukon sovittaessa kansallisia intressejään kollektiivisiin yhteistyöpyrkimyksiin. On toki selvää, että puolustusyhteistyön saralla laskelmointia esiintyy jo pelkästään Pohjoismaidenkin kesken, ja jo Baltian maiden auttaminen ja integroiminen länteen kylmän sodan päättymisen jälkeen oli selvä merkki laskelmoinnista. Pohjoismaat toki tunsivat solidaarisuutta Baltian maita kohtaan jo historiallisistakin syistä, mutta auttamisen taustalla oli myös halu täyttää Neuvostoliiton romahtamisesta seurannut turvallisuustyhjiö. Nykyään puolustusyhteistyötä motivoivat paljolti myös kansalliset tarpeet, joita ovat mm. kustannustehokkuuden lisääminen ja asevoimien järjeistäminen siten, että se vastaa oman maan puolustuksen lisäksi myös laajoihin turvallisuusuuhkien asettamiin haasteisiin. Asian *ydin* on kuitenkin siinä, että Pohjoismaiden

nykyinen läheinen puolustusyhteistyö lepää yhteiskunnan eri osa-alueita käsittävän pitkäaikaisen ja tiiviin yhteistyöverkoston päällä, ja jos ja kun Nordefco laajenee, niin tämä konstruktio saa haastajan yhä monimuotoisemmasta valtioiden joukosta.

Pohjoismainen puolustusyhteistyö on jo tähän päivään mennessä saavuttanut merkittäviä tuloksia ja tiivistyvän/laajenevan yhteistyön edetessä lisää edistysaskeleita on odotettavissa. Kun tähän lisätään vielä Arktisen alueen haasteet ja mahdollisuudet sekä suurvaltojen kasvava kiinnostus aluetta kohtaan on selvää, että Pohjola tulee jatkossakin säilymään niin poliitikkojen kuin tutkijoiden mielenkiinnon kohteena.

LÄHDELUETTELO

PRIMÄÄRIAINETO

Sanomalehdet

”Islannin ilmavalvonta muuttaisi Suomen puolustuspolitiikkaa”. Kansan Uutiset verkkolehti, uutinen, 25.5. 2012. Saatavissa <<http://www.kansanuutiset.fi/uutiset/kotimaa/2803213/islannin-ilmavalvonta-muuttaisi-suomen-puolustuspolitiikkaa>>, luettu 9.12. 2013.

”Norja hylkäsi Ruotsin”. Kaleva, pääkirjoitus, 25.11. 2008.

O’dwyer, Gerard, “Sweden Proposes Nordic Battalion Force Plan”. DefenseNews, 25.7.2013, luettu 12.11. 2013.

”Pohjoismaat aikovat vetäytyä YK:n nopean toiminnan joukoista”. Helsingin Sanomat, uutinen, 23.7. 2008, luettu 8.5. 2012.

”Puolustusvoimat saa uuden tehtävän”. Helsingin Sanomat, pääkirjoitus, 20.5. 2012, luettu 13.11. 2013.

”Ruotsin puolustusministeri lupaa sotilaallista apua Suomelle”. Helsingin Sanomat, uutinen, 20.11.2009, luettu 12.11. 2013.

Wettenberg, Gunnar, “De fem nordiska länderna bör gå ihop i en ny union”. Dagens Nyheter, debatt, 27.10.2009, luettu 18.11. 2012.

Puolustusyhteistyöasiakirjat

”Nordic Defence Cooperation. Goals of the Finnish Presidency 2009”. Saatavissa <http://news.bipcontracts.com/cgi-bin/news/news.cgi?action=full_story_BIP&id=192497&unpub=false&strt=&act=next&term=&keyword_bool=&websiteId=>>, luettu 8.5. 2012.

NORDSUP (2008) Nordic Supportive Defence Structures – Progress Report. Saatavissa <<http://www.forsvarsmakten.se/upload/dokumentfiler/NORDSUP.pdf>>, luettu 12.9. 2012

NORDEFECO (2010) Memorandum of Understanding on Nordic Defence Cooperation. Saatavissa <www.nordefco.org/docs>, luettu 14.9. 2012

NORDEFECO (2011) NORDEFECO Military Level Annual Report 2010. NORDEFECO MCC. Oslo. Saatavissa <<http://www.nordefco.org/docs>>, luettu 12.9. 2012.

Hallitus- ja valtiopäiväasiakirjat sekä muut selonteot ja selvitykset

Islannin ulkoministeriö. Iceland’s application for membership of the EU. Iceland’s Negotiating Position for Chapter 31 on Foreign, security and defence policy. Saatavissa <http://eu.mfa.is/media/ESB/samningskaflar/31/NegPosICEch31_FINAL.PDF>, luettu 12.9. 2012.

Meld. St. 6. (2009-2010). *Nordisk samarbeid*. Saatavissa <<http://www.regjeringen.no/pages/2247253/PDFS/STM200920100006000DDDPDFS.pdf>>, luettu 11.5. 2012.

Suomen Puolustusministeriö. Pohjoismainen puolustusalan yhteistyö NORDEFCO. Saatavissa <<http://www.defmin.fi/index.phtml?s=520>>.

Suomen puolustusministeriö. Puolustuspolitiikka. Saatavissa <<http://www.defmin.fi/?s=451>>, luettu 11.9.2012.

Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko 1997. Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus. VNS 1/1997. Saatavissa <http://www.defmin.fi/julkaisut_ja_asiakirjat/suomen_turvallisuus-_ja_puolustuspoliittiset_selonteot/selonteko_1997>, luettu 5.5. 2012.

Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko 2001. Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka. VNS 2/2001. Saatavissa <http://www.defmin.fi/julkaisut_ja_asiakirjat/suomen_turvallisuus-_ja_puolustuspoliittiset_selonteot/selonteko_2001a>, luettu 5.5. 2012.

Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko 2004. Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004. VNS 6/2004. Saatavissa <http://www.defmin.fi/julkaisut_ja_asiakirjat/suomen_turvallisuus-_ja_puolustuspoliittiset_selonteot/selonteko_2004>, luettu 5.5. 2012.

Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko 2009. Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009. VNS X/2009. Saatavissa <http://www.defmin.fi/julkaisut_ja_asiakirjat/suomen_turvallisuus-_ja_puolustuspoliittiset_selonteot/selonteko_2009>, luettu 5.5. 2012.

Suomen ulkoasiainministeriö (2009) ”Pohjoismaista yhteistyötä tiivistetään ulko- ja turvallisuuspolitiikassa”. Uutiset 9.2.2009. Saatavissa <<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=159036&contentlan=1&culture=fi-FI>>, luettu 11.9. 2012.

Suomen ulkoasianministeriö/ Suomen suurlähetystö, Reykjavik. ”maatiedosto islanti, ulko- ja turvallisuuspolitiikka, 7.10. 2011. Saatavissa <<http://www.finland.is/public/default.aspx?nodeid=43514&contentlan=1&culture=fi-FI>>, luettu 17.5. 2012.

Suomen ulkoasianministeriö (2011) Pohjoismaisen yhteisvastuun periaate; pohjoismainen solidaarisuus. Muistio, 29.4.2011. Saatavissa <<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=UTP+18/2010+1.+UM+29.04.2011&base=euykirj&palvelin=www.riksdagen.fi&f=WORD>>.

Tanskan puolustusministeriö. All about Nordic Defence Cooperation. Saatavissa <<http://www.fmn.dk/eng/allabout/Pages/NordicDefenceCooperation.aspx>>, luettu 11.9.2012.

Yhdysvaltojen ulkoministeriö (2013) US Relations With Iceland. Saatavissa <<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3396.htm>>, luettu 11.9.2013.

Muut Internet lähteet

”A 24 Viking” (2011) Saatavissa <<http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/a24-viking.htm>>, luettu 3.3. 2012.

”Bilateral relations”. Saatavissa <<http://www.iceland.is/iceland-abroad/us/iceland-and-the-us/bilateral-relations/>>, luettu 11.8. 2012.

”Cameron calls for northern European alliance”. BBC NEWS, 25.1. 2011, luettu 12.11. 2013.

Saatavissa <<http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-12233939>>, luettu 14.11. 2013.

“History of SHIRBRIG”. Saatavissa <<http://www.shirbrig.dk/html/hist.htm>>, luettu 20.4.2011.

”Islannin ilmavalvonta – saaga ulkopoliittisesta kiirastulesta”. Nimimerkki ”Mies ulkосуomalainen”, 6.5. 2013. Saatavissa <<http://ulkopolitist.fi/2013/05/06/islannin-ilmavalvonta-saaga-ulkopoliittisesta-kiirastulesta/>>, luettu 9.12. 2013.

Komentaja Puheloinen: ”Pohjoismainen puolustusyhteistyö ei ratkaise rahoitushaasteita”. Uutinen. Saatavissa <http://www.lentoposti.fi/uutiset/komentaja_puheloinen_pohjoismainen_yhteistyo_ei_ratkaise_rahoitushaasteita>, luettu 17.11.2013.

”Norway’s defence policy at a crossroads: Clarity from USG is key”. US Embassy in Oslo, 18.12.2007, Saatavissa <http://www.wikileaks.org/plusd/cables/07OSLO1161_a.html>, luettu 8.12.2013.

”Pohjoismaiden ministerineuvoston historian ennen vuotta 1971”. Saatavissa <<http://www.norden.org/fi/pohjoismaiden-ministerineuvosto/tietoa-pohjoismaiden-ministerineuvostosta/pohjoismaiden-ministerineuvoston-historia/ennen-vuotta-1971>>, luettu 4.5.2012.

Pohjola-Norden, uutinen 1.11.2010. Saatavissa <http://www.pohjola-norden.fi/fi/ajankohtaista/pohjoismaisia_uutisia/uutinen/?id=14&selArticle=195>, luettu 10.5. 2012.

”Public statement”. Saatavissa <http://shirbrig.org/public_statement_shirbrig.pdf>, luettu 2.2. 2011.

UPI Breakfast Briefing: EU:n taisteluosastojen tulevaisuus. Tiivistelmä kutsutilaisuudesta 8.2.2011. Saatavissa <<http://www.fiia.fi/fi/event/335/>>, luettu 6.9.2012.

”Yksi kaikkien ja kaikki yhden puolesta”. Uutinen 7.4.2011. Saatavissa <<http://www.norden.org/fi/ajankohtaista/uutiset/yksi-kaikkien-ja-kaikki-yhden-puolesta>>, luettu 5.4.2012.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Andersson, Jan Joel (2006) *Armed and Ready? The EU Battlegroup Concept and the Nordic Battlegroup*. Research Report 2006:2. SIEPS. Stockholm.

Andersson, Jan Joel (2007) ”A New Swedish Defence for a Brave new World”. Teoksessa Matlary, Janne Haaland and Østerud, Øyvind (edit.), *Denationalisation of Defence. Convergence and Diversity*. Ashgate Publishing Limited. Hampshire.

Andrén, Nils (1981) ”Nordic Countries Between East and West”. Teoksessa Allardt, Erik ym. (edit.), *Nordic Democracy: ideas, issues, and institutions in politics, education, social and cultural affairs of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden*. Det Danske Selskab. Copenhagen.

Andrén, Nils (1982) ”Changing Strategic Perspectives in Northern Europe”. Teoksessa Sundelius, Bengt (edit.), *Foreign Policies of Northern Europe*. Westview Press. Colorado.

Andrén, Nils (1984) ”Nordic Integration and Cooperation – Illusion and Reality”. *Cooperation and Conflict*, XIX, pp. 251-262.

Archer, Clive (2010a) "Can There Be Nordic Strategic decision-making in Crisis and War? Teoksessa Kurkinen, Heidi (edit.), *Strategic Decision-making in Crisis and War*. National Defence University, Department of Strategic and Defence Studies. Series 2: Research Reports No. 42. Helsinki.

Archer, Clive (2010b) "The Stoltenberg Report and Nordic Security: Big Idea, Small Steps. Teoksessa Hvidt, N. and Mouritzen, H. (edit.), *Danish Foreign Policy Yearbook 2010*. Danish Institute for International Studies. Copenhagen.

Augustsson, Per (2011) "Towards a common strategy for the Arctic: The Nordic countries can lead the way". Teoksessa Nurick, Robert and Nordenman, Magnus (eds.), *Nordic-Baltic Security in the 21st Century. The Regional Agenda and the Global Role*. Atlantic Council.

Aunesluoma, Juhana (2005) "Pohjolan kotimarkkinat. Suomi ja Pohjoismaiden taloudellinen yhteistyö. Teoksessa Häggman, Larserik (toim.), *Suomi Pohjoismaana. Suomi 50 vuotta Pohjoismaiden neuvostossa*. Pohjola-Norden. Vaasa.

Bailes, Alyson J.K. (2006) "Introduction. the European defence challenge for the Nordic Region. Teoksessa Bailes Alyson J.K., Herolf, Gunilla and Sundelius, Bengt (edit), *The Nordic Countries and the European Security and Defence policy*. Oxford University Press.

Bailes, A. and Thorhallsson, B. 2006. "Iceland and the European Security and Defence Policy", Teoksessa Bailes Alyson J.K., Herolf, Gunilla and Sundelius, Bengt (edit), *The Nordic Countries and the European Security and Defence policy*. Oxford University Press.

Bain, William (2009) "The English School and the Activity of Being an Historian". Teoksessa Navari, Cornelia (edit.), *Theorising international society. English school methods*. Palgrave Macmillan. Basingstoke.

Barros, James (1968) *The Aland Islands question : its settlement by the league of nations*. Yale University. New Haven.

Bellamy, Alex J. (2005) "Introduction: International Society and the English School". Teoksessa Bellamy, Alex J. (edit.), *International Society and its Critics*. Oxford. University Press.

Bonnén, Preben & Søsted, Michael (2003) "The Origin, Development and Perspectives of Nordic Cooperation in an Enlarged European Union". *Österreichische Zeitschrift*, Nr. 1. Vienna, Austria

Branders, Håkan (2005) "Suomen liittyminen Pohjoismaiden neuvostoon". Teoksessa Häggman, Larserik (toim.), *Suomi Pohjoismaana. Suomi 50 vuotta Pohjoismaiden neuvostossa*. Pohjola-Norden. Vaasa.

Browning, Christopher S. (2007) "Branding Nordicity: Models, Identity and the Decline of Exceptionalism". *Cooperation and Conflict*. Vol.41, No.1, pp. 27-51.

Bull, Hedley (1966) "International Theory: The Case for a Approach". *World politics*. Vol 42 [4], 361-367.

Bull, Hedley (1977) *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. Macmillan. London.

Bull, Hedley (1995) *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. 2. painos. Macmillan. Basingstoke.

- Bull, Hedley (2000) "International Relations as an Academic Pursuit". Teoksessa Alderson, Kai and Hurrell, Andrew (edit.), *Hedley Bull on International Society*. Macmillan. Basingstoke.
- Buzan, Barry (2004) *From International to World Society? English School Theory and the Social Structure of Globalisation*. University Press. Cambridge.
- Buzan, Barry (2009) "The Middle East through English School Theory". Teoksessa Buzan, Barry and Gonzalez-Pelaez, Ana (edit.), *International Society and the Middle East. English School theory at the Regional Level*. Basingstoke. Palgrave Macmillan.
- Buzan, Barry and Little, Richard (2000) *International Systems in World History: Remaking the Study of International Relations*. Oxford University Press. Oxford.
- Cela, Margrét (2012) "Towards Nordic peace: a small state approach". Teoksessa Heininen Lassi & Rouge-Oikarinen, Regis (eds.), *Nordia Geographical Yearbook 2011. Sustainable development in the Arctic region through peace and stability*. Tornion kirjapaino. Tornio.
- Clark, Ian (1996) "Traditions of Thought and Classical Theories in International Relations". Teoksessa Clark, Ian and Neumann, Iver B. (edit.) *Classical Theories of International Relations*. St. Martin's Press. New York.
- Dahl, Ann-Sofie and Järvenpää, Pauli (2013) "Preface". Teoksessa Dahl, Ann-Sofie and Järvenpää, Pauli (edit.), *Northern Security and Global Politics. Nordic-Baltic strategic influence in a post-unipolar world*. Routledge. Oxon/New York.
- Dahl, Ann-Sofie and Järvenpää, Pauli (2013) "Sweden, Finland and Nato: security partners and security producers". Teoksessa Dahl, Ann-Sofie and Järvenpää, Pauli (edit.), *Northern Security and Global Politics. Nordic-Baltic strategic influence in a post-unipolar world*. Routledge. Oxon/New York.
- Dahl, Ann-Sofie (2013) "Security in the Nordic-Baltic region: from Cold War to a unipolar world". Teoksessa Dahl, Ann-Sofie and Järvenpää, Pauli (edit.), *Northern Security and Global Politics. Nordic-Baltic strategic influence in a post-unipolar world*. Routledge. Oxon/New York.
- Diez, Thomas and Whitman, Richard (2002) "Analysing European Integration: Reflecting on the English School". *Journal of Common Market Studies*. Blackwell Publishers. Vol 40 [1], 43-67.
- Dunne, Tim (1995a) "International Society: Theoretical Promises Fulfilled?". *Cooperation and Conflict*. Vol. 30, no. 2, pp. 125-154.
- Dunne, Tim (1995b) "The Social Construction of International Relations". *Cooperation and Conflict*. Vol. 1, no.3, pp. 367-389.
- Dunne, Tim (1998) *Inventing international Society: A History of the English School*. Macmillan. London.
- Dunne, Tim (2007) "The English School". Teoksessa Dunne, Tim ym. (edit.), *International Relations Theories: Discipline and Diversity*. Oxford University Press. Oxford.
- Forsberg, Tuomas (2013) "The Rise of Nordic Defense Cooperation: A Return to Regionalism?". *International Affairs*. Vol. 89, no. 5, pp. 1161-1181.

Fugl, Mette (2009) "The Nordic area can be a dangerous place". Teoksessa Funch, M. and Schou-Knuden, J. (edit), *One for all, all for one: New Nordic defence policy?* Nordic Council of Ministers. Copenhagen.

George, Alexander L. and Bennett, Andrew (2005) *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. MIT Press. Cambridge.

Gostowska, Justyna ym. (2012), (edit.) *Closing the Gap? Military Co-operation from the Baltic Sea to the Black Sea*. OSW Centre for Eastern Studies. Warsaw.

Granhölm, Niklas och Malminen, Johannes (2011) *Islands strategiska ställning – en probleminventering*. FOI-R-3227-SE. Stockholm. Saatavissa <<http://www.foi.se/rapport?rNo=FOI-R-3227-SE>>, luettu 27.5. 2012.

Græger, Nina (2002) "Norway and the EU security and defence dimension: A "troops-for-influence" strategy". Teoksessa Græger, Nina ym. (edit.), *The ESDP and the Nordic Countries. Four Variations on a Theme*. Ulkopoliittinen instituutti. Helsinki.

Græger, Nina (2005) "Norway between Nato, the EU and the US: A Case Study of Post-Cold War Security and Defence Discourse". *Cambridge Review of International Affairs*. Vol 18, no. 1, pp. 89-108.

Græger, Nina (2008) "Norway between Europe and the US. Teoksessa Archer, Clive (edit.), *New Security Issues in Northern Europe. The Nordic and Baltic states and the ESDP*. Routledge. Oxon/New York.

Græger, Nina (2009) *Inside NATO – Outside the EU: Norwegian Security and Defence Policy in the High North*. National Defence University, Department of Strategic and Defence Studies. Series 4: Workin Papers No. 32. Helsinki.

Göthe, Peter 2011 "Nordic Defence Cooperation – Solidarity at Home and Abroad?" Teoksessa Salmela, Laura (edit.), *Nordic Cooperation and Far North*. National Defence University, Department of Strategic and Defence Studies. Helsinki.

Hagelin, Björn (2006) "Hardware politics, 'hard politics' or 'where, politics?': Nordic defence equipment cooperation in the EU context". Teoksessa Bailes, Alyson J.K. ym. (edit.), *The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy*. Oxford University Press.

Hall, Ian (2006) *The International Thought of Martin Wright*. Palgrave Macmillan. New York.

Hansen, Bjørn (2009) "New horizons in modern Nordic history". Teoksessa Funch, M. and Schou-Knuden, J. (edit), *One for all, all for one: New Nordic defence policy?* Nordic Council of Ministers. Copenhagen.

Haukkala, Hiski (2010) *The EU-Russia strategic partnership: the limits of post-sovereignty in international relations*. Routledge. London.

Heininen, Lassi (2011) *Arctic Strategies and Policies. Inventory and Comparative Study*. The Northern Research Forum and The University of Lapland. University of Lapland Press/Stell, Akureyri, Iceland.

Hentilä, Seppo; Kröztl, Christian; Pulma Panu (2002) *Pohjoismaiden historia*. Edita. Helsinki.

Heurlin, Bertel (2007) "Denationalisation of Danish Armed Forces and Militarising of Danish Foreign policy". Teoksessa Matlary, Janne Haaland and Østerud, Øyvind (edit.), *Denationalisation of Defence. Convergence and Diversity*. Ashgate Publishing Limited. Hampshire.

Hilde, Paal Sigurd (2013) "Nordic-Baltic security and defence cooperation: the Norwegian perspective". Teoksessa Dahl, Ann-Sofie and Järvenpää, Pauli (edit.), *Northern Security and Global Politics. Nordic-Baltic strategic influence in a post-unipolar world*. Routledge. Oxon/New York.

Hoffman, Stanley (1990) "International Society". Teoksessa Miller, J.D.B. and Vincent, R.J. (edit.), *Order and Violence: Hedley Bull and International Relations*. Clarendon Press. Oxford.

Holbraad, Carsten (1991) *Danish Neutrality. A study in the Foreign policy of a small state*. Clarendon Press. Oxford.

Jakobsen, Peter Viggo (2006a) *Nordic Approaches to Peace Operations. A New Model in the Making?* Routledge. Great Britain.

Jakobsen, Peter Viggo (2006b) "The Nordic Peacekeeping Model: Rise, Fall, Resurgence?". *International Peacekeeping*, 13:3, 381-395

Jakobson, Max (1980) *Veteen piirretty viiva: havaintoja ja merkintöjä vuosilta 1953-1965*. Otava. Helsinki.

Jakobson, Max (2003) *Tilinpäätös*. Otava. Helsinki.

Jerneck, M. (1993) "Sweden – the Reluctant European?". Teoksessa Tiilikainen, Teija & Petersen, Ib Damgaard (edit.), *The Nordic Countries and the EC*. Copenhagen Political Studies Press. Copenhagen.

Jervell, Sverre (2009) "Kohti Pohjoismaiden ulko- ja turvallisuuspoliittista yhteistyötä?". *Analys Norden*, 25.3.2009. Saatavissa <<http://www.norden.org/fi/analys-norden/teemat/nato-ja-pohjoismaat/kohti-pohjoismaiden-ulko-ja-turvallisuuspoliittista-yhteistyota>>, luettu 21.5. 2012.

Jokela, Juha ja Iso-Markku, Tuomas (2013) "Nordic Defence cooperation: Background, current trends and future prospects?" *Notes de la FRS*, n° 21/13.

Jukarainen, Pirjo (1999) Norden is Dead – long live the Eastwards Faced Euro-North. Geopolitical Re-making of Norden in a Nordic Journal. *Cooperation and Conflict*. Vol. 34, No. 4, pp 355-382.

Järvenpää, Pauli (2013) "Nordic defence cooperation. NORDEFECO and beyond". Teoksessa Dahl, Ann-Sofie and Järvenpää, Pauli (edit.) *Northern Security and Global Politics. Nordic-Baltic strategic influence in a post-unipolar world*. Routledge. Oxon.

Jørgensen, K.E. and Knudsen, T.B. (2006) "United Kingdom". Teoksessa Jørgensen, Knud Erik and Knudsen, Tonny Brems (edit.), *International Relations in Europe. Traditions, perspectives and destinations*. Routledge. Oxon.

Kaukiainen, Leena (1984) "From Reluctancy to Activity. Finland's Way to the Nordic Family during the 1920's and 1930's". *Scandinavian Journal of History*. Vol. 9, No. 3, pp 201-220.

Kerttunen, Mika (2005) "FINLAND – National Defence and International Crisis Management". Teoksessa Kerttunen, Mika ym. (edit.), *EU Battlegroups. Theory and Development in the Light of Finnish-Swedish Co-operation*. Department of Strategic and Defence Studies. Series 2, no. 30. Edita. Helsinki.

- Kingsley, Nikolai (2013) *Singing from another hymn sheet: the Nordic States in the High North*. Saatavissa <<http://works.bepress.com/nikolaikingsley/1/>>, luettu 4.12. 2013
- Knudsen, Tonny Brems (2000) "Theory of Society or Society of Theorists: With Tim Dunne in the English School". *Cooperation and Conflict*. Vol. 36, no. 3, pp. 193-203.
- Knutsen, Bjørn Olav (2000) "The Nordic dimension in the Evolving European Security Structure: The Implications of the Common European Security and Defence Policy (CESDP)". Teoksessa Sivonen, Pekka (edit.), *Security-political Prospects in Northern Europe at the beginning of the Millenium*. National Defence College, Department of Strategic and Defence Studies. Helsinki.
- Korhonen, Kaisa (2010) "Politiikan trendikäs Pohjola". *Ulkopolitiikka* 4/2010, s. 32-33.
- Korhonen, Kaisa (2011) "Introduction: The state of Nordic affairs". Teoksessa Tiilikainen, Teija and Korhonen, Kaisa (edit.), *Norden - making a Difference? Possibilities for enhanced Nordic cooperation in international affairs. The Norden 2020 project report*. FIIA report 29. Tampere.
- Larsen, Henrik (2000) "Danish CFSP Policy in the Post-cold War Period". *Cooperation and Conflict*. Vol 35, no.1, pp. 37-63.
- Larsen, Henrik (2002) "Denmark and the EU's defence dimension: Opt-out across the board? Teoksessa Graeger, Nina ym. (edit.), *The ESDP and the Nordic Countries. Four Variations on a Theme*. Ulkopoliittinen instituutti. Helsinki.
- Larsen, Henrik (2008) "Denmark and the ESDP opt-out: a new way of doing nothing?". Teoksessa Archer, Clive (edit.), *New Security Issues in Northern Europe. The Nordic and the Baltic states and the ESDP*. Routledge. Oxon.
- Lindbäck, Leif (2009) "Norway's Experiences with EDA". *EDA Bulletin*, Issue 8, p. 8.
- Linklater, Andrew (1998) *The Transformation of Political Communities: Ethical Foundations of the Post-Westphalian Era*. Polity Press. Cambridge.
- Linklater, Andrew & Suganami, Hidemi (2006) *The English School of International Relations: A Contemporary Reassessment*. Cambridge University Press. Cambridge
- Little, Richard (2000) "The English School's Contribution to the Study of International Relations". *European Journal of International Relations*. Vol. 6, no. 3, pp. 395-422.
- Lundmark, Martin (2003) "Nordic Defence Materiel Cooperation". Teoksessa Hult, Bo ym. (edit.), *The New Northern Security Agenda: Perspectives from Finland and Sweden. Strategic Yearbook 2004*. Swedish National Defence College and Finnish National Defence College. Stockholm.
- Matlary, Janne Haaland. "And Never the Twain Shall Meet" Reflections on Norway, Europe and Integration. Teoksessa Tiilikainen, Teija & Petersen, Ib Damgaard (edit.), *The Nordic Countries and the EC*. Copenhagen Political Studies Press. Copenhagen.
- Mattila, Vesa and Härkönen, Jari (2009) "Together – but how?". *Patria Focus* 3/2009, pp 6-8.
- Mikkola, Harri ym. (2012) *Uhka vai mahdollisuus? Suomi ja Euroopan puolustus- ja turvallisuusmarkkinoiden muutos*. FIIA Report 33. Juvenes Print. Tampere.
- Miljan, Toivo (1977) *The Reluctant Europeans*. C. Hurst & Company. London.

- Mouritzen, Hans (1995) "The Nordic Model as a Foreign Policy Instrument. Its Rise and Fall". *Journal of Peace Research*. Vol. 32, No. 1, pp 9-21.
- Mouritzen, Hans (1997) "Denmark in the Post-Cold War Era: The Salient Action Spheres". Teoksessa Heurlin, Bertel and Mouritzen, Hans (edit.), *Danish Foreign Policy Yearbook 1997*. DUPI publications. Gullanders Bogtrykkeri a/s, Skerjn. Copenhagen.
- Murray, Robert "Magnanimity and Rationality: Exploring How the Institutions of International Society Are Implemented". *Paper presented at the annual meeting of the International Studies Association Annual Conference Global Governance: Political Authority in Transition, Le Centre Sheraton Montreal Hotel, MONTREAL, QUEBEC, CANADA, Mar 16, 2011*
- Navari, Cornelia (2009) "Introduction". Teoksessa Navari, Cornelia (edit.), *Theorising international society. English school methods*. Palgrave Macmillan. Basingstoke.
- Oakeshott, Michael (1933) *Experience and Its Modes*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Ojanen, Hanna (1998) *The Plurality of Truth: A Critique of Research on the State and European Integration*. Ashgate Publishing Ltd. Aldershot.
- Ojanen, Hanna (2002) "Sweden and Finland: What difference does it make to be non-aligned?". Teoksessa Græger, Larsen, Ojanen (edit.), *The ESDP and the Nordic Countries. Four Variations on a Theme*. FIIA. Helsinki.
- Ojanen, Hanna (2005) "Pohjola ja turvallisuus: yhteistyötä kulissien edessä ja takana". Teoksessa Häggman, Larsenik (toim.), *Suomi Pohjoismaana. Suomi 50 vuotta Pohjoismaiden neuvostossa*. Pohjola-Norden. Vaasa.
- Peltoniemi, Pentti (2011) "Pohjoismainen puolustusyhteistyö syvenee". *Pohjola-Norden* 2/2011, s. 30-39
- Ravanti, Juha (2010) "Kansainväliset meritilannekuvahankkeet Merivalvonta ja METO-yhteistyö – kansallinen työ ja kansainvälinen ulottuvuus". *Rannikon puolustaja* 2/2010.
- Reus-Smit, Christian (2002) "Imagining society: constructivism and the English School". *British Journal of politics and International Relations*. Vol. 4, No. 3, pp 487-509.
- Rieker, Pernille (2006) *Europeanization of National Security Identity. The EU and the Changing Security Identities of the Nordic States*. Routledge. Oxon.
- Riste, Olav (2001) *Norway's Foreign Relations – A history*. Universitetsforlaget. Oslo.
- Rynning, Sten (2003) "Danish Security Policy after 11 September". Teoksessa Carlsen, Per and Mouritzen, Hans (edit.), *Danish Foreign Policy Yearbook 2003*. DIIS. Copenhagen.
- Sallinen, Anu (2005) "Sotilaallinen maanpuolustus ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen Pohjoismaissa 2000-luvulla". *Puolustusministeriön julkaisu* 2/2005. Helsinki.
- Salonius-Pasternak, Charly (2013) "Ruotsin puolustuksen pilvilinna romahtaa: Ruotsin puolustuspolitiikan muutokset edellyttävät Nato-keskustelua myös Suomessa vuoden 2015 eduskuntavaaleissa". *FIIA Comment* 6/2013.
- Salminen, Pertti (2003) "Nordic Power Projection" and international operations: aspects from the past and new opportunities". Teoksessa Hult, Bo ym. (edit.) *The New Northern Security Agenda*.

Perspectives from Finland and Sweden. Strategic Yearbook 2004. Swedish National Defence College and Finnish National Defence College. Tukholma.

Saxi, Håkon Lunde (2010a) "Norwegian and Danish defence policy: A comparative study of the post-Cold War era". *Defence and Security Studies* 1/2010. Norwegian Institute for Defence Studies. Oslo.

Saxi, Håkan Lunde (2010b) "Defending small states: Norwegian and Danish Defence policies in the post-Cold War era". *Defence & Security Analysis*. Vol 26, no. 4, pp. 415-430.

Saxi, Håkon Lunde (2011) "Nordic Defence Cooperation after the Cold War". *Oslo Files on Defence and Security*, Mar/2011. IFS. Oslo.

Schiller, Bernt (1984) "At Gun Point: A Critical Perspective on the Attempts of the Nordic Governments to Achieve Unity after the Second World War". *Scandinavian Journal of History*. Vol. 9, No. 3, pp 221-238.

Schouenborg, Lars (2013) *The Scandinavian International Society. Primary institutions and binding forces 1815-2010*. Routledge. Oxon/New York.

Skogrand, Kjetil (2008) "The Arctic in a Geo-Strategic Perspective". Teoksessa Skogrand Kjetil (ed.), *Emerging from the Frost. Security in the 21st century Arctic*. Oslo Files 02/2008. IFS. Oslo.

Solem, Erik (1977) *The Nordic Council and Scandinavian Integration*. Praeger Publishers. New York.

Spegele, Roger (2005) "Traditional Political Realism and the Writing of History". Teoksessa Bellamy, Alex J. (edit.), *International Society and its Critics*. Oxford University Press. Oxford.

Stoltenberg, Thorvald (2009a) "Nordic Cooperation on Foreign and Security Policy". *Proposals presented to the extraordinary meeting of Nordic foreign ministers in Oslo on 9 February 2009*.

Stoltenberg, Thorvald (2009b) "Introduction". Teoksessa Funch, Michael and Schou-Knuden, Jesper (edit.), *One for all, all for one: New Nordic defence policy?* Nordic Council of Ministers. Copenhagen.

Strang, Johan (2012) *Pohjoismaiden Yhteisöt – Yhteistyön visio*. Pohjoismaiden neuvosto. Tanska.

Suganami, Hidemi (2011) "The English School, History and Theory". *Ritsumeikan International Affairs*. Vol. 9, pp. 27-50.

Sundelius, Bengt (1982) "The Nordic Model of Neighborly Cooperation". Teoksessa Sundelius, Bengt (edit.), *Foreign Policies of Northern Europe*. Westview Press. Boulder, Colorado.

Sweetman, Bill (2010) "Denmark Delays Fighter Decision". *Aviation Week & Space Technology*, 3/24/2010.

Tiilikainen, Teija (1998) "A Nordic Identity in European Security: Does it exist?". *Irish Studies in International Affairs*. Vol.9, pp 51-54.

Tiilikainen, Teija (2006) "The Nordic countries and the EU-NATO relationship". Teoksessa Bailes, Alyson J.K. (edit.), *The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy*. Oxford University Press.

Trenin, D. (2011) "Russian Policies toward the Nordic-Baltic Region". Teoksessa Nurick, R. and Nordenman, M. (edit), *Nordic-Baltic Security in the 21st Century: The Regional Agenda and the Global Role*. Atlantic Council of the United States. Washington, DC.

Tuominen Manu (2010) "Pohjoismaiden puolustusyhteistyö NORDEFCO". *Kylkirauta* 2/2010.

Udgaard, Nils Morten (2006) "The Norwegian predicament in European defence: participation without direction". Teoksessa Bailes, Herolf and Sundelius, Bengt (edit.), *The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy*. Oxford University Press.

Visuri, Pekka (2001) "Johdanto". Teoksessa Visuri, Pekka (toim.), *Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittikan linjaukset*. Otava. Helsinki.

Watson, Adam (1984) "European International Society and its Expansion". Teoksessa Bull, Hedley and Watson, Adam (edit.), *The Expansion of International Society*. Clarendon Press. Oxford.

Watson, Adam (1992) *The Evolution of International Society: A Comparative Historical Analysis*. Routledge. London.

Wæver, Ole (1992a) "Nordic Nostalgia: Northern Europe after the Cold War". *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, Vol. 68, No. 1, pp. 77-102.

Wæver, Ole (1992b) "Nordic rearticulated". Teoksessa Øberg, Jan (edit.) *Nordic Security in the 1990s. Options In The Changing Europe*. Billing & Sons Ltd. Worcester.

Wæver, Ole (1998) "Figures of international thought: introducing persons instead of paradigms". Teoksessa Neumann, Iver B. and Wæver, Ole (edit.), *The Future of international Relations? Masters in the Making*. Routledge. London/New York.

Wedin, Lars (2006) "The impact of EU capability targets and operational demands on defence concepts and planning: the case of Sweden". Teoksessa Bailes, Alyson J.K. (edit.), *The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy*. University Press. Oxford.

Wedin, Lars (2008) "Northern Europe and the ESDP: the case of Sweden". Teoksessa Archer, Clive (edit.), *New Security Issues in Northern Europe. The Nordic and Baltic states and the ESDP*. Routledge. Oxon.

Wendt, Alexander (1999) *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press. Cambridge.

Wendt, Frantz (1981a) *Cooperation in the Nordic Countries: Achievements and Obstacles*. Nordic Council. Stockholm.

Wendt, Frantz (1981b) "Nordic cooperation". Teoksessa Allardt, Erik ym. (edit.), *Nordic Democracy*. Det Danske Selskab. Copenhagen.

Wight, Martin (1966a) "Why Is There No International Theory". Teoksessa Butterfield, Herbert and Wight, Martin (edit.), *Diplomatic Investigations: Essays in the Theory of International Politics*. Allen & Unwin. London.

Wight, Martin (1966b) "Western Values in International Relations". Teoksessa Butterfield, Herbert and Wight, Martin (edit.), *Diplomatic Investigations: Essays in the Theory of International Politics*. Allen & Unwin. London.

Wivel, Anders (2005) "The Security Challenge of Small EU Member States: Interests, Identity and Development of EU as a Security Actor". *Journal of Common Market Studies*. Vol. 45, pp. 393-412.

Wivel, Anders (2013) "Birds of a feather flying apart? Explaining Nordic dissonance in the (post-)unipolar world. Teoksessa Dahl, Ann-Sofie and Järvenpää, Pauli (edit.) *Northern Security and Global Politics. Nordic-Baltic strategic influence in a post-unipolar world*. Routledge. Oxon.